

PROCEDURI PRIETENOASE APPLICATE COPIILOR AFLAȚI ÎN CONTACT CU POLIȚIA

Ghid pentru polițiști

Autori:

Igor Dolea, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Catedra drept procesual penal și criminalistică, Universitatea de Stat din Moldova

Victor Zaharia, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții:

Dolea, Igor

Proceduri prietenoase aplicate copiilor aflați în contact cu poliția: Ghid pentru politisti / Igor Dolea, Victor Zaharia ; Inst. de Reforme Penale. -

Ch. : „Bons Offices” SRL, 2011. - 100 p.

700 ex.

Publicația apare cu sprijinul financiar al UNICEF-Moldova
și al Ambasadei Suediei în Moldova.

EMBASSY OF SWEDEN

Chisinau

Textul lucrării nu reflectă neapărat opinia finanțatorilor.

Cuprins

Capitolul I.	
INTRODUCERE	4
Capitolul II.	
STANDARDE INTERNAȚIONALE, EUROPENE ȘI BUNE PRACTICI REFERITOARE LA REACȚIA LA DELINCVENȚA JUVENILĂ ȘI TRATAMENTUL COPIILOR ÎN SISTEMUL DE JUSTIȚIE	6
II.1. STANDARDELE INTERNAȚIONALE ȘI EUROPENE	6
II.2. CURTEA EUROPEANĂ PENTRU DREPTURILE OMULUI	19
II. 3. PRACTICA ALTOR STATE PRIVIND TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE	20
Capitolul III.	
PRINCIPIILE DE ACTIVITATE ALE ORGANELOR DE POLIȚIE ÎN TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE	24
Capitolul IV.	
DEJUDICIARIZAREA PROCESULUI CONTRAVENȚIONAL ȘI PENAL ÎN CAUZELE CU IMPLICAREA COPIILOR	27
IV.1. ASPECTE GENERALE	27
IV.2. AUDIEREA COPILULUI	38
Capitolul V.	
MEDIEREA PENALĂ	43
V.1. PARTICULARITĂȚILE MEDIERII PENALE	43
V.2. INSTITUȚIILE PROCESUALE CONEXE CU MEDIEREA PENALĂ	44
V.3. PROCEDURA MEDIERII	49
Capitolul VI.	
ASISTENȚA JURIDICĂ GARANTATĂ DE STAT	55
CAPITOLUL VII.	
PROBAȚIUNEA	60
VII.1. DEFINIȚIA PROBAȚIUNII	60
VII.2. TIPURILE PROBAȚIUNII	62
VII.3. SERVICIUL DE PROBAȚIUNE	67
CAPITOLUL VIII.	
IMPORTANȚA ȘI NECESITATEA IMPLICĂRII COMUNITĂȚII ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE	72
VIII.1. IMPORTANȚA COLABORĂRII LA NIVEL LOCAL ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE	72
VIII.2. PREMISELE PARTENERIATELORE LOCALE DURABILE ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE	75
VIII.3. ETAPELE UNOR PARTENERIATE LOCALE DURABILE ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE	77
VIII.4. INSTITUȚII CU ATRIBUȚII DIRECTE SAU CONEXE ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE	81
Capitolul IX.	
SURSE RECOMANDATE	96
IX.1. ACTE NORMATIV-JURIDICE ALE REPUBLICII MOLDOVA	96
IX.2. REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE	97
IX.3. LITERATURĂ DE SPECIALITATE	99

Capitolul I.

INTRODUCERE

Prezentul ghid are ca obiectiv asigurarea polițiștilor cu instrumente utile în procesarea cauzelor penale în care sunt implicați copiii. Chiar dacă accentul se pune pe dejudiciarizarea și aplicarea unor proceduri prietenoase copiilor în conflict cu legea, s-a decis abordarea și altor aspecte ale justiției penale ce au tangență cu problema de bază. În acest sens, au fost examinate aspecte procesuale ce țin de copiii victime și martori.

Ghidul își propune ca prin intermediul instituțiilor prezentate să promoveze o nouă abordare centrată pe copil și familie, punând permanent în prim-plan nevoile copilului.

Copilul trebuie, în primul rând, tratat cu respect, într-un mod demn, nediscriminatoriu și corect. Copilul înțelege mai mult decât suntem noi obișnuiți să credem. Este extrem de important, pentru bunăstarea lui fizică și psihică, să ținem cont de acest fapt și să învățăm să ne comportăm față de el luând în considerare capacitățile lui în continuă dezvoltare.

Așadar, fiecare profesionist îl poate ajuta pe copil să devină mai bun și mai responsabil, iar beneficiile pe termen lung ale acestui demers sunt deosebite pentru societate.

La nivel internațional abordarea problemei privind drepturile copilului a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când a luat naștere prima mișcare preocupată de aspectele referitoare la dezvoltarea copilului, care pleda pentru protecția acestuia împotriva neglijării, exploatării și violenței.

În secolul al XX-lea, comunitatea internațională a continuat să se preocupe de problema în cauză. În 1924, Liga Națiunilor a adoptat *Declarația de la Geneva*. În 1959, Organizația Națiunilor Unite a adoptat *Declarația drepturilor copilului*. În ambele declarații se recunoștea că copiii sunt membri fragili, slabi și vulnerabili ai societății.

Spre sfârșitul anilor '60 s-a pus accentul pe drepturile de participare ale copilului. A fost susținută ideea că și copiii au competențele necesare pentru luarea deciziilor privind aspectele importante din viața lor și că ar trebui lăsați să participe la luarea acestor decizii.

La 20 noiembrie 1989 a fost adoptată Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care a intrat în vigoare în septembrie 1991 și a fost ratificată de majoritatea țărilor lumii.

Organizația Națiunilor Unite a adoptat mai multe standarde privind protecția drepturilor copilului în situația în care acesta vine în contact cu sistemul de justiție. Astfel, potrivit standardelor, un copil aflat în conflict cu sistemul juridic este subiect al drepturilor și libertăților fundamentale și trebuie asigurat ca toate acțiunile vor fi călăuzite, în primul rând, de interesul superior al copilului. Pe lângă *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului* au fost adoptate multiple reguli de detaliere a standardelor de tratament al minorului în sistemul de justiție, precum *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*, 1985; *Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)*, 1998; *Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile*, 2003; *Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor*, 2010 etc.

Numeroase standarde internaționale au în vizorul lor copiii în conflict cu legea. Examinarea acestor cauze impune cunoștințe speciale din partea profesioniștilor. Statele sunt chemate să introducă și să dezvolte programe de formare pentru cei care instrumentează cauzele cu implicarea copiilor.

Teoriile moderne privind comunicarea dintre profesioniști și copii se axează pe crearea unor relații bazate pe recunoaștere și apreciere. Principiile care stau la baza raporturilor între juristul responsabil de caz și copil trebuie să se bazeze pe respectul față de copil, capacitatea de a înțelege situația acestuia, sensibilitatea față de sentimentele și opiniile copilului. Așadar, sperăm că ghidul de față își va aduce modesta contribuție la formarea unor abilități în domeniul justiției pentru copii.

Prezentul ghid este elaborat în cadrul proiectului „Promovarea noilor elemente de justiție pentru copii în sistemul de justiție din Moldova”, implementat de Institutul de Reforme Penale cu suportul financiar al UNICEF-Moldova. Lucrarea este parte integrantă din complexul de activități desfășurate de către Institutul de Reforme Penale în domeniul justiției pentru copii.

Ghidul poate fi de un real folos la îmbunătățirea practicilor actuale din activitatea organelor de poliție și poate fi utilizat în procesul de formare inițială și continuă a angajaților organelor afacerilor interne.

Capitolul II.

STANDARDE INTERNAȚIONALE, EUROPENE ȘI BUNE PRACTICI REFERITOARE LA REACȚIA LA DELINCVENȚA JUVENILĂ ȘI TRATAMENTUL COPIILOR ÎN SISTEMUL DE JUSTIȚIE

II.1. STANDARDELE INTERNAȚIONALE ȘI EUROPENE

II.1.1. Prevederi conceptuale

Noțiunea *justiție pentru copii* semnifică: principiile, cadrul normativ-juridic, procedurile, instituțiile, specialiștii, metodele și tehnicile destinate strict copiilor implicați în sistemul de justiție. Luate împreună, aceste aspecte trebuie să fie prietenoase copilului. Adicional protecției, justiția pentru copii semnifică și prevenția, inclusiv înlăturarea cauzelor care duc la delikte.

Conform *Ghidului Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor*¹, conceptul *justiție prietenoasă copilului* se referă la sistemele de justiție care garantează respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor la cel mai înalt nivel posibil, ținând cont de anumite principii (participare, interesul superior al copilului, demnitate, protecția contra discriminării, supremația legii)² și acordând considerațiune corespunzătoare nivelului de maturitate al copilului și înțelegerii circumstanțelor cazului. Aceasta este, în particular, o justiție accesibilă, corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată la/și concentrată pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv drepturile la un proces echitabil, de a

¹ *Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor*, adoptat de Comitetul de Miniștri la 17 noiembrie 2010 la Reuniunea a 1098-a Delegațiilor Miniștrilor.

² *ibidem*, cap. III și IV.

participa la/și de a înțelege procedurile, la viață privată și de familie, la integritate și demnitate³.

Sistemul de justiție pentru copii, pe lângă instanțele de judecată care examinează cauzele cu implicarea copiilor, mai cuprinde structurile oficiale, cum ar fi poliția, procuratura, avocatura, serviciul de probațiune și instituțiile penale. Sistemul activează în cooperare cu autoritățile relevante în domeniile sănătății, învățământului, asistenței sociale și cu organizațiile nonguvernamentale din sfera protecției victimelor și martorilor. Sistemul de justiție juvenilă trebuie privit ca o componentă a unei strategii mai largi de prevenire a delincvenței juvenile care ține cont de contextul larg al familiei, școlii, vecinătății și grupului de cunoștințe, în interiorul căruia are loc comiterea faptei⁴.

Sistemul tradițional de justiție penală nu este capabil să ofere, de unul singur, soluții adecvate privind tratamentul delincvenților juvenili, în virtutea faptului că nevoile sociale și educaționale ale acestora diferă de cele ale adulților⁵. *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)* prevăd următoarele: „Se vor face eforturi pentru a stabili, în fiecare țară, o serie de legi, reguli și dispoziții aplicabile în mod expres la delincvenții juvenili și pentru a stabili instituțiile și organismele abilitate cu aplicarea justiției față de minori, fiind destinate:

- a) să răspundă nevoilor delincvenților juvenili, protejându-le, în același timp, drepturile fundamentale;
- b) să răspundă nevoilor societății (inclusiv ale victimelor⁶);
- c) să aplice efectiv și echitabil *Ansamblul de reguli*⁷.

Sistemul de justiție pentru copii caută să asigure bunăstarea minorilor, astfel încât reacția față de delincvenții juvenili să corespundă circumstanțelor delincvențelor și delictelor⁸. Așadar, un principiu fundamental al justiției pentru copii este proporționalitatea. Acest principiu binecunoscut se aplică la moderarea sancțiunilor punitive. În cazul delincvenților juvenili trebuie să se țină cont nu nu-

³ *ibidem*, cap. II, lit. c).

⁴ Par. 2, *Recomandarea Rec (2003) 20 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

⁵ *ibidem*, Preambul.

⁶ vezi par. 3, *Recomandarea nr. R (87) 20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă*, adoptată de Consiliul de Miniștri la 17 septembrie 1987.

⁷ Regula 2.3, *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*, recomandat în vederea adoptării de către cel de-al VII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, care a avut loc la Milano la 26 august – 6 septembrie 1985 și adoptat de Adunarea Generală prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985.

⁸ *ibidem*.

mai de gravitatea delictului, ci și de circumstanțele personale. Acestea din urmă (poziția socială, situația în familie, daunele cauzate de delict sau de alți factori cu influență asupra circumstanțelor personale) trebuie să fie luate în considerare la proporționarea deciziei (de exemplu, ținându-se cont de efortul delincventului de a despăgubi victima sau de dorința sa de a reveni la o viață sănătoasă și utilă).

Reacțiile la delinvența juvenilă trebuie să poarte un caracter multidisciplinar și multistructural și să vizeze varietatea de factori care joacă un anumit rol la diferite niveluri ale societății: individual, familial, social și comunitar⁹. Unele categorii de infractori minori, cum ar fi membrii minorităților etnice¹⁰, femeile tinere și cei care comit infracțiuni în grup, pot avea nevoie de programe speciale de intervenție¹¹.

Art. 3 din *Convenția cu privire la drepturile copilului*¹² prevede: „Toate deciziile în care sunt vizați copiii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, *interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...*” Conform *Ghidului Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor*, la evaluarea interesului superior al copiilor implicați sau afectați, părerilor și opiniilor lor li se va acorda ponderea corespunzătoare; toate drepturile copilului, precum dreptul la demnitate, libertate și tratament egal, trebuie să fie respectate întotdeauna; trebuie să fie adoptată o abordare cuprinzătoare de către autoritățile relevante pentru a ține cont de toate interesele implicate, inclusiv bunăstarea fizică și psihică și interesele legale, sociale și economice ale copilului¹³. Este în sarcina judecătorului să se asigure că dispune de toată informația pentru a decide respectând, în totalitate, interesul superior al copilului¹⁴. Art. 37 din *Convenția* menționată prevede: „...niciun copil nu va fi privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. *Arestarea,*

deținerea sau înțemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și se va folosi doar ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă posibil perioadă de timp...”.

Prevederi directe referitoare la cauzele cu implicarea copiilor în conflict cu legea se conțin în art. 40 din *Convenția cu privire la drepturile copilului*: „Statele părți recunosc oricărui copil suspectat, acuzat sau cu privire la care s-a dovedit că a comis o încălcare a legii penale, dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, care să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și care să țină seama de vârsta sa, precum și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate... Orice copil suspectat sau acuzat de o încălcare a legii penale are, cel puțin, dreptul la garanțiile următoare: să fie presupus nevinovat până ce vinovăția sa va fi stabilită legal; să fie informat prompt și direct despre acuzațiile care i se aduc sau, dacă este cazul, prin intermediul părinților săi sau al reprezentanților legali și să beneficieze de asistență juridică sau de orice altă asistență corespunzătoare pentru pregătirea și prezentarea apărării sale; cauza sa să fie examinată fără întârziere de către o autoritate sau o instanță judiciară competentă, independentă și imparțială, după o procedură echitabilă, conform prevederilor legii, în prezența asistenței legale sau a oricărei alte asistențe corespunzătoare și – dacă acest lucru nu este considerat contrar interesului superior al copilului, datorită, în special, vârstei și situației sale – în prezența părinților săi sau a reprezentanților legali; să nu fie constrâns să depună mărturie sau să marturisească că este vinovat; să interogheze sau să facă să fie interogați martorii acuzării și să obțină aducerea și interogarea martorilor apărării, în condiții de egalitate; dacă se dovedește că a încălcat legea penală, să poată face apel cu privire la decizie și la orice altă măsură luată în consecință, în fața unei autorități sau instanțe judecătorești superioare competente, independente și imparțiale, conform legii; să fie asistat, în mod gratuit, de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată; viața sa personală să fie, în mod deplin, respectată în toate fazele procedurii. Statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi, proceduri, crearea de autorități și instituții, special concepute, pentru copiii suspectați, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în special, vor lua măsuri, de fiecare dată când este posibil și de dorit, pentru a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate. Va fi prevăzută o întreagă gamă de dispoziții, cum sunt cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, îndrumare, verificare, plasament familial, programe de educație generală și profesională și programe alternative la îngrijirea instituțională, pentru a asigura copiilor un tratament corespunzător bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea comisă”.

⁹ Preambul, *Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la noile modalități de tratare a delinvenței juvenile și rolul justiției juvenile*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

¹⁰ *Recomandarea Nr. R (88) 6 20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind reacțiile sociale la delinvența juvenilă a minorilor care provin din familii de migranți*, adoptată de Consiliul de Miniștri la 18 aprilie 1988 la ședința a 416-a a miniștrilor adjuncți.

¹¹ *Recomandarea Nr. R (2000) 20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind rolul intervenției psihologice la etapa inițială în scopul prevenirii criminalității*, adoptată de Consiliul de Miniștri la 6 octombrie 2000 la ședința a 724-a a miniștrilor adjuncți.

¹² *Convenția cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York, intrată în vigoare la 20 septembrie 1990. Republica Moldova a aderat la convenția menționată prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12 decembrie 1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, publicată în ediția oficială *Tratate internaționale*, 1998, vol. I, pag. 51.

¹³ *Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor*, cap. III, *Principii fundamentale*, B. *Interesul superior al copilului*.

¹⁴ *Convenția Europeană pentru Exercițarea Drepturilor Copiilor*, Strasbourg, 25 ianuarie 1996, art. 5.

II.1.2. Drepturile și necesitățile copilului în sistemul de justiție

În general, se va încerca, în măsura posibilităților, să fie tratate cazurile delinvenților juvenili evitându-se recursul la o procedură judiciară¹⁵. În situația în care cazul unui tânăr delincvent n-a făcut obiectul unei proceduri extrajudiciare, el este examinat de autoritatea competentă (curte, tribunal, comisie, consiliu etc.), conform principiilor unui proces just și echitabil.

Fiecare etapă procesual penală trebuie să se încadreze în limite stricte pentru a evita tergiversarea și pentru a asigura o reacție cât mai rapid posibilă față de infracțiunile comise de minori. Astfel, măsurile menite să grăbească înfăptuirea justiției și să mărească eficiența acesteia trebuie să fie echilibrate cu noțiunea de *termen rezonabil* al procesului¹⁶.

Garanțiile fundamentale ale procedurii, cum ar fi prezumția de nevinovăție, dreptul de a fi informat asupra învinuirii, dreptul de a tăcea, dreptul de a fi asistat, dreptul la prezența unui părinte sau tutore, dreptul de a interoga și de a confrunta martorii și dreptul la un grad dublu de jurisdicție sunt asigurate în toate stadiile procedurii¹⁷. Procedura urmată trebuie să protejeze cât mai bine interesele tânărului delincvent¹⁸ și se va desfășura într-un climat de înțelegere, permițând delincventului să participe la procedură și să se exprime liber¹⁹. Participarea ce se referă și la copiii victime sau martori²⁰ semnifică dreptul tuturor copiilor de a fi informați despre drepturile lor²¹, de a li se oferi modurile corespunzătoare de acces la justiție și de a fi consultați și auziți în cadrul proceselor cu participarea lor sau care îi afectează. Aceasta include acordarea ponderii corespunzătoare opiniilor copiilor,

ținând cont de maturitatea lor și dificultățile de comunicare pe care ei le pot avea pentru a face această participare semnificativă²².

Indiferent de faptul dacă copilul implicat în sistemul de justiție este în conflict cu legea, martor sau victimă a infracțiunii, el trebuie tratat cu demnitate, grijă, sensibilitate, echitate și respect în cadrul oricărei proceduri sau caz, cu o atenție deosebită pentru situația lui personală, bunăstarea și necesitățile specifice și cu respect deplin pentru integritatea sa fizică și psihologică. Acest tratament trebuie să îi fie oferit, indiferent de modul în care a intrat în contact cu procesele judiciare sau nonjudiciare sau alte intervenții, indiferent de statutul său legal și capacitate, în orice procedură sau caz²³. Cazurile cu participarea copiilor trebuie să fie gestionate în medii nonintimidante și sensibile pentru copii²⁴. Pe măsură ce este oportun și posibil, camerele pentru interviuri și așteptare pentru copii trebuie să fie amenajate într-un mediu prietenos copilului.

Sesiunile judiciare cu participarea copiilor trebuie să fie adaptate la ritmul și atenția copilului: trebuie să fie prevăzute pauze periodice, iar audierile nu trebuie să dureze prea mult. Pentru a facilita participarea copiilor în deplina lor capacitate cognitivă și pentru a susține stabilitatea lor emoțională, întreruperea și distragerea în timpul sesiunilor judiciare trebuie să fie reduse la minim. Trebuie să fie folosit un limbaj corespunzător vârstei și nivelului de înțelegere al copilului. Când copiii sunt audiați sau depun mărturie în procese judiciare sau nonjudiciare sau în cazul altor intervenții, dacă este cazul, acestea trebuie să aibă loc cu ușile închise. De regulă, trebuie să fie prezenți doar cei implicați direct, cu condiția că ei nu obstrucționează mărturiile copilului²⁵. În principiu, nu trebuie publicată nicio informație care să poată duce la identificarea copilului în conflict cu legea²⁶ sau a copilului martor sau victimă a infracțiunii²⁷.

În cadrul tuturor proceselor judiciare și nonjudiciare, precum și al altor intervenții, copiii au dreptul de a fi protejați de prejudicii, inclusiv intimidare, represalii și victimizare secundară. Măsuri precauționare speciale trebuie să fie aplicate copiilor atunci când pretinsul făptaș este părinte, un membru al familiei sau îngrijii-

¹⁵ Regula 11, *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*.

¹⁶ Par. 14, *Recomandarea Rec (2003) 20 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

¹⁷ Regula 7, *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*.

¹⁸ Para 14, *Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System, Recommended by Economic and Social Council resolution 1997/30 of 21 July 1997*.

¹⁹ Regula 14, *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*.

²⁰ *Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU privind Justiția în problemele care implică copii victime și martori ai crimelor*, adoptată la 22 iulie 2005 la a 36-a ședință plenară indică drept principii fundamentale: respectarea demnității, nediscriminarea, respectarea interesului superior al copilului și dreptul la participare.

²¹ vezi *Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor*, cap. IV, *Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare*, A. Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor, 1. Informare și consiliere.

²² *ibidem*, cap. III, Principii fundamentale, A. Participare.

²³ *ibidem*, cap. III, Principii fundamentale, C. Demnitate.

²⁴ *ibidem*, cap. IV, *Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare*, D. *Justiție prietenoasă copiilor în timpul proceselor judiciare*, 5. *Organizarea proceselor, mediul și limbajul prietenos copilului*.

²⁵ *ibidem*, cap. IV, *Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare*, A. *Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor*, 2. *Protecția vieții private*.

²⁶ Regula 8, *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*.

²⁷ *Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU privind Justiția în problemele care implică copii victime și martori ai crimelor*, adoptată la 22 iulie 2005, cap. X *Respectarea vieții private*.

tor primar²⁸. Contactul direct, confruntarea sau interacțiunea dintre copilul victimă sau martor cu presupușii făptași trebuie, pe cât de mult posibil, să fie evitat²⁹ cu excepția cazurilor în care acestea sunt solicitate de copilul victimă³⁰.

Drepturile copiilor trebuie să fie asigurate fără discriminare în orice bază, cum ar fi sexul, rasa, culoarea sau originea etnică, vârsta, limba, religia, opiniile politice sau de alt gen, originea națională sau socială, starea socioeconomică, statutul părinților lor, asocierea cu o minoritate națională, bunurile, nașterea, orientarea sexuală, identitatea gender sau alt statut, iar celor mai vulnerabili copii, cum ar fi copiii migranți, copiii refugiați și solicitanți de azil, copiii neînsoțiți, copiii cu dizabilități, copiii fără adăpost și ai străzii, și copiii din instituții rezidențiale, trebuie să li se acorde protecție și o asistență specifică³¹.

În toate cazurile, cu excepția micilor infracțiuni, înainte ca autoritatea competentă să ia decizia definitivă prealabilă condamnării, antecedentele minorului, condițiile în care el trăiește și circumstanțele trebuie să fie cunoscute, astfel încât să fie ușurată sarcina autorității competente de a judeca chestiunea în cauză³². Rapoartele de anchetă socială (rapoarte sociale sau rapoarte prezentențiale) constituie un ajutor indispensabil în cea mai mare parte din cazurile de urmărire judiciară a tinerilor delincvenți. Autoritatea competentă trebuie să fie informată asupra elementelor importante ce-l vizează pe minor, cum ar fi antecedentele sale sociale și familiale, situația școlară, experiențele sale în materie de educație etc.

Decizia autorității competente trebuie să se inspire din următoarele principii: decizia să fie întotdeauna direct proporțională nu doar cu circumstanțele și gravitatea delictului, dar și cu circumstanțele și nevoile delincventului, precum și cu nevoile societății; nu se vor aduce restricții libertății personale a minorului, iar limitarea lor la minim se va face după un examen minuțios; privarea de libertate individuală nu se va aplica decât în cazul în care minorul este considerat vinovat de săvârșirea unui delict împotriva unei alte persoane sau în recidivă ori dacă nu există altă soluție convenabilă; bunăstarea minorului trebuie să fie criteriul de-

terminant în examinarea cazului său. Autoritatea competentă are puterea de a întrerupe procedura în orice moment³³.

Ținând cont de nevoile deosebite și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, trebuie prevăzută o putere direcționară suficientă în toate stadiile de procedură și la diferite niveluri ale administrării justiției la minori, în special, în stadiile de instruire, de urmărire, de judecare și de aplicare a măsurilor luate³⁴. Se vor depune, totodată, eforturi în vederea asigurării, la toate etapele și la toate nivelurile, a exercitării responsabile a puterii discreționare. Persoanele care o exercită vor trebui să fie special pregătite și formate pentru a aplica, la rândul lor, această pregătire în mod judicios și conform funcțiilor și mandatelor respective³⁵.

II.1.3. Reacția la delincvența copiilor

Părinții (tutorii și curatorii) trebuie încurajați să conștientizeze și să accepte responsabilitatea care o au în legătură cu comportamentul infracțional al copiilor lor minori. Se cere ca aceștia să ia parte la ședințele din cadrul instanței de judecată (cu excepția cazurilor în care acest lucru nu este productiv), și, ori de câte ori este posibil, să li se ofere ajutor, susținere și îndrumări. Părinților și tutorilor trebuie să li se ceară să frecventeze cursuri de instruire și consultare, pentru a asigura ca copilul să meargă la școală, astfel ajutând structurile oficiale să implementeze sancțiunile și măsurile comunitare³⁶.

Niciun minor nu va fi sustras supravegherii părinților săi, fie parțială, fie totală, cu excepția cazurilor în care circumstanțele nu fac ca această separare să devină necesară³⁷. Plasarea unui minor într-o instituție este o măsură de ultimă instanță, iar durata ei trebuie să fie cât mai scurtă cu putință. Ori de câte ori va fi posibil, în cazul bănușilor minori se vor aplica alternative la detenție, cum ar fi plasarea minorului la rude și stimularea familiilor sau centrelor de plasament să ia minorul. Privarea de libertate nu trebuie utilizată niciodată ca pedeapsă iminentă, ca formă de intimidare sau să servească drept substitut al protecției copilului sau al măsurilor de sănătate mintală³⁸.

²⁸ vezi Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap. IV, Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, A. Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor, 3. Siguranță (Măsuri preventive speciale).

²⁹ Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU privind Justiția în problemele care implică copii victime și martori ai crimelor, adoptată la 22 iulie 2005, cap. XII – Dreptul la siguranță, cap. XIV. Dreptul la măsuri preventive speciale.

³⁰ vezi Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap. IV, Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, D. Justiție prietenoasă copiilor în timpul proceselor judiciare, 6. Mărturii /declarații ale copiilor.

³¹ *ibidem*, cap. III, Principii fundamentale, D. Protecția de la discriminare.

³² Regula 16, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

³³ *ibidem*, Regula 17.

³⁴ *ibidem*, Regula 6.

³⁵ *ibidem*, Regula 6.

³⁶ Par. 10, Recomandarea Rec (2003) 20 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

³⁷ Regula 18, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

³⁸ Par. 17, Recomandarea Rec (2003) 20 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

Autoritatea competentă poate asigura desfășurarea procesului de judecată sub diverse forme și cu o mai mare flexibilitate, pentru a se evita, pe cât este posibil, plasarea delincventului într-o instituție. Măsurile în acest sens pot fi următoarele:

- a) ordonarea ajutorului, orientării și supravegherii minorului;
- b) aplicarea probațiunii;
- c) ordonarea intervenției serviciilor comunitare;
- d) stabilirea amenzilor, achitarea indemnizațiilor, restituirea bunurilor;
- e) ordonarea unui regim intermediar sau al altuia;
- f) ordonarea participării minorului la unele reuniuni ale grupurilor de orientare și la alte activități anologice;
- g) ordonarea plasării minorului într-o familie sau într-un centru comunitar ori într-un alt mediu educațional;
- h) alte hotărâri pertinente.

Orice recurs la mijloacele extrajudiciare cu implicarea serviciilor comunitare sau altor servicii competente cere consimțământul interesatului, al părinților sau al tutorelui său³⁹. Reacția la delincvența juvenilă poartă un caracter planificat și comprehensiv⁴⁰, coordonat și realizat de parteneriatele locale care cuprind autoritățile publice-cheie: poliția, serviciul de probațiune, serviciile de asistență socială pentru tineri, autoritățile judiciare, de plasare în muncă, de învățământ, educație, sănătate și de asigurare cu spațiu locativ, precum și sectorul de voluntariat și cel privat. Asemenea parteneriate trebuie să-și asume răspunderea pentru realizarea scopului clar definit și anume:

- oferirea instruirii inițiale și continue;
- planificarea, finanțarea și prestarea serviciilor;
- stabilirea standardelor și monitorizarea lor;
- împărtășirea informației (în conformitate cu cerințele juridice referitoare la protecția informației și secretul profesional, ținând cont de atribuțiile specifice ale structurilor respective), evaluarea eficienței și distribuirea informației referitoare la cele mai reușite practici⁴¹.

³⁹ Regula 8, *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*.

⁴⁰ *Recomandarea nr. R (87) 20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă*.

⁴¹ Par. 21, *Recomandarea Rec (2003) 20 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

Se vor depune eforturi și se vor institui mecanisme adecvate pentru promovarea pe baze multidisciplinare și interdisciplinare a interacțiunii și coordonării dintre agențiile și serviciile economice și sociale din învățământ și sănătate, sistemul de justiție, organizații de tineri, comunitate și agențiile de dezvoltare și alte instituții importante⁴².

Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) prevăd: „Statele membre trebuie să se mobilizeze în luarea măsurilor pozitive care să asigure antrenarea completă a tuturor resurselor existente, mai ales familia, persoanele benevole, precum și alte grupuri ale comunității, cum ar fi școlile și alte instituții comunitare, în scopul promovării bunăstării minorului și, deci, în scopul reducerii nevoii de intervenție a legii, astfel încât persoana în cauză să fie tratată eficient, echitabil și uman în conflictul său cu legea”. Aceste intervenții urmează să fie reflectate în orice document de politici naționale⁴³.

II.1.4. Indicatorii de evaluare a sistemului de justiție pentru copii

Evaluarea sistemului de justiție pentru copii, în general, urmează a fi efectuată din perspectiva multiplilor indicatori, inclusiv:

1. Numărul de copii reținuți și arestați în ultimele 12 luni, raportat la 100 000 de copii;
2. Numărul de copii în detenție, raportat la 100 000 de copii;
3. Numărul de copii în arest preventiv, raportat la 100 000 de copii;
4. Perioada medie a detenției preventive (până la pronunțarea sentinței);
5. Perioada medie a detenției după pronunțarea sentinței;
6. Numărul de copii care au decedat în ultimele 12 luni în detenție, raportat la 1000 de copii deținuți;
7. Ponderea copiilor în detenție care nu sunt în totalitate deținuți separat de adulți;
8. Ponderea copiilor în detenție din numărul total de copii deținuți care, în ultimele trei luni, au fost vizitați de părinți, rude sau alte persoane;

⁴² Par. 60, *Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)*, Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1998 adoptată la cea de-a 68-a Sesiune plenară, cap. IV, Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, A. Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor, 5. Abordare multidisciplinară.

⁴³ *Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății*.

9. Ponderea copiilor condamnați la privațiune de libertate (din numărul total de copii în conflict cu legea);
10. Ponderea copiilor în privința cărora cauza a fost încetată până la pronunțarea sentinței (din numărul total de copii în conflict cu legea);
11. Ponderea copiilor eliberați din detenție în privința cărora au fost aplicate măsuri educative;
12. Existența unui mecanism care garantează efectuarea unor inspecții / monitorizări independente a locurilor de detenție; ponderea instituțiilor în care, în decursul ultimelor 12 luni, au fost realizate inspecții independente;
13. Existența unui mecanism de depunere a plângerilor de către copiii în detenție; ponderea instituțiilor de detenție în care mecanismul de depunere a plângerilor funcționează;
14. Existența unui sistem specializat de justiție pentru copii;
15. Existența unui plan național de profilaxie a delincvenței juvenile⁴⁴.

II.1.5. Abordări fundamentale de tratament al copiilor în sistemul de justiție

Indiferent de tradițiile de organizare și funcționare a sistemului de justiție, tratamentul copiilor urmează să fie ghidat de câteva abordări fundamentale:

1. **Echitabilitatea.** Orice procedură urmează a fi desfășurată în condiții de echitate pentru copilul în conflict cu legea, martorii, victimele și comunitatea în ansamblu.
2. **Recunoașterea abordării diferențiate în cauzele cu adulți și cele cu implicarea copiilor.** Deoarece adulții și minorii sunt diferiți în dezvoltarea lor fizică și psihică, urmează a fi luată în considerare această diferență la elaborarea și dezvoltarea tehnicilor de tratament al delincvenței.
3. **Abordarea individualizată.** Nu există două cauze similare, la fel cum nu există doi făptuitori identici după gradul lor de dezvoltare. În acest sens, abordarea individualizată ar semnifica individualizarea programelor de intervenție în vederea răspunderii la nevoile particulare ale fiecărui copil implicat în sistemul de justiție.
4. **Recunoașterea potențialului prosocial.** Chiar și cel mai înrăit făptuitor în setul său valoric dispune de valori prosoziale. Acestea urmează a fi identificate și dezvoltate de către specialiști.

⁴⁴ Руководство по оценке показателей в области правосудия в отношении несовершеннолетних, Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 2010 год, стр. 6-7.

5. **Securitatea socială și comunitară.** Indiferent de răspunsul sistemului de justiție la delincvență, acesta trebuie să ofere sentimentul de securitate și siguranță pentru comunitate.

6. **Responsabilizarea făptuitorului.** Fiecare abordare sau tehnică de intervenție trebuie să ducă la asumarea faptelor comise și a responsabilității făptuitorului pentru aceste fapte.

7. **Responsabilizarea comunității.** Orice act delincvențial este rezultatul unui anumit context social și comunitar. Astfel, pentru eventualele eșecuri în dezvoltarea armonioasă a tinerilor o parte din responsabilitate trebuie să și-o asume comunitatea.

8. **Responsabilitatea sistemului de justiție în ansamblu.** Copiii, la fel ca și adulții, au nevoie de reacții deliberate la delincvență. Nicio reacție nu va produce efectul scontat dacă va crea impresia de formalitate sau indiferență.

În *Observațiile generale nr. 10 (2007) cu privire la drepturile copilului în contextul îndeplinirii justiției în privința copiilor*⁴⁵, Comitetul ONU privind drepturile copilului menționează următoarele principii esențiale pentru a fi luate în considerare de statele semnatare: nediscriminarea; asigurarea interesului superior al copilului; garantarea dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare; asigurarea dreptului la opinie și respectul demnității.

Implicarea serviciilor și programelor comunitare în tratamentul delincvenței trebuie să se bazeze pe necesitățile speciale individuale ale fiecărui copil în conflict cu legea. Din reglementările normativ-juridice și bunele practici pot fi deduse următoarele principii ale intervențiilor serviciilor din comunitate:

1. **Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale** ale omului, respectarea **demnității umane**;
2. **Neadmiterea discriminării**;
3. **Ajutorul imediat** presupune că persoana în conflict cu legea beneficiază de suportul serviciilor comunitare în termene cât mai restrânse;
4. **Sprijinirea și încurajarea permanentă** a copiilor în conflict cu legea, asistați și consiliați, în vederea reintegrării lor în societate și asumării de responsabilitate pentru propriile acțiuni prin formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială;
5. **Apropierea** presupune reducerea la maxim a distanței geografice, dar și psihologice, astfel încât persoana vizată să simtă sprijinul permanent din partea

⁴⁵ Par. 5, *Observațiile generale nr. 10 (2007) cu privire la drepturile copilului în contextul îndeplinirii justiției în privința copiilor*, CRC/C/GC/10, 25 aprilie 2007.

specialiștilor din comunitate; existența încrederii reciproce în vederea realizării adecvate a responsabilităților asumate;

6. **Oportunitatea** presupune dozarea intervenției, implicarea ori de câte ori este necesară, însă fără exces. De aici derivă **principiul minimei intervenții**, care presupune aplicarea dozată a constrângerii și monitorizării, în funcție de necesitate;

7. **Individualizarea și continuitatea** presupune corespunderea intervențiilor serviciilor din comunitate cu nevoile sociale ale persoanei în conflict cu legea penală, – intervenții ce poartă un caracter organizat, în scopul reintegrării sociale;

8. **Participarea activă a comunității (oamenilor)** la procesul de asistență, consiliere psihosocială și monitorizare a comportamentului copilului în conflict cu legea. De aici derivă **principiul coordonării eforturilor**;

9. **Eficiența și normalizarea** presupune că eforturile specialiștilor din comunitate urmăresc reintegrarea deplină în comunitate a persoanei în conflict cu legea și reducerea la maxim a diferenței de posibilități ale acesteia și ale altor membri ai comunității respective.

De menționat că în multe localități asemenea servicii nu sunt disponibile, ceea ce face ca reprezentanții sistemului de justiție să nu poată valorifica pe deplin opțiunile legale în vederea dejudiciarizării cauzelor în privința copiilor.

II.2. CURTEA EUROPEANĂ PENTRU DREPTURILE OMULUI

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a abordat problema copiilor din mai multe aspecte.

În materie de art. 2 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, Curtea Europeană a avut ca obiect de discuție problemele ce țin de dreptul la viață al copilului nenăscut, protecția juridică a embrionului uman etc. În art. 3 al Convenției, Curtea Europeană a menționat în mai multe cauze noțiunea de „minim de gravitate/severitate, specificând că ține de ansamblul situației în care s-a aflat victima, de durată și efectele fizice și psihice, precum și de sexul, vârsta, starea sănătății victimei etc. Art. 4 al Convenției, protejând dreptul de a nu fi supus sclaviei și muncii forțate, a determinat Curtea să examineze și situațiile în care copiii au fost cedați terților în vederea exploatării lor. Art. 5 din Convenției, protejând dreptul fiecărei persoane la libertate și siguranță, garanție aplicată, în mod evident, și copiilor, conține o prevedere cu referire, în exclusivitate, la copii. Art. 5, par. 1, lit d) conține o excepție când se admite lipsirea de libertate legală a unui minor, hotărâtă în scopul educării acestuia sub supraveghere, aceasta însemnând

detenția dispusă pentru a-i asigura o „educație supravegheată” sau pentru a fi adus „în fața autorității competente”. În prima situație de privare de libertate legală a unui minor se are în vedere realizarea unui anumit grad de educație a lui ce se impune datorită comportamentului său, care nu este neapărat antisocial. Totuși, în situația în cauză este absolut necesar ca legislația națională să prevadă posibilitatea luării unor asemenea măsuri în scopul asigurării educației supravegheate. După cum a decis Curtea, plasarea unui minor într-o închisoare nu este contrară, prin ea însăși, dispozițiilor art. 5, par. 1, lit. d), chiar și atunci când aceasta nu este făcută pentru asigurarea imediată a „educației supravegheate a celui interesat”. Cea de-a doua situație prevăzută de text are în vedere posibila deținere a minorului pentru aducerea lui în fața unei autorități competente, în vederea luării unei anumite decizii, de regulă, de ordin social, referitoare la persoana sa, potrivit dispozițiilor legii naționale în materie.

Echitatea procesului judiciar în privința unui copil implicat în sistemul de justiție penală este protejată de art. 6 al CEDO, care asigură garanții procesuale generale. De exemplu, în anumite cauze specifice, CtEDO a indicat că trebuie să se țină seama de particularitățile procedurii penale asupra unor infracțiuni referitoare la viața sexuală, mai ales atunci când acestea implică un minor; în asemenea proceduri este necesară luarea unor măsuri speciale, de natură să protejeze victima, dar care, în același timp, să se concilieze cu exercițiul adecvat și efectiv al dreptului la apărare.

În ceea ce privește art. 8, Curtea a analizat mai multe cazuri privind viața familială. Există anumite situații în care, în împrejurări deosebite și din diverse rațiuni, dezvoltarea copilului alături de părinții săi nu mai este posibilă. În asemenea condiții se poate întâmpla ca acești copii să fie transmiși în grija unor instituții de ocrotire socială. Aceasta poate determina examinarea cazului sub aspectul art. 8 al CEDO. Curtea a menționat în jurisprudența sa că, în primul rând, pentru un copil faptul de a trăi împreună cu părinții săi reprezintă o componentă fundamentală a vieții familiale. Așadar, plasarea într-o instituție de ocrotire socială reprezintă în sine o ingerință în viața familială. În al doilea rând, CtEDO a stabilit că percepția oportunității unei intervenții a autorităților publice diferă la diferite state în funcție de diferiți factori: tradiții, legislație, resurse materiale. Dar, în toate cazurile, măsurile ce se impun trebuie să corespundă intereselor copilului. În al treilea rând, autoritățile naționale sunt îndreptățite să decidă ce măsuri să ia și care sunt etapele de urmat, deoarece acestea sunt în contact direct cu părțile interesate. Curtea nu se poate substitui autorităților pentru a determina ce măsuri trebuie luate, ca având competența doar de a le aprecia numai prin prisma dispozițiilor Convenției.

II. 3. PRACTICA ALTOR STATE PRIVIND TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE

Australia înregistrează o scădere considerabilă a numărului de cazuri judecate de instanțele pentru copii, ca efect al eforturilor de diversificare (diversion, de-judiciarizare) la fazele incipiente ale procedurii. În toate regiunile există instanțe specializate în cauze cu implicarea copiilor⁴⁶. Măsurile de diversificare, cel mai frecvent utilizate, sunt: conferințe familiale; instanțe și programe pentru dependenții de droguri și alcool; echipe mobile în domeniul justiției juvenile; programe speciale pentru băștinași; programe ale asistenților sociali pentru familiile vulnerabile; programe desfășurate în mediul școlar și educațional; programe ale mentorilor (frate/soră mai mare) etc.⁴⁷ Datorită gestionării unui set complex de date statistice dezagregate (vârsta făptuitorilor, categoriile de infracțiuni săvârșite, motivele și scopul faptelor etc.), se reușește adaptarea permanentă a programelor de intervenție în cauzele cu implicarea copiilor delincvenți. La moment există tendința de sporire a atenției pentru copiii victime.

Canada a pus în vigoare *Actul privind justiția penală în privința tinerilor* în aprilie 2003. Menirea acestui document este să reducă rata încarcerării tinerilor și să asigure reacții comunitare la infracțiuni și delikte. Se intenționează implicarea celor mai diverse servicii comunitare în tratamentul delincvenței⁴⁸. „Justiția serioasă trebuie implicată în cazuri serioase”, iar pentru cazuri minore se preferă măsuri de excludere a copiilor din sistemul tradițional de justiție și implicarea serviciilor din comunitate. Astfel organelor de poliție și procuratură se recomandă să excludă copiii delincvenți din sistemul tradițional de justiție prin organizarea conferințelor cu participarea victimei, părinților și membrilor comunității⁴⁹. Drept principii fundamentale ale justiției în cauzele cu implicarea copiilor sunt considerate: infractorii minori trebuie deținuți și tratați separat de adulți; reabilitarea, și nu represia trebuie să fie baza de intervenție legislativă și judiciară în cazurile cu implicarea copiilor; sistemul de justiție trebuie să evite la maxim publicizarea identității minorului, deoarece prin aceasta se poate dăuna procesului de reabilitare; sistemul de justiție trebuie să fie bazat pe respectarea interesului superior al copilului⁵⁰.

⁴⁶ http://www.aic.gov.au/criminal_justice_system/courts/juvenile.aspx.

⁴⁷ Juvenile's contact with the criminal justice system in Australia. Kelly Richards, Australian Government, Australian Institute of Criminology, pag. 68-94; <http://www.aic.gov.au/documents/E/F/0/%7BEF09BB44-FC3D-41BD-81CD-808DE9D0DF99%7Dmr07.pdf>.

⁴⁸ The evolution of Juvenile Justice in Canada. The international cooperation Group – Department of Justice Canada, pag. 30; <http://www.justice.gc.ca/eng/pi/icg-gci/jj2-jm2/jj2-jm2.pdf>.

⁴⁹ Canada's Juvenile Justice Law and Children's Rights. Nicholas Bala, pag. 3, http://www.ibcr.org/editor/assets/conference/13bala_eng.pdf.

⁵⁰ *ibidem*, pag. 5.

Franța a instituționalizat instanțe specializate în cauzele copiilor în 1945, în tandem cu un serviciu specializat care ar avea grijă de minori pentru „educație supravegheată” și care, mai târziu, a devenit serviciul de Protecție Judiciară a Tinerilor (*Protection judiciaire de la jeunesse*). Procurorul dispune de capacitate discreționară avansată. O atenție deosebită se acordă intereselor victimelor. Magistratii instanțelor pentru tineri au obligația legală de a solicita ancheta socială sau ancheta personalității înainte ca audierea cazului să înceapă. Judecarea cazului cuprinde un termen între 10 zile și o lună. Judecătorul este asistat de doi asesori. Judecătorul pentru copii are de asemenea competența de a judeca cauzele în care minorii sunt în pericol (în procedură civilă)⁵¹. Din 1958, măsurile de protecție educativă pot fi luate și fără ca un copil să comită o infracțiune. Actul de adaptare a justiției la evoluțiile criminalității, din martie 2004, a reiterat specializarea tuturor persoanelor care lucrează cu delincvenții minori⁵². Legislația franceză este în permanentă modificare și este receptivă la recomandările referitoare la justiția prietenoasă copiilor⁵³.

Germania, în 1923, a adoptat primul *Act privind Curțile Juvenile*, stabilind reguli specifice de procedură în cauzele minorilor, precum și o serie de alternative la detenție (modificat ulterior în perioada nazistă, un nou document fiind adoptat în 1953). La moment, sistemul cunoaște o specializare a actorilor justiției penale. Cauzele sunt judecate de către un singur judecător, de un judecător asistat de asesori sau de un panel de judecători⁵⁴. Este o exigență obligatorie ca judecătorul, procurorul să aibă și experiență pedagogică și de educare a tinerilor⁵⁵. Ședințele de judecată sunt închise, pentru a nu duce la stigmatizare și a cauza daune intereselor „educaționale”. La ședință trebuie să participe și așa-numitul *asistent social* al instanței. Acesta întocmește ancheta socială și participă în ședință pentru a caracteriza personalitatea făptuitorului și a-l ajuta pe judecător să identifice cea mai bună sancțiune, dacă este cazul⁵⁶.

⁵¹ <http://www.justice.gouv.fr/justice-des-mineurs-10042/>.

⁵² vezi For a Gender Perspective within the Juvenile Justice System, Carroci editore S.p.A., Roma, 2007, pag. 27-56.

⁵³ Spre exemplu, prin Decretul nr. 2009-572 privind audierea copilului în justiție, judecătorul trebuie să se asigure că minorul a înțeles drepturile sale și este asistat în timpul audierilor de un avocat, vezi: <http://www.textes.justice.gouv.fr/decrets-10181/decret-relatif-a-laudition-de-lenfant-en-justice-17300.html>.

⁵⁴ vezi Legea privind instanțele pentru tineri în versiunea promulgată la 11 decembrie 1974; http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_jgg/englisch_jgg.html#p0150.

⁵⁵ vezi For a Gender Perspective within the Juvenile Justice System, Carroci editore S.p.A., Roma, 2007, pag.57-63.

⁵⁶ Juvenile Justice in Germany. Frieder Dunkel; <http://www.rs.uni-greifswald.de/fileadmin/mediapool/lehrstuehle/duenkel/JuvenileJustice.pdf>.

Italia încearcă să îmbine reacția penală cu cea de asistență și pedagogică. Procedurile penale ad-hoc în cazurile minorilor sunt prezidate de un judecător desemnat constituțional. Magistratul juvenil este asistat de alți doi judecători, experți în psihologie, antropologie culturală, pedagogie etc. Abordarea încearcă a fi una educativă și mai puțin punitivă, represivă. Deciziile instanței sunt aduse la îndeplinire în contextul existenței unei game largi de servicii educaționale și sociale, suportive tinerilor și minorilor⁵⁷.

Noua Zeelandă tratează problema în cauză din perspectiva justiției restorative, utilizând o diversitate de metode, inclusiv conferințele familiale. Există instanțe specializate, curți pentru tineri, în care activează judecători pentru examinarea cauzelor minorilor. Aceștia au misiunea de a lua decizii pornind de la interesele victimei, dar și ale făptuitorului, precum și ale comunității în ansamblu. Ședințele sunt închise, iar dacă se dorește publicarea unei anumite informații, aceasta urmează a fi verificată de judecător. Minorii sunt asistați de către avocat. Procedura este mai puțin formalizată decât în instanțele pentru adulți pentru a stimula participarea efectivă a copiilor și a nu-i supune stresului. Unele categorii de cauze (de exemplu, omorurile) sunt judecate de instanțele superioare. Există grupuri multidisciplinare, compuse din servicii juridice, educaționale, de sănătate etc., numite echipe privind delincvența tinerilor, care au scopul să asigure în procesul de tratament al delincvenței coordonarea între diferite agenții (atât înainte, cât și după pronunțarea deciziei)⁵⁸.

Portugalia are instanțe specializate în mai multe categorii de cauze, inclusiv în cauzele copiilor în conflict cu legea, și sunt competente să decidă atunci când copilul are vârsta între 12 și 16 ani, în următoarele situații: confruntarea unor situații dificile în adaptarea la viața socială normală; implicarea copilului în cerșit, vagabondaj, prostituție, abuz de alcool sau substanțe narcotice; comiterea unei infracțiuni sau contravenții. Instanțele specializate se implică în cauzele copiilor de până la 12 ani, doar dacă părinții sau reprezentanții legali nu doresc soluționarea cazului prin măsuri nejudiciare⁵⁹.

SUA are o diversitate de modele de tratament al delincvenței juvenile, subiecții federali fiind în drept să decidă propriul model. În Pennsylvania, spre exemplu,

există instanțe specializate în cauzele copiilor în conflict cu legea. Toate celelalte servicii adiacente sunt organizate pe lângă instanță și sunt subordonate judecătorului specializat în cauzele minorilor. Colaborarea cu serviciile comunitare este determinantă în succesul tratamentului copiilor în conflict cu legea.

⁵⁷ vezi For a Gender Perspective within the Juvenile Justice System, Carroci editore S.p.A., Roma, 2007, pag.109-111.

⁵⁸ <http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court>.

⁵⁹ http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_por_en_special.pdf.

Capitolul III.

PRINCIPIILE DE ACTIVITATE ALE ORGANELOR DE POLIȚIE ÎN TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE

Potrivit art. 2 din *Legea cu privire la poliție nr. 416-XII din 18.12.1990*⁶⁰, printre sarcinile principale ale poliției se numără:

- apărarea vieții, sănătății, onoarei, demnității, drepturilor, libertăților, intereselor și averii cetățenilor de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime;
- prevenirea și curmarea crimelor și a altor infracțiuni;
- menținerea ordinii publice și asigurarea securității publice;
- acordarea de ajutor, conform condițiilor și modului stabilit de prezenta lege, cetățenilor, autorităților administrației publice, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor în vederea ocrotirii drepturilor lor și exercitării atribuțiilor lor, stabilite de lege;
- efectuarea măsurilor de protecție de stat față de persoanele care acordă ajutor în procesul penal, în conformitate cu legislația în vigoare.

Potrivit art. 3 din legea menționată, poliția își organizează activitatea pe principiile legalității, umanismului și echității sociale, conlucrării cu cetățenii și cu colectivele de muncă, pe principiile transparenței și respectării secretului profesional.

În activitatea sa, poliția mizează pe respectarea personalității cetățenilor, constituind un garant al apărării demnității, drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime. Poliția îi apără pe cetățeni indiferent de situația lor socială, patrimonială, apartenența națională, rasă, sex, vârstă, studii și limbă, religie, convingeri politice și de altă natură. Poliția asigură protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal.

Poliția nu intervine în drepturile și libertățile cetățenilor decât în cazul în care nu-și poate exercita atribuțiile. Niciun fel de limitări ale drepturilor și libertăților cetățenilor

nu sunt admise decât în temeiul și în modul stabilit de lege. Cetățenii sunt în drept să primească de la angajații de poliție explicații privind limitările drepturilor și libertăților lor.

Poliția asigură dreptul la apărare juridică și alte drepturi ale persoanelor reținute și puse sub stare de arest, comunică locul lor de aflare rudelor, administrației de la locul de lucru sau de învățătură și, în caz de necesitate, ia măsuri pentru a le acorda asistență medicală urgentă și pentru a înlătura pericolul ce amenință viața, sănătatea și bunurile cuiva în urma reținerii sau punerii sub stare de arest a persoanelor menționate.

Este interzis ca poliția să destăinuie informațiile ce țin de viața personală a unui cetățean și denigrează onoarea și demnitatea acestuia sau pot prejudicia interesele lui legitime, dacă executarea atribuțiilor ei nu cer contrariul.

Art. 3 din ***Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală***⁶¹ nr. 333-XVI din 10.11.2006, menționează: „Activitatea ofițerului de urmărire penală se bazează pe principiul legalității, egalității tuturor persoanelor în fața legii și prezumției nevinovăției. Ofițerul de urmărire penală este obligat să asigure participanților la proces deplină exercitare a drepturilor procesuale, în condițiile legii. Urmărirea penală se efectuează pe principiul egalității cetățenilor în fața legii, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială sau orice altă situație”.

Codul de etică și deontologie al polițistului⁶², aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 481 din 10.05.2006, stabilește principiile care guvernează conduita profesională a polițistului:

1. ***legalitatea*** – presupune că, în toate acțiunile lor, angajații poliției sunt obligați să respecte cu strictețe legea, drepturile, libertățile constituționale și fundamentale ale persoanei, în corespundere cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Constituția Republicii Moldova, alte acte legislative și normative în vigoare;

2. ***egalitatea, imparțialitatea și nediscriminarea*** – presupune că, în îndeplinirea atribuțiilor profesionale, polițistul aplică tratamente egale tuturor persoanelor, luând aceleași măsuri pentru situații similare de încălcare a normelor protejate de lege, fără a fi influențat de considerente etnice, de naționalitate, rasă, religie, opinie politică sau de orice altă opinie, vârstă, sex, orientare sexuală, avere, origine națională, socială sau decurgând din orice altă situație;

3. ***transparența*** – constă în deschiderea pe care polițistul trebuie să o manifeste față de societate, în limitele stabilite de reglementările polițienești;

4. ***capacitatea și datoria de exprimare*** – reprezintă flexibilitatea polițistului în analiza situațiilor profesionale cu care se confruntă și exprimarea punctului

⁶⁰ Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 17-19 art. 56 din 31.01.2002.

⁶¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 195-198 art. 918 din 22.12. 2006.

⁶² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 75-78 art. 527 din 19.05.2006.

de vedere, potrivit pregătirii și experienței sale, pentru îmbunătățirea calității și eficacității serviciului polițienesc;

5. **confidențialitatea** – determină obligația polițistului de a garanta securitatea datelor și informațiilor obținute în exercitarea atribuțiilor prevăzute de lege;

6. **integritatea morală** – presupune adoptarea unui comportament conform normelor etice acceptate și practicate în societate.

Capitolul IV.

DEJUDICIARIZAREA PROCESULUI CONTRAVENȚIONAL ȘI PENAL ÎN CAUZELE CU IMPLICAREA COPIILOR

IV.1. ASPECTE GENERALE

Prevederile prezentului capitol nu au referințe directe asupra ofițerului de poliție, inclusiv de urmărire penală, pornind de la faptul că procurorul este competent de a lua hotărâri în cauzele în care sunt implicați copiii. Totuși cunoașterea unor norme procesuale va facilita tratamentul adecvat al copilului în situațiile în care acesta va intra în contact cu organele de poliție.

IV.1.1. Refuzul de a începe urmărirea penală în privința faptelor penale săvârșite de copii

Art. 275 *C. proc. pen.* prevede că urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată și va fi încetată în cazurile prevăzute de lege. În situația unor fapte penale săvârșite de copii este oportună soluția neînceperii urmăririi penale din considerentele excluderii restricțiilor procesuale penale la care poate fi supus copilul în cadrul urmăririi penale. Pot exista mai multe situații în care se solicită refuzul de a porni urmărirea penală :

- copilul nu a atins vârsta la care poate fi tras la răspundere penală;
- nu există faptul infracțiunii;
- fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune;
- fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii;
- copilul a săvârșit o acțiune care, deși formal conține semnele unei fapte prevăzute de *Codul penal*, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni (art. 14 alin. (2) din *C. pen.*);

- a expirat termenul de prescripție;
- a intervenit un act de amnistie;
- lipsește plângerea victimei (conform art. 276 *C. proc. pen.* urmărirea penală începe la plângerea acesteia);
- fapta copilului constituie o contravenție;
- copilul a fost anterior sancționat contravențional pentru aceeași faptă;
- există cel puțin unul din cazurile prevăzute în art. 35 *C. pen.* care înlătură caracterul penal al faptei;
- În privința copilului există o hotărâre judecătorească definitivă cu privire la aceeași faptă;
- în privința copilului există o hotărâre neanulată de neîncepere a urmăririi penale, de scoatere de sub urmărirea penală sau de încetare a urmăririi penale cu privire la aceeași faptă;
- copilul a renunțat benevol la săvârșirea infracțiunii în condițiile art. 56 *C. pen.*;
- copilul a săvârșit o faptă prejudiciabilă în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical.

Ordonanța de refuz de a începe urmărirea penală este dată de procuror. Aceasta trebuie să fie legală, temeinică și motivată cu următoarele mențiuni:

- data și locul întocmirii, numele și gradul de clasificare al procurorului care o întocmește;
- descrierea faptei care a constituit obiectul sesizării, rezultatele verificării, constatarea unui temei prevăzut de art. 275 *C. proc. pen.*, confirmat prin anumite date concludente;
- dispoziția de neîncepere a urmăririi penale cu indicarea temeiurilor și motivelor ce exclud urmărirea penală și a cadrului legal. În cazul refuzului de începere a urmăririi penale în legătură cu expirarea termenului de prescripție sau cu adoptarea unui act de amnistie, în ordonanță se va include mențiunea că minorul și unul dintre părinți sunt de acord cu soluția respectivă.

IV.1.2. Scoaterea de sub urmărire penală a copilului bănuit sau învinuit

Scoaterea de sub urmărire penală a copilului constituie o hotărâre prin care se reabilitează această persoană, dacă soluția se referă la toate capetele de acu-

zare (scoaterea integrală de sub urmărire penală; scoaterea de sub urmărire penală se dispune numai pentru temeiurile expres prevăzute de lege (art. 284 *C. proc. pen.*)):

- a) fapta nu a fost săvârșită de bănuit sau învinuit;
- b) nu există faptul infracțiunii;
- c) fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune;
- d) fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii;
- e) există cel puțin un caz prevăzut de art. 35 *C. pen.*

Reieșind din dispoziția art. 284 alin. (5) *C. proc. pen.* ce prevede că „în cazul în care procurorul dispune scoaterea persoanei de sub urmărire penală, el restituie dosarul organului de urmărire penală cu indicația de a continua urmărirea penală, fixând termenii efectuării acesteia”, se prezumă ca soluția scoaterii de sub urmărire penală să fie însoțită de continuarea urmăririi penale în privința altor făptuitori sau altor fapte.

Ordonanța de scoatere de sub urmărire penală trebuie să fie legală, temeinică și motivată cu următoarele mențiuni:

- a) data și locul întocmirii, numele și gradul de clasificare al procurorului care o întocmește;
- b) confirmarea de către procurorul ierarhic superior;
- c) descrierea faptei ce a constituit obiectul urmăririi penale și a circumstanțelor ce stabilesc temeiul prevăzut de art. 284 alin. (1) din *C. proc. pen.*;
- d) motivele faptice și cadrul legislației procesual penale privind soluția adoptată;
- e) dispoziția de scoatere de sub urmărire penală (integrală sau parțială, cu indicarea temeiurilor prevăzute de lege);
- f) dispoziția de restituire a cauzei organului de urmărire penală pentru continuarea urmăririi penale sau de continuare a urmăririi penale;
- g) încetarea de drept a măsurii preventive față de copil;
- h) aducerea la cunoștința persoanelor interesate a hotărârii adoptate, modul și termenul de atac.

IV.1.4. Încetarea urmăririi penale în privința unui copil

Potrivit art. 20 alin. (3) *C. proc. pen.*, urmărirea penală în cauze în care sunt bănuți, învinuiți minori se face de urgență și în mod preferențial. Prin urmare, la constatarea anumitor circumstanțe de încetare a urmăririi penale, este necesar să se adopte imediat soluția respectivă. Responsabilitatea deplină privind respectarea

termenului rezonabil la urmărirea penală în cauzele cu copii revine procurorului. Totodată pot exista situații în care cauza penală în privința copiilor este disjunctă și transmisă procurorului pentru exercitare, iar cauza penală cu persoane adulte să fie în procedura altor organe de urmărire penală. În asemenea cazuri, ofițerul de urmărire penală, constatând temeiuri de încetare referitoare la cauza copilului, va informa fără întârziere procurorul.

Acordul copilului și reprezentantului legal la adoptarea soluției de încetare a urmăririi penale este o condiție obligatorie.

Temeiuri de încetare a urmăririi penale în privința unui copil

Temeiuri de reabilitare sunt:

- a) lipsa faptului infracțiunii;
- b) fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune;
- c) fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii;
- d) copilul a săvârșit o acțiune care deși formal, conține semnele unei fapte prevăzute de *Codul penal*, dar fiind lipsită de importanță, nu reprezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni;
- e) există cel puțin unul din cazurile prevăzute în art. 35 din *C. pen.* care înlătură caracterul penal al faptei;
- în cazul existenței unui temei de reabilitare și a unui temei de nereabilitare, se aplică obligatoriu cel de reabilitare;
- în cazul existenței acordului de împăcare a părților și a unui temei de încetare cu aplicarea sancțiunii contravenționale, prioritate va avea împăcarea părților;
- în cazul existenței concursului dintre temeiul prevăzut în art. 54 *C. pen.* (liberarea de răspundere penală a copilului de către procuror cu/sau fără aplicarea măsurilor educative) și temeiul prevăzut în art. 55 *C. pen.* (liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere administrativă), se va aplica cel dintâi temei.

IV.1.5. Suspendarea condiționată a urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală a copilului

Atât temeiul de liberare de răspundere penală a minorilor conform art. 54 din *C. pen.*, cât și temeiul prevăzut în art. 59 din *C. pen.* – liberarea condiționată de

răspundere penală sunt posibile pentru infracțiunile ușoare sau mai puțin grave, unde făptuitorul poate fi corectat fără a fi supus răspunderii penale. Însă în unele cauze copilul poate fi liberat de răspundere penală potrivit art. 54 din *C. pen.*, iar în alte cauze, copilul este eliberat de răspundere numai după termenul de probă în cadrul suspendării condiționate a urmăririi penale.

Condițiile suspendării condiționate a urmăririi penale în privința unui copil și liberarea de răspundere penală

Potrivit art. 510-511 *C. proc. pen.*, pentru suspendarea condiționată a urmăririi penale în privința unui copil este necesar să fie întrunite cumulativ următoarele condiții:

- a) copilul să fie acuzat pentru săvârșirea unei singure infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- b) copilul și-a recunoscut vinovăția;
- c) paguba cauzată în urma infracțiunii să fie reparată;
- d) copilul învinuit nu prezintă pericol social și poate fi reeducat fără aplicarea pedepsei penale;
- e) copilul nu este deposedat de alcool sau droguri;
- f) copilul nu are antecedente penale;
- g) copilul a respectat obligațiile stabilite de către procuror în termenul de probă de un an.

Ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale în privința unui copil

Ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale trebuie să fie legală, temeinică și motivată cu următoarele mențiuni:

- a) data și locul întocmirii, numele și gradul de clasificare ale procurorului care o întocmește;
- b) confirmarea de către procurorul ierarhic superior;
- c) descrierea faptei ce a constituit obiectul urmăririi penale și mijloacele de probă ce confirmă vinovăția copilului;
- d) faptul recunoașterii benevole a vinovăției în prezența persoanelor indicate în lege și acceptarea soluției de suspendare condiționată a urmăririi penale cu liberarea ulterioară de răspundere penală;

- e) descrierea circumstanțelor ce motivează soluția suspendării condiționate a urmăririi penale;
- f) dispoziția de suspendare condiționată a urmăririi penale pe un termen de un an cu indicarea obligațiilor prevăzute în art. 511 alin. (1) *C. proc. pen.*;
- g) faptul explicării consecințelor încălcării obligațiilor de către copilul învinuit, atestat prin semnătura procurorului, apărătorului, reprezentantului legal și a copilului învinuit.

Ordonanța de încetare a urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală

La expirarea termenului de probă, procurorul va întocmi ordonanța de încetare a urmăririi penale cu liberare de răspundere penală dacă:

- a) copilul a respectat obligațiile stabilite în cadrul suspendării condiționate a urmăririi penale;
- b) nu s-a descoperit faptul săvârșirii altor infracțiuni până la suspendarea condiționată a urmăririi penale;
- c) ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale nu a fost declarată nulă de către judecătorul de instrucție în urma contestării acesteia de către victimă, partea vătămată sau partea civilă.

Ordonanța de încetare a urmăririi penale cu liberare de răspundere penală va cuprinde următoarele mențiuni:

- a) data și locul întocmirii, numele și gradul de clasificare ale procurorului care o întocmește;
- b) confirmarea de către procurorul ierarhic superior;
- c) faptul adoptării suspendării condiționate a urmăririi penale și respectării obligațiilor de către copilul învinuit;
- d) temeiurile juridice material penale și procesual penale ce permit adoptarea liberării de răspundere penală a copilului;
- e) dispoziția de încetare a urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală a copilului;
- f) faptul aducerii la cunoștință și înmânării în copie a ordonanței copilului și reprezentantului legal atestate prin semnătura acestuia și a procurorului.

IV.1.6. Încetarea urmăririi penale cu internarea copilului într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, la demersul procurorului

În funcție de circumstanțele cauzei se va analiza posibilitatea aplicării instituției de liberării de răspundere penală a unui copil în următoarea ordine:

- a) încetarea urmăririi penale cu aplicarea măsurilor educative cu liberare de răspundere penală;
- b) încetarea urmăririi penale după suspendarea condiționată a urmăririi penale;
- c) încetarea urmăririi penale cu internarea copilului într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

În cazul în care reeducarea copilului nu poate fi făcută decât prin neinternarea acestuia într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, se poate dispune încetarea urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală dacă copilul și reprezentantul său legal sunt de acord cu adoptarea unei asemenea hotărâri.

La identificarea soluției de încetare a procesului penal cu internarea copilului într-o instituție specială se va ține cont de recomandările serviciilor de resocializare expuse în raportul prezentențial.

Pentru internarea copilului într-o instituție specială este necesară autorizația judecătorului de instrucție. În acest scop, procurorul, după adoptarea ordonanței de încetare a procesului penal, înaintează un demers privind liberarea copilului de răspundere penală cu internarea acestuia într-o instituție specială. Demersul va cuprinde următoarele mențiuni:

- a) data și locul întocmirii, numele și gradul de clasificare ale procurorului care îl întocmește;
- b) descrierea condițiilor faptice și juridice privind încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală a copilului și internarea acestuia într-o instituție specială;
- c) propunerea de a înceta procesul penal cu internarea copilului într-o instituție specială.

La demers se anexează ordonanța procurorului privind încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală și internarea copilului într-o instituție specială, alte materiale ce confirmă temeinicia și legalitatea liberării de răspundere penală cu internarea copilului într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau curativă și de reeducare. Demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu internarea într-o instituție specială se examinează conform art. 308 *C. proc. pen.*, fără întârziere, cu participarea:

- procurorului;
- apărătorului;

- copilului și reprezentantului său legal.

Judecătorul de instrucție verifică temeinicia și legalitatea demersului de liberare de răspundere penală în baza materialelor prezentate de către procuror, după audierea argumentelor invocate de către acesta și după audierea celorlalți participanți. Judecătorul de instrucție adoptă o încheiere prin care admite demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu plasarea într-o instituție specială. Astfel actele executorii privind liberarea copilului de răspundere penală cu internarea într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau curativă și de reeducare sunt:

- ordonanța procurorului, confirmată de către procurorul ierarhic superior;
- încheierea judecătorului de instrucție prin care s-a admis demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu internarea într-o instituție specială.

În cazul în care demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu internarea acestuia într-o instituție specială este respins de către judecător, procurorul anulează ordonanța de încetare a procesului penal cu liberarea de răspundere penală și internarea copilului într-o instituție specială.

IV.1.7. Măsurile preventive neprivative de libertate și reținerea în cauze penale cu copii

Organele de poliție sunt, de regulă, primele autorități care reacționează în situațiile în care se sesizează despre comiterea unei fapte infracționale. Respectarea drepturilor copilului în situații excepționale, când este necesară reținerea acestuia și aplicarea față de el a măsurilor preventive, este o sarcină primordială.

Reținerea copilului

Ținând cont de condițiile stipulate în art. 477 alin. (2) din *C. proc. pen.*, în cazul reținerii unui copil bănuit în procesul-verbal se va indica existența:

- a) temeiurilor generale privind reținerea persoanei;
- b) bănuiele irezonabile privind săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;
- c) aplicării violenței de către copil, în cazul unei infracțiuni grave.

Pornind de la reglementarea ce definește termenul *violență*, în conținutul art. 477 alin. (2) *C. proc. pen.*, în procesul-verbal de reținere, este necesar de indicat existența și caracterul violenței, în funcție de categoria infracțiunii, menționându-se diversele forme ale violenței (fizică, psihică ș.a.). În acest sens sunt aplicabile interpretările judiciabile privind formele violenței:

- a) violența fizică nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei;

- b) violența psihică ce constă într-o amenințare asupra psihicului persoanei sub influența căreia victima nu-și dirijează voința în mod liber și săvârșește o activitate la dorința făpturorului;
- c) violența periculoasă pentru viața și sănătatea fizică sau psihică a persoanei;
- d) tortura;
- e) tratamentul inuman;
- f) tratamentul degradant;
- g) amenințarea cu deteriorarea ori distrugerea bunurilor;
- h) deteriorarea ori distrugerea bunurilor;
- i) răpirea persoanei, a rudelor sau a apropiaților acesteia.

Măsurile preventive

Deși art. 447 alin. (1) *C. proc. pen.* prevede că „la soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în fiecare caz se discută, în mod obligatoriu, posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere conform dispozițiilor art. 184 *C. proc. pen.*”.

Transmiterea sub supraveghere a copilului unuia dintre părinți, tutorelui, curatorului sau altei persoane demne de încredere, în raport cu măsura preventivă. Obligarea de a nu părăsi localitatea necesită efectuarea următoarelor acțiuni organizatorice:

- a) solicitarea de la autoritatea tutelară a informației despre persoanele ce vor asigura supravegherea copilului;
- b) explicarea persoanelor care pot asigura supravegherea copilului despre importanța, oportunitatea și necesitatea aplicării acestei măsuri față de cel bănuit sau învinuit;
- c) obținerea cererii, în scris, de la persoana demnă de încredere care își asumă obligația de a supraveghea copilul;
- d) întocmirea procesului-verbal privind luarea la cunoștință cu fondul cauzei de către persoana ce va asigura supravegherea copilului, precum și a faptului explicării consecințelor nerespectării obligațiilor asumate de supraveghere a copilului, consemnat de cel ce va efectua supravegherea;
- e) întocmirea ordonanței de către procuror privind aplicarea măsurii preventive față de copil și aducerea la cunoștință acestuia și reprezentantului legal cu înmânarea copieii respective.

Obligarea de a nu părăsi localitatea poate fi aplicată față de un copil numai în cazul în care nu există persoane capabile să asigure o supraveghere eficientă

a celui bănuit/învinuit ori acestea refuză propunerea procurorului de a-și asuma obligația de supraveghere din motive obiective. Înainte de adoptarea unei hotărâri privind aplicarea măsurii preventive se va explica esența obligațiilor și consecințele nerespectării obligării de nepărsire a localității. În cazul în care, conform legii, este posibilă aplicarea unei măsuri preventive privative de libertate, procurorul va atenționa și asupra acestui fapt dacă copilul bănuit/învinuit va încălca obligațiile ce rezultă din măsura preventivă.

Garanția personală și garanția unei organizații sunt măsuri cu trăsături comune celei de transmitere sub supraveghere a copilului prin faptul că atât garanții, cât și persoana conform art. 184 alin. (1) *C. proc. pen.* trebuie să fie demne de încredere și să aibă capacitatea de a influența pozitiv asupra copilului bănuit/învinuit, ca cel din urmă să respecte obligațiile ce rezultă din regimul măsurii preventive. Totodată garanția personală și garanția unei organizații se aplică doar la cererea acestuia. Garanția personală și garanția unei organizații au următoarele particularități:

- acordul persoanei în privința căreia se dă garanția;
- depunerea unei sume bănești de 50-300 și de 300-500 de unități convenționale pe contul de depozit al procuraturii.

Măsurile alternative arestării preventive

La liberarea provizorie de sub control judiciar sau pe cauțiune a bănuitului/învinuitului arestat sau în privința căruia s-a înaintat demersul privind arestarea sunt necesare următoarele condiții generale:

- a) existența unei cereri de liberare provizorie depusă de către reprezentantul legal sau apărătorul bănuitului/învinuitului la judecătorul de instrucție sau la instanța de judecată conform art. 309 alin. (2) *C. proc. pen.*;
- b) fapta săvârșită să fie o infracțiune gravă cu aplicarea violenței, deosebit de gravă sau excepțional de gravă;
- c) lipsa antecedentelor penale nestinse pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;
- d) lipsa datelor că bănuitul/învinuitul ar putea să săvârșască o altă infracțiune, să influențeze martorii, să distrugă mijloacele de probă sau să fugă.

Pe lângă condițiile generale menționate mai sus, pentru liberarea provizorie sunt necesare următoarele condiții speciale:

- a) prejudiciul cauzat de infracțiune să fie asigurat sau reparat;
- b) să fie depusă cauțiunea stabilită de către judecătorul de instrucție sau de instanța de judecată în funcție de starea materială a familiei copilului bănuit/învinuit și de gravitatea infracțiunii.

Arestarea la domiciliu și arestarea preventivă a copilului

Pentru infracțiuni grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave și excepțional de grave, când copilul are domiciliu și familie, iar izolarea lui totală nu este rațională, judecătorul de instrucție poate dispune arestarea la domiciliu.

În cazul infracțiunilor grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave sau excepțional de grave, la determinarea măsurii preventive se vor examina circumstanțele cauzei pentru a stabili dacă este posibilă arestarea la domiciliu, înainte de a decide înaintarea demersului privind arestarea preventivă a copilului bănuit/învinuit. În cazul soluționării chestiunii privind aplicarea arestării la domiciliu se va lua în considerare:

- a) starea sănătății copilului;
- b) condițiile în care trăiește copilul;
- c) componența familiei.

La aplicarea arestării la domiciliu, copilului bănuit/învinuit i se va explica regimul juridic și consecințele nerespectării măsurii preventive conform art. 188 *C. proc. pen.*

Arestarea la domiciliu poate fi aplicată de către judecătorul de instrucție la soluționarea demersului procurorului privind arestarea preventivă a copilului bănuit/învinuit în situația în care pentru măsura izolării la domiciliu optează reprezentatul legal și apărătorul sau de inițiativa judecătorului conform art. 185 alin. (3) *C. proc. pen.*

Arestarea la domiciliu a copilului învinuit poate fi dispusă la soluționarea demersului privind prelungirea arestării preventive conform art. 186 alin. (7) *C. proc. pen.*, fie la soluționarea cererii de înlocuire a măsurii de arest preventiv cu altă măsură.

În cazul infracțiunilor grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave, excepțional de grave, **dacă nu este posibilă** liberarea provizorie a copilului reținut sau arestarea la domiciliu, poate fi dispusă arestarea preventivă.

Durata arestării învinuiților minori, potrivit art. 186 alin. (4) *C. proc. pen.*, nu poate depăși 4 luni, dacă urmărirea penală în privința acestei categorii de învinuiți urmează a fi finalizată în acest termen sau confirmată prin înlocuirea acestei măsuri cu liberarea provizorie ori cu altă măsură preventivă neprivativă de libertate. În termenul limită de 4 luni de arestare preventivă a copilului învinuit se include și durata reținerii, arestării la domiciliu și internării într-o instituție medicală conform art. 186 alin. (1) *C. proc. pen.*

IV.1.8. Internarea copilului în Centrul Republican de Plasament al Minorilor

În cazul în care copilul bănuît/învinuit nu se prezintă la citație pentru efectuarea acțiunilor procedurale, încălcând măsura preventivă neprivativă de libertate prin sustragerea de la urmărirea penală și judecată, iar măsura arestării preventive nu poate fi aplicată în condițiile legii, se recurge la plasarea temporară a copilului în Centrul Republican de Plasament al Minorilor, în baza *Legii cu privire la poliție*. Art. 13 pct. 8 din legea națională prevede dreptul poliției „să rețină și să dețină în instituțiile de primire provizorie, în cazurile stabilite de lege, persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani, dacă este necesară izolarea lor urgentă, precum și persoanele care urmează să fie trimise în instituțiile speciale de educare prin muncă”.

Pornind de la faptul că cauzele penale cu copiii bănuîți/învinuiți se află în competența procurorului, demersul privind internarea provizorie a copilului în centrul de plasament urmează să fie întocmit de către acesta și autorizat de către judecătorul de instrucție. Deși regimul juridic al internării copilului bănuît/învinuit în centrul de plasament nu este reglementat detaliat de legislație, este evident faptul că aceasta este o măsură privativă de libertate care îngrădește inviolabilitatea persoanei și, conform dreptului procesual, este de competența instanței de judecată să decidă prin hotărâre motivată aplicarea acesteia.

IV.2. AUDIEREA COPILULUI

Introducere

Prevederile prezentului capitol care se referă la audierea copilului pot fi utile ofițerului de urmărire penală care va audia un copil victimă sau martor, dar și oricărui alt reprezentant al organelor afacerilor interne care va audia un copil neapărat pe o cauză penală.

IV.2.1. Aspecte generale

Dreptul copilului de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme ce îl vizează reprezintă un element central al Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului.

Conform art. 3 din Convenție:

- a) în toate acțiunile care îi vizează pe copii, întreprinse de instituțiile publice sau private de protecție socială, de instanțele judecătorești, de autoritățile administrative sau de organele legislative, interesul superior al copilului va avea o importanță prioritară;
- b) statele părți se angajează să asigure protecția și îngrijirea necesare pentru bunăstarea copilului, luând în considerare drepturile și obligațiile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale altor persoane responsabile din punct de vedere legal pentru copil și, în acest scop, vor lua toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare;
- c) statele părți vor veghea ca instituțiile, serviciile și unitățile responsabile de îngrijirea și protecția copilului să respecte standardele stabilite de către autoritățile competente, în special în ceea ce privește siguranța, sănătatea, numărul și calificarea personalului, precum și asigurarea unei supervizări competente.

Principiul menționat presupune respectarea, cu ocazia ascultării, a drepturilor fundamentale ale copilului: inter alia, dreptul la informare, care reprezintă unul dintre drepturile-garanții ale dreptului fundamental de a-și exprima opinia; dreptul de a beneficia de asistență de specialitate, care presupune servicii de asistență psihologică sau, după caz, medicală, legală și aducerea la cunoștință a modului de solicitare a lor.

Din punct de vedere psihologic, ascultarea copiilor implică probleme speciale. În absența unei specializări și instruiți adecvate a polițistului, asemenea audieri pot avea consecințe nefaste asupra copilului.

IV.2.2. Posibilitatea copilului de a fi ascultat singur, în absența reprezentanților legali

Convenția europeană pentru exercitarea drepturilor copiilor permite posibilitatea ca minorul să fie ascultat singur.

Legea procesual penală a Republicii Moldova permite accesul la informația prezentată de copil. Participarea obligatorie a unui psiholog, pedagog în procesul de ascultare a copilului este necesară, deoarece el poate furniza, în această calitate, informații importante referitoare atât la gradul de dezvoltare a copilului, cât și cu privire la perspectiva psihologică a comportamentului și informațiilor furnizate pe perioada ascultării.

Psihologul/pedagogul va avea o prezență discretă la ascultarea copilului, urmărind comportamentul și interacțiunile acestuia.

Legislatorul, în art. 480 alin. (3) *C. proc. pen.*, a reglementat posibilitatea înlăturării reprezentantului legal al copilului în cazul în care sunt temeiuri de a considera că acțiunile lui aduc prejudicii intereselor acestuia.

IV.2.3. Ascultarea copiilor implicați în cauza penală

Aspecte generale

Ascultarea de către procuror a copiilor aflați în conflict cu legea penală constituie o activitate diferită, în esență, de ascultarea inculpaților sau învinuiților majori. Ascultarea copilului aflat în conflict cu legea penală presupune un contact permanent și nemijlocit, în cadrul procesului penal, între copil, apărătorul său, părinții copilului (în calitate de reprezentanți legali sau/și părți responsabile civilmente), procuror și instanța de judecată. Atât în fața procurorului, cât și în fața instanței de judecată, etapele de ascultare a copilului aflat în conflict cu legea se referă la pregătirea ascultării, ascultarea propriu-zisă și evaluarea declarației copilului.

Potrivit art. 20 din *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*: „Orice chestiune trebuie de la început să fie tratată rapid, fără nicio întârziere”.

Așadar, legislatorul național a dezvoltat norma internațională prevăzând în art. 20 C. proc. pen. două norme distincte. Este vorba, în primul rând, de alin. (4) care prevede că urmărirea și judecarea cauzelor penale în care sunt bănuți, învinuiți, inculpați minori se face de urgență și în mod preferențial.

În al doilea rând, prevederea, introdusă în 2007, presupune ca și criteriu de apreciere a termenului rezonabil de soluționare a cauzei penale vârsta de până la 18 ani ai victimei. Reglementările impun rapiditatea procedurilor în chestiunile ce vizează copiii delincvenți. Faptul că nu răspunde penal și că nu îi va putea fi aplicată o pedeapsă sau o măsură disciplinară, nu absolvă organul de urmărire penală de obligativitatea respectării tuturor cerințelor referitoare la audierea minorilor, luând în considerare, în special, vârsta acestuia. Aceste date vor fi prezente în referatul prezentențial.

Nu există o normă imperativă care să dispună cu privire la locul în care ar trebui să se desfășoare ancheta, ascultarea copilului.

Astfel se poate admite că audierea poate fi desfășurată în mai multe locuri dacă sunt îndeplinite celelalte condiții referitoare la persoanele care trebuie să fie prezente la ascultarea copilului. Este indicat însă ca, în vederea audierii copiilor, în cadrul acestor instituții să existe spații special amenajate, în care audierea să se facă în condiții corespunzătoare.

Ascultarea relatării libere

Copilul va fi invitat să relateze liber despre infracțiunea presupusă că a fost săvârșită. Este necesar ca în timpul relatării faptelor, copilul să nu fie întrerupt, deoarece acesta își pierde concentrarea mai repede decât adultul.

Anumite particularități la audierea copilului

La audierea copilului este rațional ca referatul prezentențial să fie studiat în prealabil dacă a fost întocmit. Totuși, de regulă, copilul va fi audiat până la întocmirea referatului. Dacă după întocmirea referatului apar anumite întrebări, acestea pot fi puse la audierea repetată.

De exemplu, întrebările cu caracter biografic trebuie adresate în așa fel încât să fie evitate cele directe despre situația familială, însă, totuși, copilul trebuie întrebat unde și cu cine locuiește, unde învață etc.

Trebuie evitat ca procesul-verbal de audiere să fie întocmit în timpul relatării libere, deoarece, dacă s-ar proceda în acest mod, copilul ar urma să fie întrerupt după fiecare frază, fiind nevoit să aștepte până când cele declarate de el sunt consemnate în procesul-verbal. Copilul trebuie informat despre faptul că poate oricând să pună o întrebare dacă nu înțelege ceva; că poate oricând să ceară clarificări cu privire la orice întrebare sau activitate care se desfășoară în timpul audierii; că este puțin probabil să-și amintească toate lucrurile care i s-au întâmplat și că nu este nicio problemă dacă nu-și amintește unele momente, că poate cere mai mult timp pentru unele răspunsuri sau poate cere o pauză ori de câte ori simte nevoia; că trebuie să facă tot posibilul să povestească tot ce își aduce aminte, fără să ascundă ceva.

Audierea copilului victimă

Cât privește copilul victimă, este necesar a lua în calcul faptul că victima și familia acesteia trebuie informate cu privire la păstrarea confidențialității faptelor relatate; victima să fie întrebată dacă are nelămuriri până la etapa respectivă, dacă este de acord să participe la audiere. *Recomandarea (2002) 5 a Comitetului Miniștrilor către statele membre referitoare la protecția femeilor împotriva violenței* impune statelor membre să facă tot posibilul ca minorul/ii să fie însoțit/i în timpul oricărei audieri de reprezentantul legal sau de o persoană majoră desemnată de el/ei, cu excepția unei decizii contrare motivate, luate de un tribunal în numele acestei persoane.

Recomandarea (85) 11 privind poziția victimei în cadrul dreptului penal și procedurii penale prevede ca, ori de câte ori este posibil și recomandat, copiii să fie chestionați doar în prezența părinților lor ori a reprezentanților legali sau a altor persoane calificate să îi asiste.

În anumite situații nu poate fi admisă prezența unuia dintre părinți, spre exemplu, atunci când se pune problema audierii victimei unui viol, când relațiile acesteia cu părinții sunt marcate de neînțelegeri ori există un sentiment acut de jenă în abordarea unor chestiuni legate de aspectele vieții intime. Există, de asemenea, situații în care audierea copilului nu poate fi făcută decât după o prealabilă pregătire și în prezența unui psiholog, datorită faptului că exprimarea copilului cu

privire la evenimentul traumatizant nu poate fi transpusă în forma unei declarații decât cu sprijinul specialiștilor.

Audierea repetată

În cazul în care apare necesitatea de a elucida anumite aspecte, necunoscute sau cunoscute eronat, se poate efectua o audiere repetată. Totuși, este necesar a lua în considerare că audierea copilului, îndeosebi a victimei, poate provoca anumite afecțiuni psihologice. Astfel se va stabili dacă este sau nu oportună și utilă reascultarea ulterioară a copilului, după readministrarea unor probatorii sau aprecierea celor existente, prin prisma celor declarate deja de copil.

IV.2.4. Aprecierea declarației copilului

Potrivit *Rezoluției 2005/20 a Consiliului Economic și Social*, ponderea opiniei unui copil va fi evaluată de judecător, în baza vârstei, a maturității sale, apelându-se în caz de necesitate la un psiholog expert în asistența calificată cu privire la copii sau la un alt specialist în domeniu. Evaluând interviul luat copilului, procurorul sau instanța trebuie să stabilească gradul de relevanță al declarației, importanța acesteia în contextul probator, problemele pe care le elucidează, menținerea sau schimbarea situației în drept ca urmare a precizărilor făcute pe situația de fapt. Declarațiile copilului trebuie verificate prin compararea conținutului acestora cu celelalte mijloace de probă administrate în cauză.

Capitolul V. MEDIEREA PENALĂ

V.1. PARTICULARITĂȚILE MEDIERII PENALE

Procedurile prietenoase copilului presupun și aplicarea unor proceduri extrajudiciare, în care medierea dispune de o poziție prioritară.

Medierea penală poartă un caracter specific diferit de alte tipuri de mediere. De acest raționament s-a condus și legiuitorul moldovean în *Legea cu privire la mediere nr. 134 din 14.06.2007*⁶³, plasând-o într-o secțiune separată. Legea stabilește o procedură de mediere extrajudiciară.

Potrivit art. 32 alin. (6) al legii menționate, procesul de mediere nu substituie procesul penal. Medierea are efecte mai pronunțate dacă se aplică în fazele incipiente ale procesului, evitând astfel efectul psihologic negativ care îl lasă acestea asupra persoanelor, îndeosebi asupra copiilor. De asemenea, restaurarea, pe cât se poate de urgent, a unui drept încălcat este un obiectiv determinant în justiția restaurativă, astfel, cu cât mai repede părțile vor găsi un numitor comun, cu atât victima va obține o reparație echitabilă.

Un proces echitabil presupune dreptul la un judecător independent și imparțial, care decide în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil în conformitate cu legea. Medierea penală nu împiedică persoana să renunțe în orice moment la această procedură și să apeleze la justiția tradițională până la emiterea de către procuror a ordonanței de încetare a procesului sau de către instanță a sentinței de încetare. După emiterea hotărârilor menționate, soluția este guvernată de autoritatea de lucru judecat. Totuși în situația în care victima a fost indusă în eroare sau în alte împrejurări care pot constitui un **viciu fundamental**, urmărirea poate fi reluată.

Art. 3 din Legea cu privire la mediere enumeră principiile de bază ale medierii, acestea fiind: **accesul liber și egal la această procedură, principiul liberului consimțământ, al confidențialității, al imparțialității, al neutralității, al in-**

⁶³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 188-191 art. 730 din 07.12.2007 în vigoare din 01.07.2008.

dependenței și al liberei alegeri a mediatorului – principii generale pentru toate tipurile de mediere, inclusiv cea penală.

Legea cu privire la mediere în art. 32 alin. (7) stabilește că „faptul participării la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției”. Aceasta înseamnă atât excluderea oricărei informații din dosarul penal privind procesul de mediere în cazul eșuării acestuia, cât și excluderea oricărei informații pentru dosarul penal aflat în gestiune, fie pentru alte eventuale dosare, comunicate de părți în cadrul procesului de mediere. Potrivit acestui principiu se interzice utilizarea informațiilor obținute în procesul de mediere în cadrul dosarului penal, ca și interdicția de a asimila acceptul de participare la procesul de mediere cu recunoașterea vinovăției. În acest aspect, procurorului, pe lângă faptul că i se interzice categoric de a audia în calitate de martor mediatorul, i se interzice și de a efectua oricare altă acțiune care ar putea provoca afecțiune acestui principiu. Pornind de la faptul că părțile sunt acelea care decid destăinuirea unei informații oarecare din procesul de mediere, acestea pot solicita sau accepta, în situații excepționale, audierea mediatorului în calitate de martor. Audierea în calitate de martor determină înlăturarea din procesul de mediere a mediatorului.

Principiul confidențialității procesului de mediere împiedică destăinuirea oricărei informații obținute în cadrul medierii. Procurorul comunică mediatorului că acesta poate atenționa părțile la procesul de mediere asupra obligației de a păstra confidențialitatea informației, fiind în drept să solicite semnarea unui acord de confidențialitate. Totuși mediatorul este obligat să informeze autoritățile competente referitor la o infracțiune iminentă, despre care ia cunoștință în procesul de mediere.

V.2. INSTITUȚIILE PROCESUALE CONEXE CU MEDIEREA PENALĂ

Medierea este într-o legătură organică cu alte instituții procesuale cum sunt: plângerea prealabilă și împăcarea. Plângerea prealabilă constituie o excepție de la principiul oficialității potrivit căruia organele de urmărire penală sunt obligate să pornească urmărirea penală în toate cazurile în care se constată că a fost comisă o infracțiune. În baza acestui principiu, urmărirea penală trebuie pornită în toate cazurile, indiferent de ce interese au fost prejudiciate: generale sau particulare. În cea mai mare parte de cazuri când se comite o infracțiune se aplică principiul oficialității și organul de urmărire penală este obligat să pornească urmărirea chiar dacă victima nu a depus o plângere.

Există însă situații în care voința victimei este determinantă la pornirea urmăririi penale, aplicându-se în acest caz principiul disponibilității în procesul penal, principiu caracteristic procesului civil. Această instituție are ca scop acordarea unor drepturi discreționare victimelor infracțiunilor privind pornirea și încetarea procesului penal.

Plângerea prealabilă

Instituția plângerii prealabile, reglementată de art. 276 *C. proc. pen.*, stabilește că, pentru anumite infracțiuni, urmărirea penală poate fi pornită doar la plângerea prealabilă a victimei.

Este necesar a se face deosebire între **plângere** și **plângerea prealabilă**. Dacă plângerea în sensul art. 263 *C. proc. pen.* este un mod de sesizare, plângerea prealabilă în sensul art. 276 *C. proc. pen.* este o condiție de pornire a urmăririi penale. Cu alte cuvinte, dacă victima nu va depune plângere, dar organul de urmărire penală va constata că s-a comis o infracțiune, acesta din urmă va avea dreptul să pornească urmărirea penală pentru majoritatea infracțiunilor cu excepția celor menționate în art. 276 *C. proc. pen.* Cât privește infracțiunile enumerate în art. 276 *C. proc. pen.*, urmărirea nu poate fi declanșată dacă însăși victima nu va înainta o plângere prealabilă în formă scrisă, spre deosebire de plângerea care poate fi înaintată și în mod verbal. Codul de procedură penală în art. 276 enumeră o categorie de infracțiuni pentru care urmărirea penală poate fi pornită doar la plângerea prealabilă a victimei:

- a) vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății (art. 152 alin. 1 *C. pen.*);
- b) amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art. 155 *C. pen.*);
- c) vătămarea gravă ori medie a integrității corporale cauzate din imprudență (art. 157 *C. pen.*);
- d) efectuarea fecundării artificiale sau implantării embrionului fără consimțământul scris al pacientei (art. 161 *C. pen.*); hărțuire sexuală (art. 173 *C. pen.*); încălcarea inviolabilității vieții private (art. 177 *C. pen.*); violarea la domiciliu (art. 179 alin. 1 și 2 *C. pen.*); încălcarea dreptului asupra obiectelor de valoare industrială (art. 185² *C. pen.*); tulburarea de posesie (art. 193 *C. pen.*); însușirea sau utilizarea ilicită a energiei electrice, termice sau a gazelor naturale (art. 194 *C. pen.*); distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor (art. 197 alin. 1 *C. pen.*); divulgarea secretului adopției (art. 204 alin. 1 *C. pen.*); concurența neloială (art. 246 *C. pen.*), cât și furtul săvârșit de

soț, rude, în paguba tutorelui ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta (art. 186 C. pen.).

Odată cu înaintarea plângerii prealabile, urmărirea va fi supusă unor reguli generale ale procedurii. Procurorul efectuează aceleași acțiuni procesuale, aplică aceleași măsuri procesuale etc., pe care le-ar fi aplicat în cazul pornirii urmăririi din oficiu.

Plângerea prealabilă este o expresie a independenței voinței victimei de a porni sau nu urmărirea penală, însă există cazuri specifice când aceasta nu este în stare să-și realizeze dreptul său. Situațiile respective pot fi determinate de incapacitatea sau capacitatea de exercițiu limitată a stărilor de neputință sau de dependență față de bănuț ori din alte motive.

Incapacitatea sau **capacitatea de exercițiu** limitată sunt instituții ale dreptului civil. Art. 24 C. civ. stabilește că persoana care, în urma unei tulburări psihice (boli mintale sau deficiențe mintale), nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale, poate fi declarată de către instanța de judecată ca incapabilă. Asupra ei se instituie tutela.

În categoria persoanelor cu capacitate de exercițiu limitată, în sensul art. 276 C. proc. pen., se includ și copiii.

Starea de neputință se caracterizează prin imposibilitatea victimei de a-și apăra de sine stătător drepturile. Acestea pot fi și anumite maladii, handicapuri, în cazul în care persoana nu a fost recunoscută ca iresponsabilă. Pot fi recunoscute ca stare de neputință și alte situații care, în viziunea procurorului, împiedică persoana să-și realizeze drepturile sale.

Starea de dependență poate fi manifestată prin faptul că persoana se află în grija, sub ocrotirea, protecția, educarea sau tratamentul făptuitorului.

După cum se observă, copiii victime pot fi atribuiți la oricare din situațiile enunțate mai sus.

Plângerea prealabilă poate fi întocmită în formă liberă. Totuși este important ca în aceasta să fie menționate informații privind infracțiunea, faptul că persoana este o potențială victimă a acestei infracțiuni și datele acesteia. La depunerea plângerii, persoanei i se comunică drepturile sale, inclusiv dreptul de a se împăca sau de a-și retrage plângerea.

Împăcarea și retragerea plângerii prealabile

Instituția plângerii prealabile este în directă legătură cu instituția **împăcării**. În legislație împăcarea capătă efect de instituție a dreptului material, fiind specifica-

tă în C. pen. art. 109 care prevede împăcarea ca un act de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Legea penală însă admite împăcarea doar pentru anumite categorii de infracțiuni, prevăzute în capitolele II-IV ale **Codului penal**:

- a) infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei;
- b) infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei;
- c) infracțiuni privind viața sexuală.

În situația în care infracțiunea a fost săvârșită de un **copil**, împăcarea poate avea loc și pentru o **infracțiune gravă** prevăzută în capitolele II-IV ale **Codului Penal**.

Prin împăcare conflictul se stinge nu ca urmare a unui act de voință unilateral din partea persoanei vătămate, ci printr-un act bilateral de voință comună a victimei și a făptuitorului. Există condiții exprese care necesită a fi respectate la aplicarea instituției împăcării. Astfel:

- împăcarea părților se poate realiza doar în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această modalitate de înlăturare a răspunderii penale;
- împăcarea trebuie să se facă între bănuț, învinuit, inculpat și partea vătămată;
- împăcarea trebuie să fie exprimată în mod clar, nu însă presupusă pe baza anumitor situații sau împrejurări, părțile consimțind liber acest fapt, exprimându-și în mod benevol voința;
- împăcarea este personală, totală, necondiționată și definitivă și trebuie să intervină până la retragerea completului de judecată pentru deliberare.

Codul de procedură penală utilizează două noțiuni care, în unele cazuri, se confundă în practică. Este vorba despre noțiunea de **împăcare** și cea de **retragere a plângerii prealabile**. Enumerând cazurile de încetare a urmăririi penale, art. 285 alin. (1) pct. 1) C. proc. pen. stabilește că încetarea urmăririi penale are loc în cazurile prevăzute în art. 275 C. proc. pen., precum și în cazul în care se constată că: plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile sau legea penală permite împăcarea.

Referință directă la art. 285 C. proc. pen. face și art. 332 alin. (1) C. proc. pen., stabilind condițiile de încetare a procesului penal în ședința de judecată. Reglementând cazurile de adoptare a sentinței de încetare a procesului, art. 391 alin. (1) pct. 1) C. proc. pen. stabilește că aceasta se adoptă în cazul în care lipsește plângerea părții vătămate, plângerea a fost retrasă sau părțile s-au împăcat.

Distincția se evidențiază în funcție de apartenența instituției la dreptul penal sau la dreptul procesual penal. Împăcarea este o instituție ce își găsește originea în dreptul penal, dar care se realizează în dreptul procesual penal. Împăcarea este personificată, fiind aplicabilă *in personam*. Retragera plângerii este o instituție procesuală ce poate fi caracterizată ca o renunțare la dreptul de a trage o persoană sau mai multe persoane la răspundere penală, fiind aplicată *in rem*.

Altfel spus, *împăcarea* poate avea loc în mod direct între partea vătămată și făptuitor. Dacă sunt mai mulți făptuitori, împăcarea are loc cu fiecare dintre aceștia în mod personal. Partea vătămată este în drept să se împace cu unul dintre făptuitori, iar în privința altora din același episod să considere că este necesară judecarea lor. Victima poate cu un făptuitor dintr-un episod (de exemplu, furt) să se împace, iar cu alți făptuitori, de pe alte episoade, să refuze împăcarea. În cazul în care sunt mai mulți făptuitori, iar victima se împacă doar cu unii, față de persoanele cu care victima s-a împăcat se încetează urmărirea penală potrivit art. 285 alin. (1) pct. 1) C. proc. pen. În cazul în care victima (partea vătămată) s-a împăcat cu toți făptuitorii, se aplică de asemenea soluția încetării urmăririi penale în baza art. 285 alin. (1) pct. 1) C. proc. pen.

Retragerea plângerii prealabile nu este personificată, adică persoana nu-și poate retrace plângerea față de o persoană și să o mențină față de alta. Odată cu retragerea plângerii, urmărirea penală încetează ca atare, potrivit art. 285 alin. (1) pct. 1) C. proc. pen.

Plângerea prealabilă pune în mișcare cauza de acuzare privată care poate fi încetată odată cu retragerea plângerii. În acest sens, faptele date pot constitui atât infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, cât și grave, având însă o arie limitată de aplicare. Împăcarea, la rândul său, poate avea și implicație publico-privată în cazul în care urmărirea penală a fost pusă în mișcare din oficiu de către procuror, iar în urma împăcării procesul încetează dacă este vorba despre o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă.

Procedura de retragere a plângerii prealabile are anumite similitudini cu procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. Art. 37 al CEDO prevede procedura scoaterii de pe rol a cererii, iar art. 39 prevede procedura soluționării ei pe cale amiabilă. Adică desesizarea reclamantului presupune renunțarea sa la acțiune. Nu poate fi pusă problema renunțării la exercițiul drepturilor și libertăților garantate de Convenție. Pe de altă parte, în cazul cererilor individuale, acțiunea reclamantului urmărește încetarea încălcărilor dreptului garantat de Convenție.

Așadar, dacă reclamantul renunță la acțiunea sa, aceasta semnifică, de regulă, fie că el a primit satisfacția pe plan intern, fie că este gata să o primească.

În cazul retragerii plângerii prealabile, se prezumă că persoana a primit satisfacția solicitată care, desigur, nu este evaluată în mod obligatoriu pecuniar și care se poate manifesta în sentimentul de iertare. În activitatea practică s-a constatat o poziție greșită în unele procuraturi unde împăcarea sau retragerea plângerii se admite doar după ce persoanei i se înaintează acuzarea. Această practică intră în mod evident în contradicție cu art. 276 C. proc. pen.

V.3. PROCEDURA MEDIERII

Actualmente în activitatea practică a organelor de drept naționale nu există mecanismul negocierii între părțile procesului penal. Drept exemplu remarcăm că în *sistemul englez*, după recunoașterea persoanei vinovate și până la stabilirea pedepsei, serviciul de probațiune încearcă să medieze între victimă și inculpat, convingând ultimul să repare prejudiciul. În cazul în care o asemenea activitate s-a încununat de succes, judecătorul ia în considerare acest fapt la stabilirea pedepsei. Potrivit par. 155 lit. b) C. proc. pen. german, procuratura și instanța de judecată sunt obligate, la orice fază a procesului penal, să evalueze posibilitatea împăcării între inculpat și victimă. Atunci când există o asemenea posibilitate, procuratura și instanța de judecată sunt obligate să contribuie la acest fapt. Cu scopul de a contribui la împăcarea părților, procuratura și instanța transmit din oficiu, organului competent sau la cererea acestuia, orice informație cu caracter personal. Informația poate fi utilizată doar în scopul obținerii acordului între victimă și inculpat. În cele ce urmează se va menționa despre eventuala procedură ce va fi instituită în Republica Moldova, actualmente fiind aplicată doar în unele procuraturi.

V.3.1. Subiecții procesuali

În cadrul procedurii penale privind un copil în conflict cu legea sau un copil victimă, procurorul și ofițerul de urmărire penală sunt subiecți activi în procesul de mediere. Mediatorul capătă statutul de subiect al procesului penal și, evident, în raporturile dintre procuror și mediator ambii subiecți dispun de drepturi și obligații. Sarcina mediatorului constă în asistarea părților procesului penal în scopul soluționării conflictului. În acest context, procurorul nu poate să asimileze mediatorul cu un reprezentant al organelor de stat sau persoană cu funcții de răspundere. Deci procurorul nu poate da indicații sau utiliza alte modalități de

intervenție, ordonanțe etc. Mediatorul de asemenea nu poate fi asimilat cu părțile din proces.

Mediatorul este o persoană privată cu funcții specifice procesuale. În acest aspect, mediatorul ca și apărătorul nu poate fi asimilat cu caracterul cauzei examinate.

Mediatorul dispune de o totalitate de drepturi procesuale. Potrivit art. 33 din *Legea cu privire al mediere*, în cauzele penale mediatorul este în drept:

- a) să ia cunoștință de informația privind fondul cauzei;
- b) să ia cunoștință de informațiile privind părțile participante la mediere;
- c) să aibă întrevederi cu părțile, inclusiv cu partea privată de libertate, fără a i se limita numărul și durata întrevederilor.

Informația prezentată mediatorului

Art. 36 din *Legea cu privire la mediere* stabilește că organul de urmărire penală sau instanța judecătorească, în procedura cărora se află cauza penală, până la începerea procesului de mediere, cu acordul părților, pun la dispoziția mediatorului materialele necesare, fără a prejudicia desfășurarea urmăririi penale sau judecarea cauzei, iar mediatorul poartă răspundere, în condițiile legii, pentru divulgarea informației puse la dispoziția sa la etapa de urmărire penală sau de judecare a cauzei. Mediatorul poate lua cunoștință de anumite informații privind fondul cauzei și cu părțile participante la mediere. Procurorul decide ce volum de informație trebuie prezentat mediatorului, în funcție de caz. În același timp, procurorul nu poate limita nejustificat volumul de informație solicitat. În caz de situație de conflict privitor la volumul informației solicitat de mediator, acesta va avea dreptul să facă o plângere procurorului ierarhic superior potrivit art. 2991 *C. proc. pen.* Procurorul poate atenționa mediatorul asupra obligației acestuia de a nu da publicității anumite informații puse la dispoziția mediatorului dacă va considera că aceasta poate afecta principiul confidențialității urmăririi penale. În acest sens, în procesul-verbal de transmitere a materialelor cauzei către mediator, acesta va semna și avertizarea de răspundere penală în cazul divulgării datelor urmăririi penale în conformitate cu art. 315 *C. pen.*

La judecarea cauzei, informația este pusă integral la dispoziția mediatorului, cu excepția cazurilor în care ședința este declarată închisă. Judecătorul, în cazul ședințelor închise, va decide care este volumul informației necesare pentru a fi puse la dispoziția mediatorului.

Întrevederile cu părțile din proces

Mediatorul are dreptul să solicite, în funcție de caz, o informație privind părțile, aceasta incluzând: adresele, ocupația, vârsta etc. Informația trebuie prezentată

mediatorului în cel mai scurt timp posibil. În cazul în care ofițerul de urmărire penală sau procurorul consideră că nu este necesar a pune la dispoziția mediatorului o asemenea informație, acest fapt trebuie motivat.

Mediatorul este în drept să aibă întrevederi atât cu victima, cât și cu făptuitorul, inclusiv cu cel supus arestării preventive. Potrivit art. 187 pct. 7) *C. proc. pen.*, administrația instituțiilor de detenție a persoanelor reținute sau arestate este obligată să admită îndrevederi libere ale persoanelor deținute cu mediatorul, în condiții confidențiale, fără a limita numărul și durata întrevederilor. În acest sens, la solicitarea mediatorului, procurorul sau instanța de judecată trebuie să transmită informația privind mediatorul administrației locului de detenție.

Obligațiile și incompatibilitățile mediatorului

Pe lângă drepturile procesuale, mediatorul are și anumite obligații. Instanța de judecată sau procurorul sunt obligați să reacționeze în cazul în care consideră că mediatorul a încălcat în activitatea sa principiile medierii sau *Codul deontologic*. În asemenea situații procurorul sau judecătorul informează Consiliul de Mediere. În cazul în care se constată că mediatorul este în relații de rudenie sau în relații de dependență personală cu persoana care participă la urmărirea penală sau la judecarea cauzei, fie că el sau rudele lui sunt direct sau indirect interesate în proces, fie că a participat în această cauză ca ofițer de urmărire penală, procuror sau consultant al procurorului, judecător (inclusiv de instrucție), grefier, interpret, traducător, expert, reprezentant al uneia din părți, procurorul sau instanța de judecată are atribuția de a-l înlătura din proces, dacă mediatorul nu a înaintat de sine stătător o cerere de abținere.

Mediatorul necesită a fi înlăturat și dacă acestuia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiunea imputată făptuitorului, chiar dacă nu este victimă sau parte vătămată sau dacă este declarat incapabil. Mediatorul nu poate participa în proces dacă a acordat anterior asistență juridică în cauza penală, precum și dacă se află în relații de rudenie sau în relații de dependență personală cu persoana care a acordat asistență juridică. Părțile de asemenea pot înainta cerere de recuzare dacă stabilesc asemenea circumstanțe.

În cazurile în care mediatorul a înaintat o cerere de abținere sau părțile au înaintat o cerere de recuzare, procurorul este obligat în cel mai scurt timp de a lua o hotărâre cu privire la înlăturarea mediatorului din proces. Hotărârea privind recuzarea mediatorului, în cazul în care circumstanțele au fost constatate din oficiu, se ia în momentul depistării unor asemenea împrejurări. Hotărârea respectivă procurorul trebuie să aducă la cunoștința mediatorului și a părților.

Desemnarea mediatorului

În procesul de mediere, mediatorul participă la inițiativa părților, fie prin numirea din oficiu de către organul de urmărire penală, fie ofițerul de urmărire penală

înaintează un demers prin care solicită desemnarea unui mediator de către biroul de mediatori. Organul de urmărire penală și procurorul înaintează demersul doar în cazul în care părțile nu au convenit de sine stătător asupra unui mediator și în cazul în care, potrivit legii penale, împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale.

Organul de urmărire penală nu poate recomanda cuiva un anumit mediator. Pe lângă dreptul de a recuza mediatorul, organul de urmărire penală are dreptul să solicite de la biroul de mediatori înlocuirea mediatorului ales sau a mediatorului numit din oficiu în situația în care se constată că acesta nu poate să participe la desfășurarea procesului, în decurs de 5 zile din momentul înștiințării acestuia, ori nu este în stare să asigure părților o mediere eficientă. În asemenea cazuri, ofițerul de urmărire penală sau, după caz, procurorul emite o ordonanță în care se indică motivele unei asemenea hotărâri cu expunerea tuturor circumstanțelor.

În situațiile respective, organul de urmărire penală sau instanța poate propune părților ca acestea să invite un mediator la alegerea lor. În cazul în care părțile declară că nu au posibilitatea să identifice un mediator, organul de urmărire penală solicită desemnarea unui mediator de către biroul de mediatori. În cazul admiterii mediatorului, organul de urmărire penală emite o ordonanță care se aduce la cunoștința mediatorului și a părților cu explicarea dreptului de a solicita, în orice moment al procesului, înlocuirea lui cu un alt mediator sau înlăturarea acestuia din proces. La admiterea în proces, organul de urmărire penală solicită de la mediator copia licenței de mediator și mandatul biroului de mediatori.

După admiterea mediatorului în proces, ofițerul de urmărire penală informează părțile privind hotărârea respectivă și faptul că cooperarea lor cu mediatorul este principiul de bază al medierii; despre avantajele împăcării pentru părți, inclusiv despre faptul că semnarea acordului de împăcare poate avea drept rezultat înlăturarea răspunderii penale în cazurile prevăzute de lege; despre faptul că procesul de mediere nu substituie și nu suspendă procesul penal. De asemenea, părțile sunt anunțate că ele pot renunța benevol la mediere în orice moment al procesului și nesemnarea acordului de împăcare nu poate prejudicia situația uneia sau ambelor părți.

V.3.2. Procesul de mediere

Medierea propriu-zisă are loc, de regulă, în sediul mediatorului. Părțile de comun acord pot solicita desfășurarea medierii și în alte locuri, în funcție de caz. Acestea pot fi locuri publice, spitale, școli etc. Mediatorul nu trebuie să împiedice alegerea locului sau să insiste asupra desfășurării medierii în sediul său ori în alt loc. Mediatorul este liber să aleagă tehnicile și metodele de efectuare a medierii.

Procurorul nu este în drept să indice o tehnică sau o metodică concretă și poate interveni doar atunci când părțile declară că medierea este inefficientă.

Procurorul informează părțile, iar după caz, și mediatorul că medierea poate avea loc între două sau mai multe părți și se poate realiza de către unul sau mai mulți mediatori. Copiii și reprezentanții legali sunt informați despre faptul că sunt asistați obligatoriu de către reprezentantul legal, că participă obligatoriu pedagogul sau psihologul și reprezentantul legal al părții vătămate minore, al părții civile minore, reprezentantul legal al făptuitorului minor. Pe parcursul medierii, părțile pot fi asistate, la cererea sau cu acceptul lor, de avocat, interpret și alte persoane. Părților li se aduce la cunoștință că pot semna un acord de împăcare.

Procurorul decide asupra volumului materialelor puse la dispoziția mediatorului. La luarea hotărârii privind punerea la dispoziție a materialelor cauzei penale, ambii subiecți procesuali trebuie să ia în considerare două aspecte:

În primul rând, procurorul trebuie să pună la dispoziția mediatorului, cu acceptul părților, toate materialele care vor facilita împăcarea părților. Dacă părțile se vor opune, procurorul sau organul de urmărire penală nu vor avea dreptul să pună aceste materiale la dispoziția mediatorului.

În al doilea rând, procurorul poate din oficiu să refuze motivat prezentarea anumitor materiale dacă va considera că aceasta va prejudicia urmărirea. De regulă, toate ordonanțele procurorului se pun la dispoziția mediatorului.

În legătură cu prezentarea materialelor mediatorului se întocmește un proces-verbal în care se enumeră lista mediatorilor. Mediatorul este preîntâmpinat despre răspunderea pe care o poartă în cazul divulgării materialelor urmăririi penale. În acest sens, mediatorul prezintă o declarație în scris.

În urma medierii, părțile pot încheia un acord de împăcare. Acordul de împăcare este întocmit de mediator și semnat de către părți. Cu toate că nu există o formă strictă a acordului, acesta trebuie să conțină date care confirmă decizia luată liber și conștient de ambele părți. De regulă, acordul de împăcare conține date privind: locul și data întocmirii; date despre mediator; date despre părți, inclusiv despre alte persoane; date generale despre cauza penală; organul care efectuează urmărirea ș. a.

Este important ca acordul de împăcare să conțină informații despre faptul că părților le-au fost explicate drepturile și obligațiile în procesul de mediere, consecințele încheierii acordului, caracterul benevol al încheierii acordului și obligațiile părților în urma încheierii acordului. În situația în care o parte își asumă responsabilitatea de a repara prejudiciul material, moral sau fizic, este indicat atât cuantumul despăgubirilor pe care și le-a asumat partea, cât și termenul de reparare.

De regulă, acordul este executoriu din momentul semnării lui dacă părțile nu vor conveni altfel. Mediatorul nu are dreptul să indice părților care trebuie să fie poziția lor sau ce despăgubiri acestea pot solicita. Totuși în cazul în care părțile

vor introduce în acordul de împăcare unele prevederi care contravin legii, ordinii publice sau bunelor moravuri, mediatorul, până la semnarea acordului, poate solicita opinia specialiștilor în domeniul respectiv. În cazul în care se va constata o asemenea eroare, mediatorul trebuie să informeze părțile și, de comun acord, să identifice o soluție adecvată situației.

După semnarea acordului este prezentat procurorului. Procurorul este obligat să verifice toate aspectele încheierii acordului de împăcare, cele mai importante fiind acceptul benevol și conștientizarea rezultatelor împăcării. Procurorul sau ofițerul de urmărire penală admit sau resping acordul printr-o hotărâre motivată. Respingerea acordului se poate face în situații excepționale, în urma constatării că acesta prejudiciază drepturile unei părți, iar partea respectivă nu a conștientizat acest fapt.

Procurorul nu poate refuza acceptarea acordului pe temeiuri de oportunitate sau din alte motive. Dacă părțile, după înștiințare, insistă benevol și expres asupra împăcării, în cazurile prevăzute de lege, procurorul nu are dreptul să refuze acceptarea acordului.

Încetarea procesului care, de fapt, este un obiectiv al medierii poate avea loc și fără întocmirea unui acord de împăcare. Părțile pot de sine stătător să înainteze o cerere de împăcare, fapt ce obligă procurorul să emită o ordonanță de încetare a urmăririi penale.

Procesul de mediere, ca și procesul penal, poate înceta în anumite împrejurări, fie că părțile au încheiat un acord sau au refuzat la mediere, fie nu ajung la un numitor comun. Procesul de mediere poate înceta și în situația în care o parte și-a pierdut calitatea sa procesuală de parte vătămată sau parte civilă.

Capitolul VI.

ASISTENȚA JURIDICĂ GARANTATĂ DE STAT

Deseori copiii în conflict cu legea provin din familii social-vulnerabile cu un venit lunar redus. Din asemenea considerente, existența unui sistem de asistență juridică garantată de stat este determinantă pentru efectuarea justiției în cauze de acest gen.

Asistența juridică garantată de stat semnifică serviciile avocaților în cadrul proceselor penale (în unele cazuri contravenționale și civile), acordate persoanelor care nu dispun de suficiente mijloace financiare pentru plata unui avocat, adică au un nivel al veniturilor mai jos decât cel prevăzut de lege (nivelul minim de existență calculat de Biroul Național de Statistică) sau care beneficiază de dreptul la o astfel de asistență în virtutea prevederilor legii.

Asistența juridică garantată de stat reprezintă serviciile de consultanță și asistență juridică, oferite de către avocații care sunt contractați și plătiți de către stat. *Codul de procedură penală* prevede că interesele minorilor într-un caz penal trebuie neapărat să fie reprezentate de către un avocat, iar ***Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat***⁶⁴ nr. 198-XVI din 26 iulie 2007 stabilește mecanismul și regulile de numire a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat. Acest tip de asistență se acordă indiferent de nivelul de venit al beneficiarului acestei asistențe:

- a) când persoana are nevoie de asistență juridică de urgență în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale;
- b) în caz de participare obligatorie a apărătorului în procesul penal în temeiul art. 69 alin. (1) pct. 2)-12) din *C. proc. pen.* ;
- c) în caz de participare obligatorie a apărătorului în procesul civil în temeiul art. 304 și 316 din *C. proc. civ.*

⁶⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 157-160 art. 614 din 05.10.2007.

Totodată legislația prevede cazuri în care asistența juridică calificată se acordă în funcție de nivelul veniturilor persoanei, și anume:

- a) când persoana are nevoie de asistență juridică pe cauze penale și interesele justiției o cer, însă ea nu dispune de suficiente mijloace pentru a plăti acest serviciu;
- b) când persoana are nevoie de asistență juridică în cauze contravenționale, civile și de contencios administrativ, complexe din punct de vedere juridic sau procesual, iar persoana nu dispune de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii.

În ceea ce privește acordarea asistenței juridice calificate copilului aflat în conflict cu legea, în cadrul procesului penal, în virtutea prevederilor art. 69 alin. (1) pct. (4) din *C. proc. pen.*, participarea minorului în calitate de bănuît, învinuit, inculpat constituie un caz de participare obligatorie a apărătorului în procesul penal, iar potrivit art. 19 alin. (1) lit. (c) și art. 20 din **Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat**, acest tip de asistență se acordă indiferent de nivelul de venit al minorului aflat în conflict cu legea sau al reprezentanților legali ai acestuia.

Astfel, în cazul minorilor implicați într-un proces penal în calitate de bănuîți, învinuiți, inculpați, dreptul la asistența juridică garantată de stat nu este condiționat de nivelul veniturilor părinților sau ale minorului. Mai mult decât atât, prezența avocatului în astfel de procese este o condiție obligatorie pentru ca procesul să fie legal.

Cel mai solicitat tip de asistență juridică garantată de stat pentru minorii aflați în conflict cu legea este asistența juridică calificată, care se acordă prin:

- a) apărarea și reprezentarea intereselor minorului în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale;
- b) apărarea și reprezentarea intereselor minorului care figurează într-un proces penal în calitate de bănuît, învinuit, inculpat, persoană vătămată;
- c) apărarea și reprezentarea intereselor minorului condamnat.

De asemenea, legea prevede apărarea și reprezentarea intereselor minorului în cadrul procedurii pe cauze contravenționale, precum și apărarea și reprezentarea intereselor și reprezentarea în cadrul procesului civil și apărarea și reprezentarea intereselor minorului în instanța de contencios administrativ (din 1 ianuarie 2012).

Asistența juridică calificată poate fi solicitată la orice etapă a procesului penal, iar într-un proces civil, solicitarea va fi posibilă până la inițierea procesului.

Asistența juridică este acordată minorilor în cadrul procedurii penale numai de către avocați profesioniști care, pe lângă activitatea lor privată, pot fi contrac-

tați pentru acordarea asistenței de către oficiile teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat. În acest caz, ei vor fi numiți *avocați care acordă asistență juridică la cerere*, fiind plătiți de către oficiile teritoriale, pentru fiecare caz în parte, din banii alocați din bugetul public sau din alte surse permise de lege. Unii avocați acordă doar asistență juridică garantată de stat și nu au practică privată. Acești avocați au încheiate contracte cu oficiile teritoriale pentru acordarea asistenței juridice, fără dreptul de a presta servicii altor persoane în baza contractelor private și se numesc *avocați publici*.

La 29 septembrie 2010, Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat a decis formarea listei de avocați specializați în cauzele cu implicarea copiilor în conflict cu legea.

Avocații specializați, la fel ca și alți avocați preiau cauzele la cerere:

în baza graficului de serviciu (de exemplu, vezi <http://www.cnajgs.md/ro/asistentajuridica-de-urgenta.html>);

în baza solicitării oficiului teritorial. Astfel, organele de urmărire penală, organele procuraturii și instanțele de judecată solicită oficiilor teritoriale desemnarea unui avocat în cauze cu implicarea copiilor. Oficiul teritorial numește avocatul. În cazul în care avocații specializați în cauzele cu implicarea copiilor în conflict cu legea sunt suprasolicitați, sunt desemnați alți avocați. Detalii referitoare la oficiile teritoriale și jurisdicția acestora pot fi găsite pe site-ul www.cnajgs.md.

După desemnare, avocatul întreprinde următoarele acțiuni:

- contactarea solicitantului asistenței juridice calificate (ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul) pentru planificarea primelor acțiuni procesuale; informarea și oferirea datelor de contact;
- deplasarea la sediul instituției unde urmează să aibă loc acțiunile procesuale;
- discuții confidențiale cu copilul și cu reprezentantul legal al acestuia, după caz;
- explicarea drepturilor și obligațiilor procesuale ale bănutului/ învinuitului/ inculpatului;
- oferirea răspusurilor la întrebările persoanei căreia i se acordă asistență juridică;
- stabilirea de comun acord a strategiei de apărare;
- acordarea asistenței juridice copilului în timpul tuturor acțiunilor procesuale efectuate de către procuror (recunoașterea persoanei în calitate de bănuît, explicarea drepturilor și obligațiilor procesuale, audierea bănutului, punerea sub învinuire, audierea învinuitului, confruntări cu alți participanți

din dosar etc.) sau ale celor care au loc în faza judecării cauzei (audierea inculpatului, adresarea unor întrebări altor participanți audiați, susținerile verbale, redactarea apelurilor și recursurilor etc.);

- discutarea cu copilul și reprezentanții legali, inclusiv cu părțile vătămate, a perspectivelor de încheiere a acordurilor de împăcare în vederea încetării procesului penal și înlăturării răspunderii penale;
- redactarea diferitor cereri și anexarea lor la dosarul cauzei.

Cele mai frecvente abateri de la interesul superior al copilului, identificate de către avocații care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor în conflict cu legea:

- minorii sunt tratați ca fiind infractori, și nu persoane care ar fi comis greșeli;
- în secțiile de poliție minorii adesea sunt lipsiți de libertate fără anunțarea reprezentanților legali în termenul prevăzut de lege și fără întocmirea proceselor-verbale de reținere;
- în secțiile de poliție minorii sunt amenințați că dacă nu vor declara ce au făcut nu vor fi eliberați să plece acasă;
- există cazuri în care minorii sunt supuși violenței fizice pentru a face declarații, în absența avocatului și reprezentanților legali, iar procurorii cunoscând că asemenea fenomene există, le tolerează;
- unii procurori deleghează ofițerului de poliție multe din atribuțiile lor referitoare la organizarea acțiunilor procesuale, permițând astfel să existe un contact destul de îndelungat între minor și polițist;
- unii procurori nu concep că este obligatoriu ca la acțiunile procesuale să participe și pedagogul sau psihologul ori reprezentantul legal al minorului și preferă ca acțiunile procesuale să aibă loc în absența acestora care pot semna actele ulterior;
- unii procurori respectă procedura dacă acest lucru este cerut de avocat, care obiectează sau refuză să participe la acțiunile procesuale în cazul în care procurorul nu a asigurat prezența pedagogului/psihologului sau a reprezentantului legal;
- unii procurori sunt obișnuiți să lucreze cu avocații care acordă asistență juridică garantată de stat care „nu le fac probleme pe dosare”;
- nedorința unor procurori de a efectua ancheta socială (raportul prezentențial de probațiune), solicitarea întocmirii referatului de evaluare psihosocială a minorului fiind o practică nouă pe astfel de cazuri;

- nedorința unor procurori de a înceta urmărirea penală în cazurile prevăzute de art. 54 C. pen.;
- uneori judecătorii uită să-i informeze pe interpreți, victime și martori despre faptul că aceștia poartă răspundere penală pentru declarații false;
- întocmirea necorespunzătoare de către grefier a procesului-verbal al ședinței de judecată;
- dotarea tehnică insuficientă a organelor judiciare, imposibilitatea efectuării de copii de pe documentele necesare.

CAPITOLUL VII.

PROBAȚIUNEA

VII.1. DEFINIȚIA PROBAȚIUNII

Din punct de vedere etimologic, termenul *probațiune* provine din latinescul *probatio* semnificând perioadă de încercare. În trecut, condamnații care, în perioada de încercare, își schimbau comportamentul, îndeplinind condițiile, obligațiile și restricțiile impuse, erau iertați și eliberați.

Nu există o definiție unică, universal acceptată a probațiunii. Din asemenea considerente, vom prezenta câteva abordări ale noțiunii respective:

1. **Un program de supraveghere**, stabilit în baza legii de către o instanță competentă pentru persoanele care au săvârșit infracțiuni și ale căror vinovății a fost demonstrată. Acest program presupune anumite limitări și restricții ce urmează a fi îndeplinite de către cel supravegheat. Totodată acest program poate fi însoțit de anumite obligații suplimentare, precum prestarea unui număr de ore de muncă în folosul comunității sau recuperarea anumitor prejudicii victimei infracțiunii. Definiția de mai sus întrunește anumite elemente ale probațiunii, fără a îngloba însă conceptul probațiunii presentențiale și latura de asistență și consiliere psihosocială;

2. Probațiunea este **o sancțiune**, o modalitate de intervenție prin activități cu fundament sociopedagogic, caracterizate printr-o îmbinare de asistență și consiliere psihosocială și supraveghere. Ea este aplicată infractorilor în funcție de caracteristicile lor psihosociale, scopul principal fiind de a-i oferi subiectului, benevol, posibilitatea de a-și modifica atitudinea față de viața din societate și de a se reintegra în mediul social;

3. **O modalitate de sancționare** a infractorilor ce constă în organizarea și executarea supravegherii persoanei învinuite, inculpate sau condamnate prin monitorizarea comportamentului, acordarea de asistență individuală și orientarea acestora spre un mod de viață corect. Scopul probațiunii este corectarea și reeducarea persoanelor care au comis infracțiuni și reintegrarea în societate a persoanelor condamnate;

4. **Un sistem de activități** în domeniul justiției penale: anchete sociale (referate de probațiune presentențială), intervenții primare, activități ce țin de sancțiunile și pedepsele comunitare, activități în sistemul penitenciar, supravegherea în scopul prevenirii recidivei;

5. **Organizarea și executarea supravegherii infractorului**, a persoanei învinuite sau condamnate, monitorizarea executării pedepsei nonprivative de libertate, inclusiv a obligațiilor și restricțiilor stabilite, de asemenea, acordarea asistenței individuale infractorilor și orientarea acestora spre un mod de viață corect, pentru a întruni condițiile stabilite de instanța de judecată și, prin urmare, pentru a remedia relațiile legale și sociale care au fost afectate;

6. **O evaluare psihosocială, un control al persoanelor aflate în conflict cu legea penală și resocializarea lor**, adaptarea persoanelor eliberate din locurile de detenție, în scopul preîntâmpinării săvârșirii de noi infracțiuni (**Legea cu privire la probațiune nr. 8 din 14.02.2008**);

7. **Un program corecțional comunitar** ce reprezintă o alternativă la detenție, stabilit pentru infractorii minori sau adulți; un instrument al instanțelor de judecată care, prin intermediul consilierului de probațiune, oferă posibilitate infractorului să devină util societății și să respecte legea;

8. **Un statut** impus de către instanță cu acordul infractorului, prin care acesta nu execută privațiunea de libertate dacă respectă condițiile impuse de către instanță: repararea prejudiciului, muncă comunitară, consiliere, programe educative sau „conduită adecvată” etc.;

9. **O alternativă la detenție** ce presupune o libertate condiționată de lipsa de comportamente antisociale ulterioare ale infractorului.

Analizând elementele definitorii ale probațiunii și accentuând că probațiunea este o măsură comunitară, subliniem:

Probațiunea este un complex de activități stabilite în baza legii, de evaluare, asistență, consiliere psihosocială și supraveghere în comunitate a persoanei în conflict cu legea penală (învinuit, inculpat, condamnat) cu scopul de a o reintegra în societate și a proteja comunitatea de riscul recidivei.

Probațiunea dispune de strategii de intervenție la toate etapele procesului de înfăptuire a justiției penale. Astfel, există probațiune:

- **presentențială** – evaluarea psihosocială a personalității bănuțului, învinutului, inculpatului;
- **sentențială:**
 - *în comunitate* – activități orientate spre reintegrarea socială a persoanelor liberate de pedeapsa penală prin asistență, consiliere, controlul comportamentului și supravegherea respectării obligațiilor impuse de instanță și
 - *penitenciară* – activități socioeducative desfășurate în penitenciar și activități de pregătire pentru liberare din locurile de detenție;
- **postpenitenciară** – acordarea de asistență persoanelor liberate din locurile de detenție în scopul reintegrării lor în societate.

Diversitatea activităților de probațiune servesc unui dublu scop: siguranța publică/protecția comunității de recidivă, prin prevenire, monitorizare continuă a comportamentului infractorului și reintegrarea socială a acestuia. În planul serviciilor, probațiunea înglobează activități menite să sporească corectitudinea și eficiența sistemului de justiție penală și să crească importanța conceptului de individualizare a pedepsei penale.

Probațiunea propagă ideea tendinței moderate de tratament al delincvenței. Probațiunea apare și ca un pas important în contextul racordării legislațiilor naționale la standardele internaționale, având drept scop crearea unei zone intermediare în sistemul de pedepse, o reorientare a conceptului represiv spre unul curativ. Avantajele unei asemenea reacții sociale sunt evidente: nu toate tipurile de infracțiuni sunt atât de grave încât să necesite detenției costisitoare; cei eliberați sub probațiune pot obține sau menține serviciul și pot plăti impozite/taxe; infractorii pot avea grijă de propriile familii și își pot îndeplini celelalte obligații financiare fără să devină o povară pentru stat etc.

VII.2. TIPURILE PROBAȚIUNII

Probațiunea presentențială este etapa în care se desfășoară primele activități de evaluare, de asistență și consiliere psihosocială a persoanei aflate în sistemul de justiție.

La această etapă, rolul consilierului de probațiune constă în:

- a oferi organului de urmărire penală și instanței de judecată informații corecte și relevante despre persoana bănuțului/ învinutului/ inculpatului, despre perspectivele de reintegrare ale acestuia, precum și despre riscul de recidivă sau de autovătămăre pe care acesta îl prezintă. Aceste informații sunt cuprinse în referatul presentențial de evaluare psihosocială. Acest document, realizând o primă evaluare a persoanei aflate în conflict cu legea, urmează a fi reflectat în decizia organului de urmărire penală, respectiv, în sentința instanței și, implicit, în planul de supraveghere al consilierului de probațiune în lucrul său de reintegrare socială a persoanei deja condamnate;
- a răspunde la nevoile emoționale și practice urgente ale bănuților/învinuților/ inculpaților.

Referatul de evaluare psihosocială a personalității făptuitorului⁶⁵ cuprinde informații referitoare la persoana aflată în conflict cu legea; modul său de viață, familie, societate (vecini, școală, policlinică, loc de muncă, cerc de prieteni); date conexe presupusei fapte comise și o evaluare a gravității acesteia, precum și a atitudinii față de presupusa infracțiune și circumstanțele ei; date referitoare la riscul de recidivă, acestea fiind menite să contribuie la individualizarea pedepsei, și, după caz, a măsurii preventive. Evaluarea presentențială reprezintă o activitate importantă necesară a fi desfășurată în faza inițială a înfăptuirii justiției.

Referatele au un caracter consultativ, în sensul că organul de urmărire penală și instanțele de judecată pot să țină cont de informațiile oferite și propunerile formulate. Rolul referatului este de a asista instanța în procesul de individualizare a pedepsei, oferind o evaluare profesională a naturii și cauzelor care au condus la un comportament antisocial, precum și a măsurilor care trebuie luate pentru a reduce probabilitatea de recidivă. Așadar, acest document trebuie să fie imparțial, echilibrat și bazat pe date factuale.

În temeiul unei hotărâri judecătorești, în cadrul **probațiunii sentențiale** în comunitate se exercită controlul asupra comportamentului persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei; al persoanelor liberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen; al persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei; al persoanelor liberate de pedeapsă cărora li se aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ. Aceștia pot beneficia de pro-

⁶⁵ Ordinul nr. 560 din 31.12.2008 Cu privire la aprobarea condițiilor și formei contractului de acordare a asistenței psihosociale persoanelor liberate din locurile de detenție și a regulilor privind modul de întocmire a referatului presentențial de evaluare a personalității.

gramele de resocializare și de reintegrare, de corecție a comportamentului social etc.

În perioada de probă, controlul comportamentului și verificarea respectării de către persoanele liberate de pedeapsa penală și de răspunderea penală a obligațiunilor stabilite de instanța de judecată sau de procuror, în baza legislației, se efectuează prin intermediul **supravegherii**. Termenul *supraveghere* nu trebuie interpretat în sens strict, *supravegherea* reprezentând un complex de activități care se află într-o strânsă interdependență. Supravegherea este doar un element al probațiunii.

Obiectivele supravegherii sunt:

- siguranța publică/protecția comunității;
- prevenirea recidivei;
- reintegrarea cu succes a condamnatului în comunitate.

Activitățile de supraveghere vor fi exercitate doar în limitele în care ele sunt necesare pentru o strictă executare a obligațiunilor aplicate și bazate pe principiul intervenției minime. Activitățile de supraveghere vor fi proporționate în funcție de spectrul de obligațiuni și limitate la scopurile care îi sunt atribuite⁶⁶. În cazul în care instanța de judecată stabilește beneficiarului anumite obligațiuni, consilierul de probațiune întreprinde măsuri de control asupra respectării acestor obligațiuni. Periodic, dar nu mai rar decât o dată pe lună, la comisariatul de poliție și instanța de judecată se verifică informația cu privire la comiterea de către beneficiari a contravențiilor și infracțiunilor.

Consilierul de probațiune, analizând materialele și rezultatele primului interviu cu minorul, întocmește ancheta de evaluare psihosocială a minorului cu stabilirea riscului de recidivă și a diagnozei sociale. Estimarea riscului de recidivă este foarte importantă în activitatea de supraveghere și, în general, în activitatea de reintegrare, întrucât în baza acesteia se asigură managementul riscului, adică restrângerea gradului de libertate al minorului și stabilirea tipului și intensității intervenției. După determinarea problemelor beneficiarului și evaluarea riscului de recidivă, consilierul de probațiune elaborează planul de probațiune.

Dacă este cazul, în baza evaluării se desfășoară **activitatea de asistență și consiliere**, ce are drept scop:

- schimbarea comportamentului infracțional prin conștientizarea de către minor a faptei săvârșite, a consecințelor acesteia și asumarea responsabilității pentru fapta comisă;
- motivarea minorului în dezvoltarea responsabilității și autodisciplinii prin elaborarea și derularea unor programe eficiente de asistență și consiliere în funcție de nevoile identificate ale minorului;
- sprijinirea minorului în vederea satisfacerii unor nevoi speciale referitoare la educație, pregătire profesională, loc de muncă, locuință, grup de prieteni etc.

Consilierul de probațiune include în plan un șir de acțiuni în vederea consolidării rețelei sociale în jurul minorului și a familiei sale; implică mai multe organizații și specialiști din domeniul social în rezolvarea problemelor beneficiarului și alte activități care ar duce la un comportament prosocial al minorului.

De asemenea, este în sarcina consilierului de probațiune punerea în executare a pedepsei cu **muncă neremunerată în folosul comunității**. Această pedeapsă constă în antrenarea condamnatului la muncă gratuită socialmente utilă, în afara serviciului de bază sau a orelor de studii, fără a-i cauza suferințe fizice sau a-i leza demnitatea. Reglementarea legală a pedepsei cu munca neremunerată în folosul comunității este stipulată în *Codul penal*, *Codul de executare*, *Legea cu privire la probațiune*, *Hotărârea Guvernului nr. 1643 din 31.12.2003 privind Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*. Pedeapsa sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității se execută la obiecte cu destinație socială de la locul de trai al condamnatului. Obiectele cu destinație socială sunt determinate de către primărie (pretură), de comun acord cu consilierul de probațiune (organizații, instituții și întreprinderi, indiferent de forma organizatorico-juridică a acestora). În acest context, atribuțiile organelor afacerilor interne sunt:

- înfăptuirea măsurilor operative de investigații în privința condamnaților declarați în căutare;
- efectuarea activităților de profilaxie în rândul condamnaților în scopul evitării comiterii de către ei a altor infracțiuni.

În cadrul **probațiunii penitenciare**, și anume în perioada de pregătire către liberare, se elaborează și se aplică persoanelor aflate în locurile de detenție programe de educație civică, etică și morală, de instruire profesională, de muncă educativă. Organul de probațiune, în colaborare cu administrația penitenciarului, poate contribui la:

⁶⁶ Regula 74, *Recomandarea R(92)16 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre referitoare la Regulile Europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate*.

- a) stabilirea de contacte oficiale preliminare cu instituții specializate în vederea creării unor posibilități de pregătire profesională, de reciclare și de perfecționare profesională în conformitate cu cerințele pieței forței de muncă;
- b) stabilirea de contacte oficiale preliminare cu agențiile pentru ocuparea forței de muncă în vederea oferirii informațiilor veridice condamnărilor despre locurile de muncă vacante și despre alegerea unui loc de muncă corespunzător, în vederea facilitării înregistrării lor la oficiul forței de muncă;
- c) stabilirea de contacte cu agenții specializate pentru facilitarea închirierii de locuințe, la cererea persoanelor care nu au rude sau alte legături sociale;
- d) stabilirea de contacte cu agenții specializate pentru facilitarea plasării persoanelor de vârstă înaintată și a invalizilor în instituții de plasament, la cererea lor;
- e) elaborarea și perfecționarea unor programe de scurtă și de lungă durată privind adaptarea socială a persoanelor care urmează a fi eliberate din locurile de detenție.

Probațiunea postpenitenciară are drept scop acordarea asistenței și susținerii persoanelor eliberate din locurile de detenție, reintegrarea lor socială, în conformitate cu legislația în vigoare. În detenție, beneficiarul pierde multe capacități și abilități de viață socială, de aceea se face o evaluare a necesităților beneficiarului și se planifică acțiuni de reintegrare socială. Procesul de reintegrare socială cuprinde o serie de activități de genul asistenței și consilierii, implicării în diverse programe și, în cazul beneficiarilor eliberați înainte de termen de pedeapsă – supravegherea comportamentului acestora.

Activitatea de asistență și consiliere presupune o conlucrare a serviciului de probațiune cu instituțiile statale și neguvernamentale din cadrul comunității. Consilierul trebuie să stabilească rețeaua socială și să implice toți actorii în procesul de reintegrare. Este necesară stabilirea cu o maximă precizie a rolului fiecărui actor în soluționarea individuală a cazurilor.

Probațiunea, la oricare fază, în privința minorilor se desfășoară ținându-se cont de obligativitatea respectării interesului superior al copilului și de scopul protecției temporare a copilului aflat în dificultate, al resocializării și al reintegrării lui în familia biologică sau adoptivă ori într-o casă de copii de tip familial, precum și în comunitate. Acțiunile de probațiune în privința minorilor se axează pe:

- a) asigurarea procesului de reabilitare psihopedagogică a personalității;

- b) abordarea individuală a fiecărui caz cu o atenție sporită, ținându-se cont de particularitățile personale și de particularitățile vârstei;
- c) stabilirea și menținerea relațiilor cu serviciile de protecție a drepturilor copilului;
- d) monitorizarea situației pre- și postintegrare a minorului în familie;
- e) dezvoltarea capacității familiei și a comunității de a asigura asistență minorului și de a preveni riscul intrării lui în dificultate;
- f) relațiile cu mass-media în aplicarea măsurilor de probațiune față de minor în scopul abordării tuturor problemelor prin prisma respectării interesului superior al copilului.

În acest scop, consilierul de probațiune colaborează cu angajații poliției, procuraturii, cu reprezentanții administrației publice locale, organelor protecției sociale, instituțiilor de învățământ, sanitare, penitenciare, comunităților religioase, agențiilor teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, asociațiilor obștești, fundațiilor etc. Consilierul de probațiune poate apela la asistența unor specialiști din domeniu (asistenți sociali, psihologi, medici etc.), care, în mod gratuit sau cu plată, pot facilita exercitarea activităților de probațiune.

VII.3. SERVICIUL DE PROBAȚIUNE

Conform **Legii cu privire la probațiune** nr. 8-XVI din 14.02.2008⁶⁷, principalele direcții ale activității de probațiune sunt:

- a) reflectarea tabloului psihosocial al persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- b) formularea propunerilor, pentru instanța de judecată, referitoare la principalele activități care trebuie desfășurate cu persoana aflată în conflict cu legea penală, în vederea facilitării procesului de soluționare a problemelor psihosociale;
- c) oferirea informațiilor referitoare la persoana aflată în conflict cu legea penală, la familia ei și la mediul social din care provine;
- d) asigurarea cooperării persoanei aflate în conflict cu legea penală și conformării ei la condițiile care i s-au stabilit prin hotărâre judecătorească;

⁶⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 103-105 art. 389 din 13.06.2008, în vigoare din 13.09.2008.

- e) consilierea subiectului probațiunii în rezolvarea dificultăților personale care au condus la săvârșirea infracțiunii;
- f) desfășurarea programelor individuale și a programelor de grup, concentrarea resurselor din comunitate pentru soluționarea problemelor psihosociale ale subiecților probațiunii;
- g) controlul persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- h) coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori.

În desfășurarea activităților de probațiune, personalul organului de probațiune poate participa la:

- a) elaborarea și aprobarea programelor sectoriale, locale în domeniul protecției copilului și a familiei, crearea serviciilor comunitare de protecție socială;
- b) elaborarea și punerea în aplicare a sistemului de monitorizare și de evaluare a serviciilor de protecție a copilului și a familiei;
- c) crearea, la nivel național și la nivel local, a unui sistem informațional care să includă date despre copil și despre familia aflată în dificultate sau în situații de risc, precum și despre instituțiile de protecție a copilului și a familiei;
- d) dezvoltarea și promovarea modelelor viabile de servicii comunitare de protecție a copilului și a familiei, de prevenire a intrării copiilor în dificultate și în sistemul rezidențial de îngrijire și educație, de asistență socială pentru copiii și familiile aflate în dificultate sau în situații de risc;
- e) elaborarea unui mecanism de implicare a sectorului privat în soluționarea problemelor copilului și ale familiei.

Organul de probațiune are următoarele funcții:

- a) prezentarea referatelor presentențiale de evaluare psihosocială a personalității;
- b) aplicarea programelor de corecție a comportamentului social;
- c) coordonarea executării unor anumite categorii de pedepse;
- d) exercitarea controlului asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, a persoanelor liberate condiționat de pedeapsa penală înainte de termen, a persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei, a persoanelor liberate de răspunderea penală;
- e) exercitarea controlului asupra aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ;
- f) acordarea asistenței și consilierii postpenitenciare;

- g) coordonarea activității reprezentanților altor autorități publice centrale și locale, organizațiilor neguvernamentale a căror activitate are legătură directă sau tangențială cu probațiunea;
- h) implementarea programelor de corecție socială a subiecților probațiunii;
- i) colaborarea cu penitenciarele referitor la pregătirea persoanelor pentru liberare din locurile de detenție.

Organele de probațiune, potrivit competenței lor, colaborează cu autorități publice și organizații neguvernamentale. Autoritățile administrației publice locale pot acorda ajutor organelor de probațiune prin oferirea spațiilor pentru desfășurarea activității de probațiune, crearea centrelor de reabilitare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, finanțarea diverselor programe legate de probațiune. Organizațiile neguvernamentale, inclusiv cele externe, pot acorda ajutor organelor de probațiune.

Personalul organelor de probațiune se constituie din angajații Oficiului central și ai subdiviziunilor teritoriale (cu excepția personalului tehnic). Participanții la probațiune pot fi și voluntarii, adică persoanele care și-au exprimat voința de a lua parte la desfășurarea activităților de probațiune. Voluntarii își desfășoară activitatea în baza acordului de colaborare. Acestora li se compensează cheltuielile pentru transport și pentru rechizite de birou.

În exercitarea atribuțiilor de serviciu, consilierul de probațiune:

- a) ține evidența și exercită controlul asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, a persoanelor liberate condiționat de pedeapsa penală înainte de termen și a persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei;
- b) coordonează executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității și a pedepsei privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate;
- c) exercită controlul asupra aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ;
- d) întocmește referate presentențiale de evaluare psihosocială a personalității, solicitate de instituțiile competente;
- e) transmite referatul către penitenciarul în care este deținută persoana;
- f) ține dosarele persoanelor aflate în conflict cu legea penală;

- g) desfășoară acțiuni de resocializare și de reintegrare a subiecților probațiunii;
- h) participă la ședințele de judecată, la solicitarea instanței, în momentul prezentării referatului prezentențial de evaluare psihosocială a personalității;
- i) inițiază procedura de stimulare sau de sancționare a persoanelor aflate în conflict cu legea penală și expediază demersurile respective în instanța de judecată;
- j) organizează implementarea programelor educative și de profilaxie în privința persoanelor minore aflate în conflict cu legea și a celor liberate din locurile de detenție;
- k) întocmește rapoarte periodice privind acordarea de consultații și de asistență psihosocială, precum și privind exercitarea controlului asupra subiectului probațiunii;
- l) în baza activității practice și teoretice, formulează propuneri în vederea dezvoltării activităților de probațiune;
- m) păstrează confidențialitatea datelor de care a luat cunoștință în executarea obligațiilor de serviciu, chiar și după încetarea activității de probațiune, cu excepția interogatoriilor efectuate de către organul de urmărire penală sau de instanța de judecată;
- n) încheie contracte cu persoane liberate din locurile de detenție.

Consilierul de probațiune are următoarele drepturi:

- a) să citeze, pentru a desfășura activități de probațiune, subiecții probațiunii;
- b) să ceară persoanelor aflate în conflict cu legea penală îndeplinirea obligațiilor impuse;
- c) să i se asigure, în limita scopului activității sale, accesul la dosarele penale și la cele contravenționale ale subiecților probațiunii;
- d) să aibă acces liber în penitenciare, în cazul în care este necesar, în vederea exercitării atribuțiilor de serviciu;
- e) să viziteze subiecții probațiunii la locul aflării lor: de trai, de muncă sau de studii;
- f) să adreseze avertizări persoanelor aflate în conflict cu legea penală și celor care își încalcă obligațiile;
- g) să solicite autorităților publice centrale și locale, instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor sau persoanelor fizice informații necesare desfășurării activităților de probațiune;

- h) să înainteze propuneri referitoare la programele guvernamentale de adaptare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție;
- i) alte drepturi prevăzute de lege.

CAPITOLUL VIII.

IMPORTANȚA ȘI NECESITATEA IMPLICĂRII COMUNITĂȚII ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE

VIII.1. IMPORTANȚA COLABORĂRII LA NIVEL LOCAL ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE

Cooperarea dintre diferite instituții este determinantă, astfel încât fiecare dintre instituțiile publice sau private, de nivel central sau local, urmează să contribuie la reacția la delincvența juvenilă prin oferirea serviciilor de care sunt competente. Totodată fiecare dintre aceste instituții și organizații trebuie să ofere serviciile într-un mod organizat, coerent, asigurând continuitatea tratamentului. Succesul în prevenirea delincvenței juvenile cere eforturi din partea întregii societăți care să asigure o dezvoltare armonioasă a adolescenților, cu respect pentru propria persoană încă din copilărie. Serviciile și programele comunității ar trebui să realizeze prevenirea delincvenței juvenile, acționând ca un factor activ. Instituțiile legale sau cele de control vor fi utilizate numai ca ultimă soluție⁶⁸.

Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) prevăd: „Statele membre trebuie să se mobilizeze în luarea măsurilor pozitive care să asigure antrenarea completă a tuturor resurselor existente, mai ales familia, persoanele benevole, precum și alte grupări ale comunității, cum ar fi școlile și alte instituții comunitare, în scopul promovării bunăstării minorului și în scopul reducerii nevoii de intervenție a legii, astfel încât

persoana în cauză să fie tratată eficient, echitabil și uman în conflictul său cu legea”.

Regulile minime ale Națiunilor Unite pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo) în *Principii Generale* reiterează importanța implicării comunității în tratamentul delincvenței: „Prezentele Regulile vizează încurajarea colectivității să participe mai mult la procesul justiției penale și, în mod special, la tratamentul delincvenților, precum și la dezvoltarea la aceștia din urmă a simțului de responsabilitate față de societate”. Capitolul VII, *Bunăvoință și alte resurse ale colectivității*, statuează: „Participarea colectivității trebuie încurajată, căci ea constituie o resursă capitală și unul din mijloacele cele mai importante de consolidare a legăturilor dintre delincvenții supuși măsurilor neprivative de libertate și familiile lor și comunitate”. Această participare trebuie să completeze eforturile serviciilor abilitate cu administrarea justiției penale. Participarea colectivității trebuie să fie considerată un prilej pentru membrii săi de a contribui la protejarea societății lor.

În acest scop trebuie să se organizeze cu regularitate conferințe, seminare, simpozioane și alte activități, în scopul de a demonstra că participarea publicului este necesară pentru aplicarea măsurilor neprivative de libertate. Trebuie să fie folosite toate mijloacele de informare în masă pentru a determina publicul să adopte o atitudine constructivă, care să se concretizeze prin activități care să favorizeze o aplicare a tratamentului în mediul liber și integrarea socială a delincvenților.

Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh) subliniază eficiența diminuării factorilor criminogeni prin implicarea unei diversități de actori, cum ar fi familia, sistemul de educație, comunitatea etc. Planuri de prevenire a delincvenței juvenile trebuie instituite la fiecare nivel al conducerii de stat care ar presupune: analiza atentă a problemei și identificarea de programe, servicii, facilități și resurse avute la dispoziție; definirea clară a responsabilităților pentru agențiile, instituțiile și persoanele implicate în eforturile de prevenție; politicile, programele și strategiile bazate pe studii de previziune vor fi desfășurate și monitorizate, evaluate cu grijă și, bineînțeles, aplicate; implementarea diverselor metode pentru reducerea efectivă a producerii de acte criminale; oferirea unei game largi de servicii și programe comunitare; cooperarea apropiată între națiuni, state, guverne locale și regionale cu implicarea celor din sectorul particular, reprezentanților cetățenilor și comunității pentru a oferi grijă față de copil, o educație sănătoasă; intrarea în vigoare a unor legi și crearea unor agenții judiciare pentru inițierea unor acțiuni de prevenire a delincvenței juvenile; participarea tineretului în politica de prevenție a delincvenței, incluzând apelul la

⁶⁸ *Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)*, Rezoluția nr. 45/112 din 14 decembrie 1998 adoptat la cea de-a 68-a Sesiune Plenară.

resursele comunității, autoajutorarea tinerilor, precum și programe de asistență și compensare a victimei; specializarea personalului la toate nivelurile. Conform principiilor menționate, se va pune accentul pe politicile de prevenire care facilitează socializarea și integrarea tuturor copiilor și tinerilor, mai ales cu ajutorul familiei, comunității, grupurilor compatibile, școlilor, pregătirii profesionale și sistemului de muncă, precum și cu ajutorul organizațiilor de voluntari.

*Recomandarea Rec (2003) 21 cu privire la parteneriatul în prevenirea infracțiunii*⁶⁹ recunoaște că utilizarea doar a justiției penale tradiționale și a măsurilor de executare a legii nu s-a dovedit a fi suficient de efectivă în reducerea numărului și impactului problemelor infracționale contemporane. Situația infracțională și preocuparea tot mai sporită față de problemele infracționale contribuie la sentimentul de insecuritate trăit de mulți oameni din Europa, care în cazuri extreme poate fi asociat cu pierderea încrederii în autoritățile politice, lege și instituțiile responsabile de executarea ei și care, ulterior, poate spori lipsa de toleranță, actele de marginalizare și xenofobie. Cercetările au demonstrat că, în cadrul abordărilor tradiționale, dezvoltarea și implementarea strategiilor de prevenire a infracțiunii cu implicarea societății și a autorităților locale constituie un potențial eficient și valoros. Abordarea efectivă de prevenire și reducere a infracțiunii și daunei asociate trebuie să implice stabilirea relațiilor de parteneriat între actorii-cheie la toate nivelurile – național, regional și local – pentru a aborda pe termen scurt, mediu și lung cauzele și posibilitățile infracțiunii, să reducă riscurile pentru potențialele victime și, prin urmare, să contribuie la calitatea vieții prin sporirea siguranței în societate.

Conform *Recomandării cu privire la parteneriatul în prevenirea infracțiunii, parteneriatul* reprezintă metoda de sporire a performanței în realizarea unui scop comun, prin asumarea responsabilității comune și prin schimbul de resurse între diferiți agenți publici sau privați, colectivi sau individuali. Partenerii vor acționa împreună fără pierderea identității profesionale separate, fără umbrirea inacceptabilă sau ilegală a puterilor și intereselor lor și fără pierderea responsabilității.

Prevenirea infracțiunii reprezintă intervenția în cazurile penale și în problemele înrudite, pentru a reduce riscul apariției și evoluției lor și a gravității consecințelor potențiale. Prevenirea este orientată spre siguranța socială – situația în care oamenii, în mod individual sau colectiv, sunt liberi față de numărul real și

perceput al riscurilor de pe urma infracțiunii și conduita respectivă, sunt suficient de apti să înfrunte riscurile pe care totuși le trăiesc sau dacă nu le pot înfrunta de unii singuri, sunt suficient protejați de consecințele acestor riscuri, astfel încât pot duce o viață normală culturală, socială și economică, pot să-și aplice aptitudinile și să se bucure de bunăstare și de asigurarea serviciilor corespunzătoare.

Siguranța socială poate fi obținută doar prin implicarea partenerilor – agenți individuali sau colectivi, care pot interveni împreună, direct sau indirect, în cazurile de infracțiuni și probleme înrudite sau care pot facilita aceste intervenții.

VIII.2. PREMISELE PARTENERIATELOR LOCALE DURABILE ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE

Pentru a crea un cadru general adecvat al parteneriatelor, este necesar ca fiecare stat:

- să recunoască faptul că responsabilitatea pentru prevenirea infracțiunilor trebuie să și-o asume întreaga societate, iar abordările de parteneriat constituie mijloace practice de împărtășire a responsabilității și de utilizare a diferitor resurse;
- să asigure un cadru legal adecvat, să permită, dar să nu constrângă, parteneriatul și să revizuiască noua legislație și regulamentele propuse care au impact asupra parteneriatului în prevenirea infracțiunii;
- să creeze o idee mai amplă între politicieni, administratori, practicieni, business-ul privat, public și presă privind cauzele și efectele diverse ale infracțiunii; privind numărul de activități pentru prevenirea infracțiunii;
- să asigure că pregătirile pentru parteneriat sunt corespunzătoare, sprijinite de consultații, participare a cetățenilor și răspundere democratică sau profesională și că schimbul de informație între membrii diferitor relații de parteneriate corespunde principiilor de protecție a drepturilor omului, inclusiv protecția informației personale;
- să identifice unele politici și practici publice specifice, adecvate activității de parteneriat în prevenirea infracțiunii și agențiile și instituțiile responsabile de aceasta (de exemplu: sistemul de executare a legii și cel de justiție penală, bunăstare socială, încadrare în câmpul muncii, ocrotire a sănătății, învățământ, cultură și plan orășenesc);

⁶⁹ Adoptată de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 24 septembrie 2003 la cea de-a 853-a întrunire a prim-miniștrilor.

- să exploreze scopul și să specifice limitele constituționale și practice pentru implicarea în parteneriatele de prevenire a infracțiunii în cadrul sistemului de justiție formal (penal);
- să exploreze scopul și limitele pentru implicarea sectorului privat în parteneriatele locale și naționale (organizații umbrelă sau companii individuale);
- să stabilească limitele între ce este adecvat și ce nu este adecvat pentru inițiativele colective de creare a formei de „control social” care implică cetățeni, pentru a evita vigilența și excluderea socială;
- să întreprindă acțiuni pentru a crea și stimula parteneriatele la diferite niveluri (internațional, național, regional și local), să asigure că ele sunt bine proiectate, în conformitate cu Constituția sunt moderne și contribuie la prevenirea infracțiunii în mod eficient și acceptabil;
- să recunoască, în primul rând, necesitatea implicării autorităților și societății locale ca inițiatori și participanți în activitățile de prevenire a infracțiunii, dacă e prevăzut de Constituție;
- să sprijine alocarea resurselor suficiente pentru crearea și menținerea relațiilor de parteneriat, precum și pentru sporirea eficacității și efectului lor;
- să prezică efectele noilor tehnologii și schimbului social-economic la dezvoltarea infracțiunii și, în același timp, să recunoască impactul potențial pozitiv sau negativ asupra prevenirii infracțiunii și parteneriatului și să acționeze în mod corespunzător;
- să recunoască faptul că opinia, filozofia și retorica noțiunii de parteneriat trebuie să fie practice dacă scopul este de a obține și a sprijini beneficiile adevărate în prevenirea infracțiunii;
- să supravegheze motivarea, educarea și instruirea personalului și mobilizarea responsabilității sociale în instituțiile private și publice la participanții voluntari și cetățenii de rând;
- să acumuleze și să facă accesibile cunoștințele și informațiile credibile și valabile și să faciliteze schimbul expertizei practice și a experienței între actorii în domeniul parteneriatelor pentru prevenirea infracțiunii cu respectarea confidenței profesionale și a informației;
- să promoveze studiul științific și evaluarea abordării parteneriatelor în prevenirea infracțiunii în termeni de operațiune, rezultate și legitimitate;
- să încurajeze dezvoltarea unei baze de cunoștințe sistematice și de rigoare ale parteneriatului; să împărtășească, să răspândească și să aplice cunoștințele la nivel național și internațional; să sprijine abordarea bazată pe

probe, inovativă, evoluționară și de îmbunătățire, care să poată fi adaptată schimbărilor.

La nivel național, Guvernul trebuie să-și asume obligațiunea de a coordona inițiativele în dezvoltarea și implementarea politicilor și strategiilor de prevenire a infracțiunii și de siguranță socială (de exemplu, prin crearea consiliilor naționale de prevenire a infracțiunii, adoptând programe de prevenire a acestui fenomen etc.). Guvernul trebuie de asemenea să faciliteze o coordonare adecvată între autoritățile politice la nivel regional și local. Coordonarea eforturilor și inițiativelor politice, precum și planificarea strategică constituie o cerință care nu este limitată la începutul parteneriatului și trebuie să fie efectuată pe bază continuă pentru a permite dezvoltarea soluțiilor la problemele care apar și, în unele cazuri, anticiparea lor.

Pregătirile de parteneriat implică inovare, tendință creativă și asumarea riscului. Astfel, orice cadru legislativ trebuie să permită mai degrabă decât să restrângă posibilitatea de adaptare la circumstanțele locale și la condițiile modificate. Stabilirea parteneriatelor poate fi sprijinită practic la nivel local prin metode, precum dezvoltarea modelelor de acorduri și de contracte pentru executarea anumitor inițiative.

VIII.3. ETAPELE UNOR PARTENERIATE LOCALE DURABILE ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE

VIII.3.1. Inițierea relațiilor de parteneriat

Recomandarea Rec (2003) 21 cu privire la parteneriatul în prevenirea infracțiunii menționează că trebuie să se țină cont de ciclul de dezvoltare a relațiilor de parteneriat de la debut până la posibila finalizare. Abordarea acestui subiect în prezentul compartiment este efectuată în baza recomandării menționate mai sus.

Relațiile de parteneriat pot să înceapă la diferite etape de identificare și soluționare a problemelor infracționale. La inițierea unei relații de parteneriat este necesar de a identifica clar natura problemelor care urmează a fi soluționate și de a determina dacă există metode adecvate de prevenire sau dacă pot fi dezvoltate asemenea metode.

Ulterior se stabilește dacă există o instituție care poate să-și asume responsabilitatea sau este nevoie de o nouă agenție sau un nou parteneriat. Existența mai multor parteneriate în același domeniu trebuie examinat cu prudență, astfel încât responsabilitățile partenerilor să nu se suprapună.

Criteriile de alegere a partenerilor potențiali trebuie să se refere la scopul parteneriatului și să includă:

- competența și resursele disponibile, inclusiv capacitatea de conducere;
- accesul la informație;
- disponibilitatea la nivel local (timpul și teritoriul);
- caracterul acceptabil/ legitim pentru efectuarea rolului său cu un anumit grad de independență;
- gradul de pregătire pentru o colaborare în baza unui echilibru adecvat al puterii economice sau organizatorice și expertizei între parteneri;
- un echilibru adecvat între independență și implicare, fie în lumea politică sau în sectorul privat;
- coincidența scopurilor parteneriatelor cu responsabilitățile existente;
- dispunerea de motivare suficientă profesională sau personală de asumare a responsabilității;
- existența potențialului de a explora noi metode de activitate atât la faza începătoare, cât și pe parcursul parteneriatului.

Parteneriatele trebuie de asemenea să ia în considerare implicările limitate sau ad-hoc ale altor indivizi și organizații care pot sprijini activitățile lor, de exemplu, prin sponsorizarea anumitor evenimente sau schimbul de experiență și consiliere. Trebuie de recunoscut că parteneriatul eficient necesită existența, în primul rând, a încrederii între parteneri sau dezvoltarea acestei încrederi, care poate dura în timp și necesită anumite eforturi. Acest fapt constituie un motiv pentru care o politică de creare a parteneriatelor de scurtă durată poate fi mai puțin eficientă decât una a parteneriatelor de lungă durată. În versiunea bună, trebuie să existe parteneriate de lungă durată în combinație cu parteneriate flexibile, de scurtă durată. Parteneriatele alternative sunt posibile la nivel local, regional și național și pot face față anumitor probleme infracționale și diverselor circumstanțe. O abordare standart nu poate face față tuturor problemelor.

Baza organizatorică a parteneriatelor trebuie să fie determinată după cum urmează (lista nu trebuie să sugereze o succesiune fixă sau o anumită ordine după importanță):

- analiza inițială a problemelor infracționale trebuie să fie efectuată cât mai riguros posibil;
- în baza analizei efectuate, trebuie examinate atât acțiunile strategice, cât și cele imediate;
- scopul comun al parteneriatelor trebuie să fie reducerea problemelor infracționale și definirea criteriilor de succes adecvate (pentru monitorizarea activității parteneriatului și pentru evaluarea rezultatelor);
- în circumstanțe adecvate, trebuie analizate unele tipuri de intervenții de prevenire care intră în sarcina parteneriatului;
- problema ridicării fondurilor pentru costurile curente (pentru ambele categorii de cheltuieli, cum ar fi localul, dar și pentru implementarea acțiunii de prevenire) trebuie examinată cu atenție, deoarece experiența a demonstrat că parteneriatele au pierdut prea mult timp pentru căutarea suportului financiar;
- trebuie examinată finanțarea oricărei evaluări independente;
- trebuie examinată durata existenței parteneriatului – pe termen scurt, mediu sau lung;
- scopurile inițiale trebuie să le includă pe cel care sunt realizabile rapid și ușor pentru a da dovadă de acțiune și succes, atât la inspirarea și motivarea partenerilor, cât și la atragerea sprijinului extern;
- trebuie creat un cadru de proceduri funcționale, inclusiv cele care se referă la schimbul de informație și cunoștințe în cadrul și în afara relațiilor de parteneriat, precum și la procesul de luare a deciziilor și de soluționare a posibilelor conflicte între parteneri. Totuși trebuie adoptată, de principiu, o poziție adecvată cu referire la faptul dacă parteneriatul trebuie să identifice problemele interne în prealabil și să pregătească procedurile respective sau doar să soluționeze problemele care apar;
- trebuie definite clar și delimitate competențele individuale ale partenerilor și evaluate necesitățile de instruire inițială;
- trebuie întocmite/adoptate standarde etice;
- trebuie definită terminologia obișnuită de lucru;
- trebuie discutate așteptările reciproce între parteneri;
- trebuie obținută responsabilitatea organizațiilor parteneri;
- trebuie convenită repartizarea rezonabilă și adecvată a forțelor partenerilor (finanțare, numărul membrilor, timpul, utilizarea localului etc.) și, în caz de necesitate, stabilite proceduri de soluționare a plângerilor;

- trebuie întocmită structura parteneriatului, ținând cont de costurile ce le implică;
- numărul partenerilor trebuie să corespundă scopului parteneriatelor și considerentelor practice de colaborare (prea mulți parteneri pot fi inutili dacă nu au o pregătire specială ca ar favoriza colaborarea);
- trebuie dezvoltate reguli de bază în colaborarea cu presa, întocmită și implementată o strategie de lansare a presei.

VIII.3.2. Valorificarea și menținerea parteneriatelor

Menținerea și monitorizarea tuturor condițiilor benefice, create în baza parteneriatului necesită anumite eforturi. Este nevoie de adoptarea practicilor de bună supraveghere cu privire la revizuirea, monitorizarea și atingerea scopurilor, metodelor, planurilor de acțiune etc. Trebuie întreprinși pași în vederea asigurării fluctuației minime (sau optime) a indivizilor în parteneriate, pentru a spori eficiența (prin posibilitatea schimbului de cunoștințe comune) și a menține încrederea. Membrii parteneriatelor trebuie instruiți continuu pentru a asigura competența și a facilita adaptarea la schimbările considerabile în activitățile parteneriatelor și ale organizațiilor-parte.

Există o necesitate sporită de a respecta și supraveghea dimensiunilor atât politice, cât și profesionale ale abordării parteneriatelor de prevenire a infracțiunii, în încercarea de a stabili un hotar clar între ele, de exemplu, prin întocmirea regulilor etice și a cadrului de activitate. Trebuie de ajuns la un acord asupra principiilor de stabilire a priorităților de către parteneriate și a mecanismelor administrative și democratice.

Schimbul de informație între membrii anumitor parteneriate trebuie facilitat prin dezvoltarea protocoalelor de protejare a informației, confidențialitate și legislația drepturilor omului, și, în special, prin obligațiunile profesionale ale partenerilor individuali. Este nevoie de a dezvolta mecanisme de efectuare a revizuirilor și de acționare conform noilor contexte, în consens cu toți partenerii și alte persoane asupra cărora parteneriatul are impact.

Comunicarea între parteneriate și organizațiile-membre trebuie să fie supravegheată în mod activ, atât pentru a menține sprijinul colegilor, cât și pentru a transmite noi perspective și idei organizațiilor membre și grupurilor profesionale respective. Partenerii trebuie să colaboreze cu presa și publicul, în general, pentru a asigura acceptarea în continuare a parteneriatelor și a activităților lor specifice, în particular, trebuie să raporteze progresul în implementarea obiectivelor, să prezinte rezultatele și totalurile evaluărilor externe. Organizațiile naționale trebuie să preia conducerea la stabilirea unor standarde clare de asigurare a calității pentru

conținutul paginilor web, în special, cu referire la informația despre experiențele parteneriatului.

Autoritățile administrative și politice trebuie să fie ținute la curent cu activitatea parteneriatelor pentru a asigura sprijinul lor în continuare. Fiecare partener trebuie să stabilească comunicări orizontale cu alte parteneriate pentru a face schimb de informații și idei.

Relațiile de parteneriat pot fi încheiate din câteva motive, spre exemplu: a fost atins scopul pentru care ele au fost create; situația infracțională și problemele infracționale s-au schimbat în funcție de scopul parteneriatelor existente de a organiza și propune soluții; efectul costisitor și eficacitatea parteneriatelor este foarte scăzut și nu poate fi ameliorat. La încheierea sau înainte de încheierea parteneriatului trebuie elaborată o strategie de ieșire care ar prevedea: asumarea sau transmiterea responsabilităților morale sau legale, a obligațiunilor și angajamentelor, clienților și personalului; lichidarea sau transmiterea proprietății și altor active, inclusiv resursele materiale și informația; rezervarea și/sau transmiterea cunoștințelor și experienței etc.

VIII.4. INSTITUȚII CU ATRIBUȚII DIRECTE SAU CONEXE ÎN PREVENIREA ȘI TRATAMENTUL DELINCVENȚEI JUVENILE

VIII.4.1. Administrația publică locală

Conform **Legii privind administrația publică locală** nr. 436 din 28.12.2006⁷⁰, consiliul local este autoritate reprezentativă și deliberativă a populației unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea, aleasă în vederea soluționării problemelor de interes local. Consiliul local are drept de inițiativă și decide, în condițiile legii, în toate problemele de interes local, cu excepția celor care țin de competența altor autorități publice.

Consiliul local realizează următoarele competențe:

- administrează bunurile domeniului public și ale celui privat ale satului (comunei), orașului (municipiului);
- decide darea în administrare, concesiunea, darea în arendă ori în locațiune a bunurilor domeniului public al satului (comunei), orașului (municipiului), după caz, precum și a serviciilor publice de interes local, în condițiile legii;

⁷⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 art. 116 din 09.03.2007.

- decide vânzarea, privatizarea, concesiunea sau darea în arendă ori în locațiune a bunurilor domeniului privat al satului (comunei), orașului (municipiului), după caz, în condițiile legii;
- decide atribuirea și propune schimbarea destinației terenurilor proprietate a satului (comunei), orașului (municipiului), după caz, în condițiile legii;
- decide asupra lucrărilor de proiectare, construcție, întreținere și modernizare a drumurilor, podurilor, fondului locativ în condițiile Legii cu privire la locuințe, precum și a întregii infrastructuri economice, sociale și de agrement de interes local;
- decide, în condițiile legislației în vigoare, asupra tăierii, defrișării arborilor și arbuștilor din spațiile verzi proprietate publică a unității administrativ-teritoriale și/sau asupra strămutării lor;
- decide înființarea instituțiilor publice de interes local, organizează serviciile publice de gospodărie comunală, determină suportul financiar în cazul cheltuielilor bugetare, decide asupra regulilor de asigurare a curățeniei în localitate;
- decide, în condițiile legii, înființarea întreprinderilor municipale și societăților comerciale sau participarea la capitalul statutar al societăților comerciale;
- decide, în condițiile legii, asocierea cu alte autorități ale administrației publice locale, inclusiv din străinătate, pentru realizarea unor lucrări și servicii de interes public, pentru promovarea și protejarea intereselor autorităților administrației publice locale, precum și colaborarea cu agenți economici și asociații obștești din țară și din străinătate în scopul realizării unor acțiuni sau lucrări de interes comun;
- decide stabilirea legăturilor de colaborare, cooperare, inclusiv transfrontalieră, și de înfrățire cu localități din străinătate;
- aprobă bugetul local, modul de utilizare a fondului de rezervă, precum și a fondurilor speciale, aprobă împrumuturile și contul de încheiere a exercițiului bugetar; operează modificări în bugetul local;
- aprobă studii, prognoze și programe de dezvoltare social-economică și de altă natură;
- aprobă, în condițiile legii, norme specifice și tarife pentru instituțiile publice și serviciile publice de interes local din subordine, cu excepția tarifelor pentru serviciile publice de alimentare cu energie termică, inclusiv aprobă regimul de lucru al întreprinderilor comerciale și de alimentație publică,

indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, precum și al persoanelor fizice care practică comerțul;

- contribuie la organizarea activităților culturale, artistice, sportive și de agrement de interes local; înființează și organizează târguri, piețe, parcuri și locuri de distracție și agrement, baze sportive și asigură buna funcționare a acestora;
- desemnează reprezentantul său în instanțele de judecată, în litigiile privind legalitatea deciziilor adoptate și în cele care rezultă din raporturile cu alte autorități publice; formează, din rândul membrilor săi, în funcție de specificul și necesitățile locale, comisii consultative de specialitate pentru diferite domenii de activitate, modifică componența acestora;
- formează comisii administrative conform legislației în vigoare;
- contribuie, în condițiile legii, la asigurarea ordinii publice, adoptă decizii privind activitatea poliției municipale, a pompierilor și formațiunilor de protecție civilă de interes local, propune măsuri de îmbunătățire a activității acestora;
- contribuie la realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, asigură protecția drepturilor copilului; decide punerea în evidență a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătățirea condițiilor locative; înființează și asigură funcționarea unor instituții de binefacere de interes local;
- examinează informațiile consilierilor, ia decizii pe marginea lor; audiază dărilor de seamă și informațiile primarului, ale conducătorilor de subdiviziuni, întreprinderi municipale și instituții publice din subordine; ridică mandatul consilierilor în condițiile legii; inițiază, după caz, și decide desfășurarea referendumului local;
- dispune consultarea publică, în conformitate cu legea, a proiectelor de decizii în problemele de interes local care pot avea impact economic, de mediu și social (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice), precum și în alte probleme care preocupă populația sau o parte din populația unității administrativ-teritoriale;
- alte competențe stabilite prin lege, prin statutul satului (comunei), orașului (municipiului) ori prin regulamentul consiliului.

Ședințele consiliului local sunt publice. Orice persoană interesată poate asista la ședințele consiliului local. Cetățenii și organizațiile acestora au dreptul: de a participa, în condițiile legii, la orice etapă a procesului decizional; de a avea acces la informațiile privind bugetul localității și modul de utilizare a resurselor buget-

tare, la proiectele de decizii și la ordinea de zi a ședințelor consiliului local și ale primăriei; de a propune inițierea elaborării și adoptării unor decizii; de a prezenta autorităților publice locale recomandări, în nume propriu sau în numele unor grupuri de locuitori ai colectivităților respective, privind diverse proiecte de decizie supuse dezbaterilor.

Autoritățile publice locale și funcționarii publici ai unităților administrativ-teritoriale respective sunt obligați să întreprindă măsurile necesare pentru asigurarea posibilităților efective de participare a cetățenilor și asociațiilor constituite în corespundere cu legea și a altor părți interesate la procesul decizional, inclusiv prin intermediul: informării adecvate și în timp util asupra subiectelor dezbătute de consiliul local; recepționării și examinării, în timp util, a tuturor recomandărilor, sesizărilor, scrisorilor, adresate de către cetățeni autorităților lor reprezentative, la elaborarea proiectelor de decizii sau a programelor de activitate; promovării unei politici de comunicare și dialog cu cetățenii; publicării programelor, strategiilor, agendei ședințelor pe diverse suporturi informaționale. Împiedicarea accesului liber la ședințele consiliului local sau compromiterea procesului decizional prin acțiuni deliberate de ascundere a informației de interes public se sancționează conform legislației în vigoare.

Primarul este autoritate reprezentativă a populației unității administrativ-teritoriale și executivă a consiliului local, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Primarul este șeful administrației publice locale. Primarul participă la ședințele consiliului local și are dreptul să se pronunțe asupra tuturor problemelor supuse dezbaterii. Primarul exercită în teritoriul administrat următoarele atribuții de bază:

- asigură executarea deciziilor consiliului local;
- numește, stabilește atribuțiile și încetează raporturile de serviciu sau de muncă cu șefii de subdiviziuni, de servicii, de întreprinderi municipale din subordinea autorității administrației publice locale respective, personalul primăriei, conduce și controlează activitatea acestora, contribuie la formarea și reciclarea profesională;
- asigură elaborarea proiectului de buget local al unității administrativ-teritoriale pe următorul an bugetar și a contului de încheiere a exercițiului bugetar și le prezintă spre aprobare consiliului local;
- exercită, în condițiile legii, supravegherea activităților din târguri, piețe, oboare, parcuri, spații verzi, locuri de distracție și agrement și ia măsuri operative pentru buna lor funcționare;

- propune consiliului local schema de organizare și condițiile de prestare a serviciilor publice de gospodărie comunală, ia măsuri pentru buna funcționare a serviciilor respective de gospodărie comunală;
- conduce, coordonează și controlează activitatea serviciilor publice locale, asigură funcționarea serviciului stare civilă, a autorității tutelare, contribuie la realizarea măsurilor de asistență socială și ajutor social;
- asigură elaborarea studiilor de fezabilitate și propune spre aprobare listele bunurilor și serviciilor de interes public local pentru realizarea proiectelor de parteneriat public-privat; asigură monitorizarea și controlul realizării proiectelor de parteneriat public-privat în care autoritatea administrației publice locale participă în calitate de partener public;
- asigură repartizarea fondului locativ și controlul asupra întreținerii și gestionării acestuia în unitatea administrativ-teritorială respectivă;
- reprezintă colectivitatea locală în relațiile cu alte autorități publice, persoane fizice sau juridice din țară sau din străinătate, precum și în instanțele judecătorești, în condițiile legii; semnează actele și contractele încheiate în numele colectivității locale, cu excepțiile prevăzute de lege;
- înregistrează asociațiile obștești care intenționează să activeze în unitatea administrativ-teritorială respectivă;
- exercită, în numele consiliului local, funcțiile de autoritate tutelară, supraveghează activitatea tutorilor și a curatorilor;
- coordonează activitatea de asistență socială privind copiii, persoanele în etate, invalizii, familiile cu mulți copii, familiile afectate de violență intrafamilială, alte categorii de persoane socialmente vulnerabile, sprijină activitatea asociațiilor obștești de utilitate publică din teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului);
- constată încălcările legislației în vigoare comise de persoane fizice și juridice în teritoriul administrat, ia măsuri pentru înlăturarea sau curmarea acestora și, după caz, sesizează organele de drept, acestea fiind obligate să reacționeze cu promptitudine, în condițiile legii, la solicitările primarului;
- alte atribuții prevăzute de legislația în vigoare sau încredințate de consiliul local.

Consiliul raional este autoritatea reprezentativă a populației raionului ce realizează în teritoriul administrat următoarele competențe de bază:

- aprobă bugetul raional, contul de încheiere a exercițiului bugetar, precum și modul de utilizare a fondurilor speciale;

- decide privind administrarea bunurilor domeniilor public și privat ale raionului;
- decide, în condițiile legii, darea în administrare, concesiunea, darea în arendă ori locațiune a bunurilor domeniului public al raionului, precum și a serviciilor publice de interes raional;
- decide, în condițiile legii, vânzarea, privatizarea, concesiunea, darea în arendă ori locațiune a bunurilor domeniului privat al raionului;
- decide punerea în evidență a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătățirea condițiilor locative în conformitate cu Legea cu privire la locuințe;
- decide organizarea, în limitele competenței sale, a serviciilor publice de interes raional și aprobă tarifele la serviciile cu plată, prestate de acestea;
- aprobă strategii, prognoze, planuri și programe de dezvoltare social-economică a raionului, programe de refacere și protecție a mediului înconjurător, programe de utilizare a forței de muncă în teritoriu, monitorizează realizarea acestora;
- decide sau, după caz, propune înființarea, în condițiile legii, de instituții publice și întreprinderi de interes raional, precum și participarea la fondarea societăților comerciale;
- aprobă, în condițiile legii, norme specifice pentru structurile autonome și pentru instituțiile publice pe care le înființează;
- decide înființarea, reorganizarea și lichidarea instituțiilor social-culturale de interes raional și asigură buna lor funcționare, în limita alocațiilor prevăzute la bugetul respectiv;
- decide organizarea și desfășurarea activităților științifice, instructiv-educative, cultural-educative, sportive și de tineret, de interes raional;
- decide, în condițiile legii, asocierea cu alte autorități ale administrației publice locale, inclusiv cooperarea transfrontalieră, pentru realizarea unor lucrări și servicii de interes public, promovarea și protejarea intereselor autorităților administrației publice locale, precum și colaborarea cu agenți economici și asociații obștești din țară și din străinătate, în scopul realizării unor acțiuni sau lucrări de interes comun;
- dispune consultarea publică, în conformitate cu legea, a proiectelor de decizii în problemele de interes local care pot avea impact economic, de mediu și social (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor

publice), precum și în alte probleme care preocupă populația sau o parte din populația unității administrativ-teritoriale;

- alte competențe în condițiile legii, cu condiția asigurării surselor de finanțare pentru acoperirea integrală a costurilor realizării lor.

Președintele raionului exercită în teritoriul administrat următoarele atribuții de bază:

- asigură executarea deciziilor consiliului raional;
- asigură, în limitele competenței sale, respectarea Constituției, a legilor și altor acte normative;
- contribuie la menținerea ordinii publice, asigurarea securității și apărarea drepturilor cetățenilor;
- contribuie la buna colaborare a serviciilor publice desconcentrate în soluționarea problemelor de interes raional;
- asigură elaborarea studiilor de fezabilitate și propune spre aprobare listele bunurilor și serviciilor publice de interes raional pentru realizarea proiectelor de parteneriat public-privat; asigură monitorizarea și controlul realizării proiectelor de parteneriat public-privat în care autoritatea administrației publice locale participă în calitate de partener public;
- înregistrează asociațiile obștești de interes raional care intenționează să activeze în unitatea administrativ-teritorială respectivă, remite informația de rigoare autorităților abilitate;
- asigură elaborarea proiectului bugetului raional și a contului de încheiere a exercițiului bugetar și le supune aprobării consiliului raional;
- coordonează și controlează activitatea serviciilor publice ale consiliului raional; audiază rapoartele și informațiile șefilor acestor servicii și propune soluții pentru îmbunătățirea activității acestora;
- alte atribuții prevăzute de legislația în vigoare sau încredințate de consiliul raional.

VIII.4.2. Asistența socială

Potrivit **Legii asistenței sociale** nr. 547 din 25.12.2003⁷¹, asistența socială este componentă a sistemului național de protecție socială, în cadrul căruia statul și societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlăture efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor și a familiilor

⁷¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44 art. 249 din 12.03.2004.

aflate în dificultate. Riscul social constituie un pericol pentru persoană sau familie de a fi afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, dizabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, șomaj, inadaptare socială etc.). Se consideră persoană și familie defavorizată persoana și familia socialmente vulnerabile, aflate în situații care împiedică activitatea normală a acestora din punct de vedere economic, educativ, social etc. Reintegrarea socială reprezintă reabilitarea funcțiilor de bază (economică, educativă, socială etc.) ale unei persoane sau familii, care permite acestora să participe la viața socială.

Asistența socială se întemeiază pe următoarele principii: recunoașterea independenței și autonomiei personalității, respectarea demnității umane; universalitatea dreptului la asistență socială, garantarea accesibilității acesteia; solidaritatea socială; flexibilitatea măsurilor de asistență socială, aducerea lor în concordanță cu necesitățile reale ale persoanei sau ale familiei aflate în dificultate; parteneriatul social ca mijloc de realizare și evaluare a măsurilor de asistență socială; responsabilitatea personală a beneficiarului de asistență socială.

Asistența socială se acordă sub formă de servicii sociale și de prestații sociale. Serviciile sociale reprezintă ansamblul de măsuri și activități realizate pentru satisfacerea necesităților sociale ale persoanei sau familiei, în scop de depășire a unor situații de dificultate, precum și de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale. Serviciile sociale se prestează cu prioritate în mediul familial, comunitate și, ca ultimă soluție, în instituțiile rezidențiale. Prestațiile sociale se acordă sub formă de compensații, alocații, indemnizații, ajutor social, material și de altă natură.

Autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea organizează structura teritorială de asistență socială, care, în comun cu autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și în colaborare cu reprezentanții societății civile, realizează politica de asistență socială și asigură aplicarea legislației la nivel teritorial. Autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea, prin intermediul structurii teritoriale de asistență socială, exercită următoarele atribuții:

- a) identifică problemele sociale în raza administrativ-teritorială și elaborează strategii de dezvoltare și prestare a asistenței sociale în conformitate cu politica socială a Guvernului, promovată de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei;
- b) organizează și acordă asistență socială în funcție de necesitățile identificate;
- c) generalizează și sistematizează informația privind asistența socială acordată și analizează eficiența acesteia;
- d) susțin autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și pe reprezentanții societății civile în activitatea de elaborare și implementare a

programelor locale de dezvoltare a asistenței sociale, precum și în cea de monitorizare a realizării acestora;

- e) asigură gestionarea mijloacelor financiare și a resurselor umane pentru dezvoltarea și prestarea asistenței sociale în teritoriul administrat;
- f) susțin activitatea instituțiilor de asistență socială din primăriile aflate în raza unității administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și înaintează propuneri în vederea optimizării activității acestora;
- g) completează sistemul informațional în domeniul asistenței sociale cu date la nivel de raion;
- h) informează populația despre situația în domeniul asistenței sociale, despre modul de acordare a prestațiilor și a serviciilor sociale;
- i) asigură prestarea asistenței sociale persoanelor aflate în situații de dificultate;
- j) asigură supervizarea personalului din sistemul de asistență socială.

Autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi exercită următoarele atribuții:

- a) inițiază studierea situației în sfera socială pe teritoriul subordonat;
- b) analizează problemele sociale;
- c) adoptă și dezvoltă strategii locale de susținere a persoanelor și familiilor defavorizate;
- d) adoptă programe de asistență socială și exercită controlul asupra realizării acestora;
- e) asigură resursele umane, materiale și financiare pentru implementarea programelor de asistență socială și pentru soluționarea problemelor sociale stringente;
- f) contribuie la asigurarea condițiilor adecvate de activitate pentru personalul structurii teritoriale de asistență socială, care activează în teritoriul administrat;
- g) monitorizează și coordonează activitatea personalului din sistemul de asistență socială în comun cu structura teritorială de asistență socială.

Autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi, conform necesităților identificate, în mod independent, pot crea servicii sociale și institui unități de personal.

VIII.4.3. Asociațiile obștești

Conform **Legii cu privire la asociațiile obștești** nr. 837 din 17.05.1996⁷², asociația obștească este o organizație necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin două persoane fizice și/ sau juridice (asociații obștești), asociate prin comunitate de interese în vederea realizării, în condițiile legii, a unor drepturi legitime. Asociații obștești se consideră asociațiile pacifiste, de apărare și de promovare a drepturilor omului, asociațiile de femei, de veterani, de invalizi, de tineret și de copii, societățile științifice, tehnice, ecologiste, cultural-educative, sportive, uniunile de creație, comunitățile național-culturale, alte asociații ale persoanelor fizice și/ sau juridice (asociații obștești) legal constituite. Asociațiile obștești se constituie și își desfășoară activitatea în scopul realizării și apărării drepturilor civile, economice, sociale, culturale, a altor drepturi și libertăți legitime; dezvoltării activismului social și spiritului de inițiativă al persoanelor, satisfacerii intereselor lor profesionale și de amatori în domeniul creației științifice, tehnice, artistice; ocrotirii sănătății populației, antrenării acesteia în activitatea filantropică, în practicarea sportului de masă și a culturii fizice; desfășurării activității de culturalizare a populației; ocrotirii naturii, monumentelor de istorie și cultură; educației patriotice și umanistice; extinderii contactelor internaționale; consolidării păcii și prieteniei între popoare; desfășurării altor activități neinterzise de legislație. Asociațiile obștești pot contribui, prin activitatea lor, la realizarea de către autoritățile publice a scopurilor și sarcinilor de importanță și utilitate publice.

Statul poate să acorde sprijin asociațiilor obștești prin finanțarea cu destinație specială, la cererea acestora, a unor programe sociale, științifice și culturale, prin încheierea unor contracte pentru executare de lucrări și prestare de servicii, precum și prin plasarea, pe bază de concurs, a unor comenzi sociale de realizare a diferitor programe de stat unui număr nelimitat de asociații obștești. Statul contribuie la desfășurarea activității asociațiilor obștești ce urmăresc beneficiul public, colaborând cu acestea și promovând față de ele o politică fiscală preferențială. În relațiile cu asociațiile obștești care își desfășoară activitatea în același domeniu, organele de stat nu trebuie să acorde preferințe niciuneia dintre ele. Asociațiile obștești ce urmăresc beneficiul public pot fi scutite parțial sau integral de plata unor impozite în conformitate cu legislația fiscală și cu legea cu privire la asociațiile obștești. Arendarea de către asociațiile obștești ce urmăresc beneficiul public a încăperilor și clădirilor proprietate publică se face în condiții preferențiale, în modul stabilit de Guvern. Scutirea asociațiilor obștești de impozite și acordarea, cu titlu individual, a altor înlesniri și privilegii nu se admite.

Asociațiile obștești de tineret și de copii beneficiază de sprijinul material și financiar al statului. Statul acordă organizațiilor de copii dreptul de a folosi gratuit sau în condiții preferențiale încăperile școlilor, liceelor, colegiilor și instituțiilor extrașcolare, căminele culturale, palatele și casele de cultură, amenajările sportive.

Asociațiile obștești au dreptul:

- să difuzeze liber informația despre activitatea lor;
- să fondeze mijloace proprii de informare în masă;
- să desfășoare activitate editorială;
- să obțină de la autoritățile publice informația necesară pentru desfășurarea activității statutare, cu omisiunile reglementate de legislație;
- să creeze, în funcție de necesități, din contul mijloacelor proprii, subdiviziuni structurale locale;
- să desfășoare o activitate economică ce rezultă nemijlocit din scopurile prevăzute în statut, inclusiv cu ajutorul unor societăți comerciale și cooperative create în acest scop;
- să participe la concursuri naționale și internaționale în vederea obținerii de comenzi sociale și dotații din partea statului, precum și în vederea obținerii de granturi și burse de la alte țări, de la fundații și organizații naționale, străine și internaționale și de la persoane particulare;
- să încheie cu persoane fizice și juridice acorduri bilaterale și multilaterale de colaborare tehnico-științifică, economică, financiară și de producție, de executare de lucrări și de prestare de servicii în vederea realizării scopurilor și sarcinilor statutare;
- să încheie cu persoanele fizice și juridice contracte de utilizare a obiectelor de proprietate intelectuală care le aparțin cu drept exclusiv;
- să execute lucrări de cercetare științifică, de proiectare, să efectueze expertiză obștească a proiectelor și programelor de importanță socială, să participe la lucrările comisiilor mixte atunci când se examinează aceste proiecte, cu condiția stipulării acestor activități în statut;
- să exercite, în volum deplin, atribuțiile care nu contravin legislației cu privire la asociațiile obștești, conferite persoanelor juridice de Codul civil și Codul de procedură civilă;
- să organizeze, în condițiile legii, întruniri și alte acțiuni publice.

⁷² Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 153-156 din 02.10.2007.

Asociațiile obștești sunt obligate:

- să respecte Constituția și legislația Republicii Moldova, normele de drept internațional referitoare la domeniul de activitate al asociațiilor obștești, precum și normele prevăzute de statutul asociației;
- să informeze anual organul de înregistrare asupra continuării activității asociației, indicând denumirea, sediul organului de conducere, datele privind conducătorii asociației, care se trec în Registrul de stat al asociațiilor obștești;
- să verse la bugetul public național impozitele și alte plăți obligatorii, în conformitate cu legislația.

VIII.4.4. Culetele religioase

Conform **Legii privind culetele religioase și părțile lor componente** nr. 125 din 11.05.2007⁷³, cultul religios este o structură religioasă, cu statut de persoană juridică, care își desfășoară activitatea pe teritoriul Republicii Moldova conform normelor doctrinare, canonice, morale, disciplinare și tradițiilor istorice și de cult proprii, constituită de către persoane supuse jurisdicției Republicii Moldova, care își manifestă în comun convingerile religioase, respectând tradițiile, riturile și ceremonialul stabilit. Serviciile religioase sunt totalitatea acțiunilor religioase ce rezultă din învățăturile de credință ale cultului religios respectiv. Serviciile religioase se oficiază în lăcașurile de cult și pe teritoriul care le aparține, în cimitire, la domiciliul credincioșilor cultului religios respectiv, precum și în alte locuri publice convenite cu autoritățile administrației publice locale. Culetele religioase au dreptul de a oficia servicii religioase în orfeline, centre de plasament pentru copii, internate, aziluri de bătrâni și de invalizi, în penitenciare, instituții militare, medico-sanitare, de învățământ, de poliție și de alt tip la rugămintea persoanelor care se află în ele și cu acordul administrației instituțiilor respective.

VIII.4.5. Radiodifuzorii și presa

Conform **Codului audiovizualului al Republicii Moldova** nr. 260 din 27.07.2006⁷⁴, radiodifuzorii aflați sub jurisdicția Republicii Moldova au dreptul să decidă liber asupra conținutului emisiunilor și programelor lor, respectând principiul de pluralitate a opiniilor în conformitate cu cadrul juridic și condițiile expuse în licența de emisie. Cenzura de orice fel asupra comunicării audiovizuale este interzisă. Independența editorială a radiodifuzorilor este recunoscută și garantată prin lege. Sunt interzise ingerințele de orice fel în conținutul, forma sau modalitățile de

prezentare a elementelor serviciilor de programe din partea autorităților publice sau a oricăror alte persoane din afara instituției respective a audiovizualului.

Conform **Legii presei** nr. 243 din 26.10.1994⁷⁵, în Republica Moldova libertatea presei constituie un drept fundamental, consfințit de Constituție. Statul garantează tuturor persoanelor dreptul la exprimarea liberă a opiniilor și ideilor, la informare veridică asupra evenimentelor din viața internă și cea internațională prin intermediul publicațiilor periodice și al agențiilor de presă, care își desfășoară activitatea în condițiile pluralismului politic, precum și respectarea legislației cu privire la drepturile de autor. Cenzura de orice fel asupra publicațiilor periodice și agențiilor de presă, imixtiunea în activitatea lor de pregătire și de difuzare a informației sunt interzise.

Persoanele oficiale ale autorităților publice prezintă operativ materialul și informația solicitate de publicațiile periodice și de agențiile de presă, exceptând materialele și informațiile calificate drept secret de stat. Publicațiile periodice și agențiile de presă publică, potrivit aprecierilor proprii, orice fel de materiale și informații, ținând cont de faptul că exercițiul acestor libertăți ce comportă datorii și responsabilități este supus unor formalități, condiții, restrângeri și unor sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea crimei, ocrotirea sănătății, protecția moralei, protecția reputației sau apărarea drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea unor informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judiciare.

În scopul exercitării atribuțiilor profesionale, jurnalistul are dreptul: să obțină și să difuzeze informații; să fie primit în audiență de persoane oficiale; să facă înregistrări audiovizuale, să filmeze și să fotografieze; să asiste la ședințele publice ale instanțelor de judecată de orice nivel; să aibă acces în zonele calamităților naturale; să asiste la mitinguri, demonstrații și la alte manifestații publice; să se adreseze oricărei instituții pentru a verifica faptele și circumstanțele vizate în anumite materiale; să renunțe la pregătirea și semnarea unui material, dacă acesta vine în contradicție cu convingerile sale; să-și retragă semnătura de sub un material al cărui conținut, după părerea sa, a fost denaturat în procesul redactării; să ceară păstrarea secretului paternității (de autor); să beneficieze de facilități și proprietăți la transport și telecomunicații, la cazare în hoteluri pe teritoriul republicii. Obligațiile jurnalistului decurg din legislația în vigoare, din *Legea presei* și din etica profesională.

⁷³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 127-130 art. 546 din 17.08.2007.

⁷⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-133 art. 679 din 18.08.2006.

⁷⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2 din 12.01.1995, în vigoare din 20.07.2001.

VIII.4.6. Sistemul de învățământ

Conform **Legii învățământului** nr. 547 din 21.07.1995⁷⁶, învățământul în Republica Moldova constituie o prioritate națională. Politica educațională a statului se întemeiază pe principiile umanitarizării, accesibilității, adaptivității, creativității și diversității. Învățământul este democratic și umanist, deschis și flexibil, formativ-dezvoltativ și se bazează pe valorile culturii naționale și universale. Învățământul urmărește: dezvoltarea personalității copilului, a capacităților și a aptitudinilor lui spirituale și fizice la nivelul potențialului său maxim; cultivarea respectului pentru drepturile și libertățile omului, indiferent de apartenența lui etnică, de proveniența socială și atitudinea față de religie – principii consemnate în Cartea Națiunilor Unite; pregătirea copilului pentru a-și asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase; cultivarea simțului necesității de a munci pentru binele propriu și cel al societății, a stimei față de cei care produc bunuri materiale și spirituale; educarea stimei față de părinți, față de identitatea, limba și valorile culturale ale poporului, precum și față de valorile naționale ale țării în care trăiește, ale țării din care poate fi originar și ale civilizațiilor diferite de a sa; cultivarea simțului responsabilității față de mediul înconjurător, formarea conștiinței ecologice; asigurarea unei pregătiri fizice multilaterale, cu caracter profesional aplicativ pentru tineretul studios; formarea simțului necesității de practicare a culturii fizice și sportului pe parcursul întregii vieți. Elevii și studenții vor fi educați în spiritul îndatoririlor civice fundamentale, consfințite de Constituția Republicii Moldova.

Sistemul de învățământ, ținându-se cont de necesitatea continuității educației și de particularitățile psihofiziologice de vârstă, este organizat pe niveluri și trepte. Învățământul, la toate nivelurile și treptele, se completează prin activități extrașcolare, care au menirea să dezvolte aptitudinile și capacitățile individuale, să satisfacă diversele interese și opțiuni ale individului. Activitățile extrașcolare au profil științific, cultural-artistic, sportiv-turistic, tehnico-aplicativ. Învățământul complementar se organizează, pe grupe și individual, în diverse instituții extrașcolare (cluburi, palate ale preșcolarilor și elevilor, tabere școlare, baze sportive, turistice și de agrement etc.), precum și în cadrul instituțiilor din rețeaua de învățământ. Finanțarea învățământului complementar se face de la bugetul de stat și bugetele unităților administrativ-teritoriale, precum și din taxele de studii, sponsorizări, donații și din alte surse financiare legale. Elevii și studenții se pot reuni benevol în diverse asociații, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare.

⁷⁶ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 62-63 art. 692 din 09.11.1995, în vigoare din 09.11.1995.

Organe specializate de conducere a învățământului sunt direcțiile de învățământ care funcționează în raioane și municipii. În fiecare centru raional, oraș (municipiu) funcționează cabinete metodice, centre metodico-psihopedagogice, servicii psihologice, inspectorate pentru protecția copilului și comisii medico-psihopedagogice, subordonate direcțiilor de învățământ. Direcțiile de învățământ: asigură, în raza lor teritorială, respectarea legislației învățământului și promovarea politicii statului în domeniul învățământului; coordonează activitatea de tutelă și curatelă; asigură, în comun cu autoritățile administrației publice locale, crearea unor condiții adecvate de activitate cadrelor didactice și elevilor, protecția socială a acestora.

Autoritățile administrației publice locale au în domeniul învățământului, în principal, următoarele competențe: supraveghează respectarea legislației învățământului în teritoriu; țin evidența copiilor de vârstă școlară obligatorie și asigură școlarizarea lor până la vârsta de 16 ani; țin evidența și organizează tutela minorilor orfani sau fără susținători legali, precum și adopția acestora sau repartizarea lor în case de copii, școli de tip internat sau în plasament familial; asigură plasarea în câmpul muncii a absolvenților orfani, precum și a persoanelor cu handicap psihic, fizic sau de altă natură; acordă ajutor material și de alt fel familiilor cu copii preșcolari și copii cuprinși în învățământul obligatoriu, în modul stabilit; organizează asistența medicală gratuită și alimentația copiilor, odihna și reconfortarea elevilor și studenților în timpul vacanțelor.

VIII.4.7. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă activează în conformitate cu **Legea privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă** nr.102 din 13.03.2003⁷⁷ pentru ca să realizeze politicile, strategiile și programele de stat în domeniul dezvoltării pieței forței de muncă, protecției sociale a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, prevenirii șomajului și combaterii efectelor lui sociale. La nivel teritorial, Agenția Națională are în subordine 35 de agenții pentru ocuparea forței de muncă.

Creșterea posibilităților de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă se realizează prin: mediere a muncii; informare și consiliere profesională; consultanță și asistență pentru inițierea unei activități de întreprinzător; subvenționare a costurilor forței de muncă; stimulare a mobilității forței de muncă; orientare și formare profesională. Condițiile de valorificare a serviciilor furnizate sunt prevăzute de legislația în vigoare și reflectate pe pagina web a agenției www.anofm.md.

⁷⁷ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 70-72 art. 312 din 15.04.2003, în vigoare din 01.07.2003.

Capitolul IX.

SURSE RECOMANDATE

IX.1. ACTE NORMATIV-JURIDICE ALE REPUBLICII MOLDOVA

1. **Codul penal** al Republicii Moldova din 18.04.2002, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
2. **Codul de procedură penală** al Republicii Moldova din 14.03.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.104-110 din 07.06.2003.
3. **Codul de executare** al Republicii Moldova din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.
4. **Legea cu privire la probațiune** nr. 8 din 14.02.2008, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.103-105 din 13.06.2008.
5. **Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție** nr. 297 din 24.02.1999, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 39-41 din 22.04.1999.
6. **Legea cu privire la poliție** nr. 416 din 18.12.1990, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 17-19 din 31.01.2001.
7. **Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală** nr. 333 din 10.11.2006, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 195-198 din 22.12.2006.
8. **Legea cu privire la mediere** nr. 134 din 14.06.2007, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 188-191 din 07.12.2007.
9. **Legea privind administrația publică locală** nr. 436 din 28.12.2006, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 din 09.03.2007.
10. **Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat** nr. 198 din 26.07.2006, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 din 09.03.2007.

11. **Legea asistenței sociale** nr. 547 din 25.12.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44 din 12.03.2004.

12. **Legea cu privire la societățile obștești** nr. 837 din 17.05.1996, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 153-156 din 02.10.2007.

13. **Legea privind cultele religioase și părțile lor componente** nr. 125 din 11.05.2007, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 127-130 din 17.08.2007.

14. **Legea presei** nr. 243 din 26.10.1994, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2 din 12.01.1995.

15. **Codul audiovizualului al Republicii Moldova** nr. 260 din 27.07.2006, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-133 din 18.08.2006.

16. **Legea învățământului** nr. 547 din 21.07.1995, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 62-63 din 09.11.1995.

17. **Legea privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă** nr. 102 din 13.03.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 70-72 din 15.04.2003.

18. **Legea privind administrația publică locală** nr. 436 din 28.12.2006, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 din 09.03.2007.

19. **Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității** (aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1643 din 31.12.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 16-18 din 23.01.2004.

20. **Codul de etică și deontologie al polițistului** nr. 481 din 10.05.2006, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 75-78 din 19.05.2006.

IX.2. REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE

1. **Declarația universală a drepturilor omului**, adoptată la New York la 10 decembrie 1948. Adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10.12.1948. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990, publicată în ediția oficială *Tratate internaționale*, 1998, vol. I, pag. 11.

2. **Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice**, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a ONU la 16 septembrie 1966 prin Rezoluția 2200 (XXI), intrat în vigoare la 23 martie 1967. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.1990, în vigoare din 26 aprilie 1993, publicat în ediția oficială *Tratate internaționale*, 1998, vol. I, pag. 30.

3. **Convenția cu privire la drepturile copilului**, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York, intrată în vigoare la 20 septembrie 1990. Republica Moldova a aderat la Convenție prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990, în vigoare din 25 februarie 1993, publicată în ediția oficială *Tratate internaționale*, 1998, vol. I, pag. 51.

4. **Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)** recomandat în vederea adoptării de către cel de-al VII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, care a avut loc la Milano în perioada 26 august – 6 septembrie 1985 și adoptat de Adunarea generală prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985.

5. **Regulile minime Națiunilor Unite pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo)** nr. 45-110, adoptate la cea de-a 68-a ședință plenară la 14 decembrie 1990.

6. **Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)**, Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1998 (a 68-a Sesiune plenară).

7. Recomandarea Nr. R (87) 18 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la **simplificarea justiției penale**, adoptată de către Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1987 la cea de-a 410-a întrunire a prim-miniștrilor.

8. Recomandarea Nr. R (92) 16 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre referitoare la **regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate**, adoptată de Comitetul de Miniștri la 19 octombrie 1992 la cea de-a 482-a reuniune a viceministrilor.

9. Recomandarea Nr. R 19 (99) a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la **medierea în cazuri penale**, adoptată de Comitetul de Miniștri la 15 septembrie 1999.

10. Recomandarea Nr. R 22 (99) a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la **supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor**, adoptată de Comitetul de Miniștri la 30 septembrie 1999 la cea de-a 681-a întrunire a viceministrilor.

11. Recomandarea (2000) 22 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către Statele Membre privind **îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare**, adoptată de Comitetul de Miniștri la 29 noiembrie 2000 la cea de-a 731-a întâlnire a viceministrilor.

12. Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către Statele Membre privind **liberarea condiționată (parole)**, adoptată la 24 septembrie 2003 la cea de-a 853-a întrunire a viceministrilor.

13. Recomandarea Rec (2006) 2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către Statele Membre privind **regulile penitenciare europene**, adoptată la 11 ianuarie 2006 la cea de-a 952-a întrunire a viceministrilor.

14. Recomandarea Rec (2006) 8 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către Statele Membre privind **asistența acordată victimelor infracțiunilor**, adoptată la 14 iunie 2006 la cea de-a 967-a întrunire a viceministrilor.

15. Recomandarea Rec (2006) 13 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către Statele Membre cu privire la **cercetarea în stare de arest preventiv, condițiile de desfășurare și măsurile de protecție împotriva abuzului**, adoptată la 27 septembrie 2006 la cea de-a 974-a întrunire a viceministrilor.

16. Recomandarea CM/Rec (2010) 1 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către Statele Membre cu privire la **Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei**, adoptată la 20 ianuarie 2010 la cea de-a 1075-a adunare a viceministrilor.

IX.3. LITERATURĂ DE SPECIALITATE:

1. Dolea I., Zaharia V., *Revista de științe penale*, supliment 2007. **Culegere de acte naționale și internaționale în domeniul penal**, vol. I, Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2007.

2. Ciobanu V., Rotaru V., Zaharia V., Dolea I., **Justiția juvenilă; Instituția probațiunii în sistemul de drept al Republicii Moldova; Medierea penală**. PNUD Moldova, Institutul Național al Justiției, Chișinău: Elan Poligraf S.R.L., 2009 (seria: „Suporturi de curs”), Cartea a 11-a, 296 pag.

3. Zaharia V., Popa VI., Popa V., Astrahan L., **Ghidul consilierului de probațiune**, Chișinău, tipogr. „Bons Offices” S.R.L., 2009, 220 pag.

4. Dolea I., Zaharia V., Rotaru V., Popa V., **Probațiunea în Republica Moldova. Raport de monitorizare**. Chișinău, tipogr. „Bons Offices” S.R.L., 2011, 100 pag.

5. Florian Gh., Zaharia V., Dilion M., Popa V., Moraru-Chilimar R., **Probațiunea prezentențială în privința minorilor. Teorie și practică**, Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2005.

6. Prițcan V., Gribincea T., Moraru-Chilimar R., Cojocaru A., Fiscuci C., Popa V., Dumbrăveanu V., Lungu V., Popovici M., **Reintegrarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție. Ghid practic**, Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2007.

7. Dolea I., Zaharia V., Ardeleanu D., Cepraga I., Șarban S., **Capacități și abilități de reintegrare socială a deținuților**. Cercetare sociologică, Institutul de Reforme Penale, Chișinău, tipogr. „Bons Offices” S.R.L., 2009, 56 pag.
8. Zaharia V., Harconiță N., Popa V., **Ghid de implicare comunitară în activitatea de probațiune în privința minorilor**, Chișinău, tipogr. „Bons Offices” S.R.L., 2010, 68 pag.
9. <http://www.irp.md/probatiune.php>.